

**האוניברסיטה העברית בירושלים
בית הספר למדיניות ציבורית**

**השפעת מסגור ועיתוין
בתגובת ההסברה הישראלית במקרי פגיעה באזרחים
בזמן עימות צבאי**

**עבודת גמר לתואר מוסמך במדיניות ציבורית
בהדרכת ד"ר תהילה קוגוט**

**מוגשת על-ידי:
ליאור סדרינס
מס' ת"ז: 032841165**

תקציר

הסברה היא מונח שנוי במחלוקת, הן מבחינת לשונית והן מבחינה עניינית. במשך שנים, התייחסו אל ההסברה כאל פעולה של הפצת מידע וניסיון לשכנע ולגייס קהלים ופרטים כאחד בצדקתך. אולם, שנים לאחר מכן, ברור שאין זה כלל המצב כיום. ההסברה בעידן הגלובאלי הפכה לא רק לכלי שבאמצעותו מסוגלת מדינה להתמודד עם ביקורת ועם תדמית לקויה, אלא אף לכלי שבאמצעותו מדינה יכולה למנף את עצמה בזירה הבינלאומית מבחינה מדינית, כלכלית ותרבותית.

עובדה זו, מניעה את הרצון לחקור תחום זה, כדי לבדוק כיצד ניתן לספק למערכת ההסברה כלים אפקטיביים יותר בקביעת מדיניותה. מכאן, שמטרת מחקר זה היא לבדוק כיצד מסגור ועיתוי הופעתו בתגובות ההסברה, עשויים לשפר את יכולת ה"הסברה" של מדינה. הדרך שנבחרה כדי לבדוק זאת, היא בחינת הסברים מתחום הפסיכולוגיה הקוגניטיבית, מסגור והופעת המסר בתגובה. בדיקה זו תיעשה באמצעות שני ניסויי מעבדה, כשהראשון ייבדק בהקשר המסוים של הסכסוך הישראלי-ערבי והשני ייבדק בהקשר נייטרלי. שניהם יעסקו בשיפוט אחריותם של שני צדדים לאירוע המתואר.

הקו המנחה לאורך מחקר זה, הוא, שתחום הפסיכולוגיה בכלל, ותחום קבלת החלטות בפרט, הוא המסד להבנת שיפוטם של בני אדם במצבים שונים. על כן, מכיוון שהסברה מנסה להשפיע על קביעת עמדה כלפי תדמיתה של מדינה, בין אם ישירות על קהלי יעד ובין אם על מקבלי החלטות, נבחרו שני הסברים מתחום זה.

תוכן העניינים

1.....	1. מבוא.....	1
3.....	2. רקע תיאורטי.....	2
25.....	3. השערות המחקר.....	3
27.....	3.1 השערה ראשונה.....	3.1
28.....	3.2 השערה שנייה.....	3.2
28.....	3.3 השערה שלישית.....	3.3
29.....	3.4 השערה רביעית.....	3.4
31.....	4. מתודולוגיה.....	4
31.....	4.1 אופן איסוף הנתונים.....	4.1
31.....	4.2 אוכלוסיית המחקר.....	4.2
32.....	4.3 גודל המדגם ושיטת הוצאת המדגם.....	4.3
32.....	4.4 סוג הניתוח.....	4.4
32.....	4.5 ניסוי מס' 1.....	4.5
32.....	4.5.1 שיטת המחקר.....	4.5.1
33.....	4.5.2 מערך הניסוי.....	4.5.2
36.....	4.6 ניסוי מס' 2.....	4.6
36.....	4.6.1 שיטת המחקר.....	4.6.1
37.....	4.6.2 שיטת איסוף הנתונים.....	4.6.2
38.....	5. תוצאות ניסוי מס' 1.....	5
38.....	5.1 ניסוי מס' 1 א'.....	5.1
38.....	5.1.1 ניתוח שונות מעורב.....	5.1.1
38.....	5.1.2 ממצאים.....	5.1.2
40.....	5.1.3 ניתוח וחקירת הממצאים.....	5.1.3
43.....	5.1.4 השפעת הדעה המוקדמת.....	5.1.4
47.....	5.2 ניסוי מס' 1 ב'.....	5.2
47.....	5.2.1 ניתוח שונות מעורב.....	5.2.1
47.....	5.2.2 ממצאים.....	5.2.2
51.....	5.2.3 השפעת הדעה המוקדמת.....	5.2.3
58.....	6. דיון ניסוי מס' 1.....	6

59.....	6.1 ניסוי 1 א'.....
65.....	6.2 ניסוי 1 ב'.....
74.....	7. תוצאות ניסוי מס' 2.....
74.....	7.1 ניתוח שונות מעורב.....
74.....	7.2 ממצאים.....
86.....	7.3 השפעת הדעה המוקדמת.....
87.....	8. דיון ניסוי מס' 2.....
94.....	9. דיון מסכם.....
101.....	10. סיכום.....
105.....	11. רשימת מקורות.....
109.....	12. נספחים.....
109.....	12.1 נספח מס' 1.....
109.....	12.2 גרף מס' 7.....
110.....	12.3 גרף מס' 8.....
110.....	12.4 גרף מס' 9.....

מבוא

לא אחת ביטא שר החוץ דאז, שמעון פרס, את דעתו על התועלת שבהסברה. לדידו, אם המדיניות טובה- אין צורך להסביר אותה, ואם המדיניות לא טובה- לא תעזור שום הסברה. פרס מייצג גישה רווחת בנוגע להסברה, וגישה זו היא המניע המרכזי למחקר. הנחת היסוד המרכזית של המחקר הנוכחי היא, שהסברה היא חיונית ביותר לתדמיתה של מדינה ולכן, עליה להתמודד עם מדיניות "לא טובה", פְּלִשׁוֹנו של פרס, בדיוק כפי שעליה להתמודד עם מדיניות "טובה". תועלתה של ההסברה, נמדדת דווקא במקרים בהם עליה להציג את "המדיניות הלא טובה".

מניתוח וסקירת תגובות ההסברה של ישראל במקרים של פגיעה באזרחים בזמן עימות צבאי, מצטיירת תמונה שאינה משרתת תמיד את ישראל בצורה הטובה ביותר. רבים המקרים בהם מופנית אצבע מאשימה כלפי ישראל, כאשר נפגעים אזרחים בזמן עימות צבאי, ולא אחת, ישראל נוטלת עליהם אחריות, על אף שלא בטוח, כי היא האחראית. רק בשלב מאוחר יותר, כאשר נבדקים לעומק פרטי וממצאי האירועים, ישראל מגיבה שנית לאור המידע שהתקבל. עוד עולה, כי על אף שישראל מכחישה את אחריותה בשלב מאוחר זה, היא עדיין נתפסת כאשמה.

מכאן נובעת מטרת המחקר, והיא להבין, האם יש חשיבות **לאופן ההצגה של מסר ולעיתויו**, והאם יש לכך השפעה על קביעת עמדות בקרב דעת קהל ובקרב מקבלי החלטות בעולם. לפיכך, שאלת המחקר היא, **כיצד מסגור ועיתויו משפיעים על עמדות כלפי מדיניות ישראל, במקרים של פגיעה באזרחים בזמן עימות צבאי? למעשה, אבדוק את השפעת הצגת מסגור המידע מיד בהתרחש אירוע, ומסגור מידע מאוחר יותר, הניתן בדרך כלל לאחר בירור או תחקיר, על קביעת עמדות בדעת הקהל ובקרב מקבלי החלטות.**

למחקר ארבע השערות עיקריות, הנשענות על הנחת יסוד מרכזית. הנחת המוצא היא שאופן הצגת המסר, קרי המסגור, הוא קריטי לקביעת עמדה ושיפוט כלפי צד מסוים. דהיינו, למסגור יש השפעה רבה על האופן אותו אנו תופסים אדם או צד מסוים, חווים עליו דעה ושופטים אותו.

ההשערה הראשונה, בהתבסס על הנחת היסוד, היא שתגובה **מיידיית** לאירוע, הממסגרת את אחריות הצד האחר (מסגור ראשוני), מגבירה את תפיסת אחריותו של צד זה בקרב דעת הקהל. כלומר, כאשר גורם רשמי מוציא הודעה ראשונית לתקשורת, וממסגר אותה, כך שהיא

ההשערה השנייה, היא שתגובה לאירוע לאחר בירור או תחקיר, הממסגרת את אחריות הצד האחר, אף היא מגבירה את תפיסת אחריותו של צד זה בקרב דעת הקהל. כלומר, גם בתגובה **מאוחרת**, לאחר שקיים מידע מדויק יותר, יש השפעה למסגור המבליט את חלקו של הצד האחר באחריות לאירוע בהפחתת תפיסת האחריות של הצד המגיב.

ההשערה השלישית מתייחסת לשילוב בין שתי התגובות (המסגור הראשון, מיד לאחר התרחשות אירוע והמסגור השני, לאחר בירור) ולאינטראקציה ביניהן. המסגור הראשון, מהווה עוגן לקביעת ההערכה הראשונית. המסגור השני יכול להיות משני סוגים: זהה למסגור הראשון, או הפוך לו. השערתנו היא, שכאשר שני המסגורים זהים, המסגור השני מחזק את העמדה הראשונית שהתקבלה, ולכן השפעת השילוב של שני המסגורים על העמדה הסופית, היא גדולה ביותר. לעומת זאת, כאשר המסגור השני הפוך מהמסגור הראשון (מתמקד באחריות צד אחר מזה שבו התמקד המסגור הראשון), השפעתו תפחית את השפעת המסגור הראשון.

ההשערה הרביעית מתייחסת למצבים, בהם קיימת אצל מקבל החלטה דעה מוקדמת לגבי אחריות הצדדים באירוע. ההשערה היא, שלדעה זו תהיה השפעה על השיפוטים שלו את אחריות הצדדים. למסגור במצב כזה, תהיה השפעה, אולם קטנה יותר על השיפוטים. במצב בו שני המסגורים זהים, תתחזק או תחלש הדעה המוקדמת בהתאם למיקוד האחריות באחד הצדדים. כאשר המסגור הראשון תואם את הדעה המוקדמת, יהיה קשה ביותר לשנות דעה זו על ידי המסגור השני. בנוסף לזאת, כאשר המסגור הראשוני יהא שונה מהדעה המוקדמת, הרי שלמסגור השני, שתואם לדעה המוקדמת תהיה השפעה גדולה יותר מהמסגור הראשוני.

במחקר ייעשה שימוש בניתוח כמותני של תוצאות שני ניסויי מעבדה. בניסויים אלו תיבדק השפעתם של המשתנים הבלתי תלויים: מסגור ראשון ומסגור שני של אחריות שני צדדים באירוע. הניסוי הראשון יבדוק עמדות ושיפוטים כלפי ישראל בהקשר של פגיעה באזרחים. הניסוי השני, ידגם מצב דומה, הנוגע לרשלנות ולאחריות שני צדדים באירוע, בהקשר שונה ובארץ אחרת.

למחקר זה תרומה בשני מישורים: במישור התיאורטי, המחקר יאפשר להבין טוב יותר את השפעת אופן הצגת מידע (מסגור) ועיתויו על מדיניות ועל עמדות של מקבלי החלטות ודעת קהל כאחד. השילוב בין אפקט המסגור לבין אפקט המוקדמות טרם נחקר בספרות הקיימת

רקע תיאורטי

סקירת הספרות בעבודה זו תפתח בהגדרות השונות הקיימות בכל הנוגע להסברה, על מנת ליצור מסד בסיסי להבנת הקשר בין מטרת המחקר להסברים שיוצגו בו. לאחר מכן, תוצג הספרות הקיימת בנושא ההסברה וזו הקיימת בתחומים נוספים הנושקים לתחום ההסברה בכלל, ולתפיסות השונות הקיימות לגבי הסברה בפרט. בהמשך, תיסקר ספרות בנושא ההשפעות הפסיכולוגיות על שיפוט וקבלת החלטות, וכיצד השפעות אלו עשויות לתרום למדיניות ההסברה. לבסוף, תוצגנה מספר הנחות, המבוססות על ניתוח המציאות והמשמשות כיסוד למחקר זה.

העיסוק במדיניות ההסברה נושק למספר תחומים, כגון תקשורת, יחסים הבינלאומיים, פסיכולוגיה וכן מדיניות ציבורית. תחום התקשורת חיוני להבנת השימוש באמצעי התקשורת לצורכי קידום מדיניות, ואף להעלאתן של יוזמות מדיניות על סדר היום הציבורי והפוליטי. תחום היחסים הבינלאומיים קשור להבנת הזירה הבינלאומית וליחסי הכוחות, כמו גם להשפעת השחקנים הבינלאומיים. מתחום הפסיכולוגיה ניתן להבין את ההשפעה של תהליכים קוגניטיביים פסיכולוגיים על קבלת החלטות וקביעת עמדות באמצעות הסברה. לבסוף, המדיניות הציבורית הינה הספירה המכילה בתוכה את שני תחומים אלו ביחד, משום שהשימוש בתיאוריות מן הפסיכולוגיה ביחד עם הכרת השחקנים והכוחות ברמה הבינלאומית מאפשרת להוציא לפועל מדיניות בתחום ההסברה.

ההסברה כמונח בעברית, אשר תרגומו המילולי שלו הוא *Explanation*, איננו קיים בספרות הבינלאומית. בספרות האקדמית הכוונה היא ל- *Information* או ל- *Public Diplomacy*. ה"הסברה" הפכה למונח מקובל בארץ, לאחר שבמשך עשרות שנים המונח הסברה היה מילה נרדפת לתעמולה, ולמעשה התייחסו אל השניים כמקשה אחת. אולם, לאור התדמית השלילית שדבקה ב"תעמולה" (*Propaganda*), החלו להשתמש במונח *Information*¹ בעוד

¹ ש. סופר, מושגי יסוד ביחסים הבינלאומיים- הדיפלומטיה, האוניברסיטה הפתוחה, 1996, עמ' 55-58, וכן בב. אקצין, יסודות המדינאות הבינלאומית, אקדמון ירושלים 1984, עמ' 312-326.

מבחינת הקשר בין הסברה למדיניות יש לזכור מספר עובדות. מצד אחד, יש להכיר בחשיבותה של הסברה ועל יכולתה להשפיע על האופן בו מדינה נתפסת בקרב קהלים שונים. אולם מצד שני, חשוב להכיר שאין משמעות להסברה ללא מדיניות. ההסברה היא כלי שרת של המדיניות, ולכן עליה להיות בתיאום מלא עימה, כדי לשרתה באופן האפקטיבי ביותר. כמו כן, בהקשר זה יש להכיר במגבלותיה של ההסברה וביכולתה לשנות עמדות ודיעות. מדיניות הסברה אפקטיבית יכולה לסייע לשפר תדמית, אך יש להבין, שהיא איננה בבחינת מטה קסם לפתרון מדיניות כושלת. למרות זאת, היא יכולה להשפיע על עיצוב סדר יום ובכך לשנות עמדות ודעות קהל.³

למעשה יש לומר, כי ההסברה פועלת בזירה הבינלאומית כְּרִזָּה למתרחש במציאות הקיימת. שכן, לא ייתכן פער תהומי בין המסר ההסברתי לבין המציאות, בפרט לאור אמצעי התקשורת וזמינותם לכל דורש בכל זמן. יחד עם זאת, יש להכיר בעובדה שדווקא השימוש באמצעי התקשורת עשוי להיות כלי לְטַפְלוֹל של דעות ושל עמדות, ולכן עדיין יש חשיבות לתכנון הסברתי בהפצת מסרים.⁴

הספרות העוסקת בדיפלומטיה הציבורית החלה מסוף שנות ה-60 ותחילת שנות ה-70 של המאה ה-20, והפכה לנפוצה יותר משנות ה-90 ואילך. הספרות הבינלאומית הקיימת בנושא זה, החלה להתמקד לא רק בהיבטים האישיים של הסברה, דהיינו בפניה למקבלי החלטות בזירה הבינלאומית והמקומית, אלא אף בהיבטים הציבוריים של הסברה, כאשר הדגש הוא בפנייה אל קהלים וציבורים בזירה המקומית והבינלאומית.⁵ דיפלומטיה ציבורית עוסקת בדרכים בהן משתמשת מדינה, ארגון בינלאומי או פרט, במכוון או בהיסח דעת באמצעות פרטים רשמיים או בלתי רשמיים, כדי לתקשר עם קהלים בחברות זרות. באמצעות הבנת הציבור, המדינה מעצבת את המסר שהיא רוצה להעביר, כדי לשכנע ולהשפיע ככל שניתן על קבלתו בקרב ציבור היעד.

² אקצין, שם, עמ' 312-313.

³ סופר, שם.

⁴ שם.

⁵ <http://uscpublicdiplomacy.com> : USC Center on Public Diplomacy

תחום העיסוק של הדיפלומטיה הציבורית הוא רחב מימדים, החל מהתחום המדיני וכלה בתחום התרבותי. מקורו הפילוסופי של המונח, דיפלומטיה ציבורית לקוח מספירת היחסים הבינלאומיים, והוא במונח אחר, שטבע החוקר ג'וזף ניי- ה"עוצמה הרכה"⁶. חוקרים מתחום היחסים הבינלאומיים העוסקים במדיניות חוץ ובהסברה מוצאים, שמדובר בשיטות חדשות של מדינות להשפיע זו על זו, בין אם באמצעות השפעה על דעת הקהל ובין אם בהשפעה ישירה על מקבלי ההחלטות. שחקנים שונים, פוליטיקאים, מדינות וארגונים בינלאומיים, משתמשים בתקשורת כדי להשפיע על מדיניות החוץ של מדינות שונות. אסכולה זו גורסת, שהסברה, כמו יחסים כלכליים, תרבותיים ורעיוניים, היא אחד מכלי ה"עוצמה הרכה" שמדינות משתמשות כדי להשפיע זו על זו. ג'וסף ניי (Nye, 2004), מנהיים (Manheim, 1994), וגלבו (Gilboa, 2006), נמנים על אסכולה זו, ורואים ב"עוצמה הרכה" כ"היכולת למשוך ולשכנע", בניגוד ל"עוצמה קשה", המערבת אמצעים צבאיים או כלכליים ישירים, הכופים יישומה של מדיניות מסוימת.

המונח "עוצמה רכה" נשען על ההנחה, שלתרבות יש כוח להשפיע על תרבויות אחרות והדוגמה עימה הוא ממחיש את המושג היא התרבות האמריקאית. לדידו, הגישה הריאליסטית להסבר היחסים הבינלאומיים מתעלמת מאספקטים אידאיים ותרבותיים. בסיס התיאוריה שפיתח ביחד עם רוברט קוהיין (Robert Keohane) סתר שלושה טיעונים ריאליסטיים עקרוניים: בְּדָבָר היות המדינה השחקן המרכזי בזירה הבינלאומי, בְּדָבָר העוצמה ה"קשה" ככלי מרכזי ביחסים הבינלאומיים ובְּדָבָר השגת ביטחון כמטרתה העיקרית של מדינה. במקום, הם טענו, כי הפוליטיקה העולמית נעה סביב תלות גומלין מורכבת (Complex Interdependence), וכי היא משרתת כמקור עוצמה. הטיעונים הריאליסטים מראים, כי הקשרים העיקריים מתקיימים בין מדינות המנסות להשפיע זו על זו בעיקר באמצעים "קשים", וכי הן שואפות להשיא את בטחונן, גם על חשבון מדינות אחרות. מאידך, טענו ניי וקוהיין, כי קיימים קשרים רב כיווניים בין ממשלות, ארגונים בין ממשלתיים והחברות במדינות השונות. קרי, קיימת אינטראקציה לא רק בין המדינות לבין החברות שבהן, כי אם גם בין החברות- לממשלות במדינות זרות; בין החברות

⁶ מונח המתמקד באמצעים הלא חומריים של מדינה כחלק מכוחה. בניגוד ל"עוצמה קשה" המתבססת על האמצעים הצבאיים, הכלכליים של מדינה, עוצמה רכה היא השימוש במשאבים, כגון תרבות, תרומה לאיכות הסביבה, לקדמה, לרפואה, ערכים ואידיאולוגיה וכיוצ"ב.

לפירוט נוסף על מונח זה ראה ב- J. Nye, Soft Power: The Means to Success in World Politics, NY: Public Affairs, 2004.

לאחר שהתמקד בעוצמה הקשה של יכולות צבאיות וגרעיניות ועוצמה כלכלית, החל להתמקד בהשפעה ה"רכה" שיש למדינה בזירה הבינלאומית. בבסיס התיאוריה, שפיתח עומדת הטענה, כי השימוש בצדדים השונים של התרבות האמריקאית סייע להשפיע על מידת האטרקטיביות של האומה האמריקאית בזירה הבינלאומית, ובכך תרם לעיצוב דעת הקהל כלפי ארצות הברית. כוונתו הייתה, שמה שקובע יותר ויותר הוא לא העוצמה המוחשית, אלא התרבות האטרקטיבית, הערכים הפוליטיים, המוסדות השונים במדינה, מדיניות החוץ הלגיטימית והסמכות המוסרית לביצוע פעולות שונות של מדינה. בעידן הגלובליזציה וטכנולוגיות המידע, מונח זה אף התעצם והקשריו התרחבו לתחומים רבים. השימוש ב"עוצמה רכה" לצרכי הסברה או דיפלומטיה ציבורית עשוי להיות הכלי שבאמצעותו תוכל מדינה להשיג השפעתה על עמדות ותפיסות שלה בקרב קהלים בעולם.⁸

חוקרים נוספים מתחום הדיפלומטיה הציבורית, כגון פישר (Fisher, 1972), גלבוע (Gilboa, 2006), מור (Mor, 2003), מנהיים (Manheim, 1994) ועוד, גורסים, כי אחת מהסיבות לשינוי במוקד הדיפלומטיה, היא כוחה העולה של דעת קהל בהשפעה על עיצוב וקביעת מדיניות.

עוד ב- 1972 פישר (Fisher) טוען בספרו על הדיפלומטיה הציבורית, שהאופן בו ציבור גדול תופש נושא, הופך לחלק בלתי נפרד מהיחסים הבינלאומיים, ולפיכך למרכיב חיוני, החל מעיצוב המדיניות, וכלה בהוצאתה אל הפועל. כבר אז הוא טען, שעל מקבלי החלטות ודיפלומטים כאחד להבין, שההשלכה של יוזמת מדיניות או תוכנית כלשהי במדיניות החוץ נקבעת לא רק על ידי ההיגיון המובן בין ממשלות, או השימוש המושכל בהצגת המדיניות וביצועה, אלא באופן בו הקהל מבית ומחוץ תופש את היוזמה.⁹ למרות הקושי בדבר, פישר מפנה את תשומת ליבם של מקבלי החלטות, להכניס את השיקולים הללו לפני הוצאת המדיניות לפועל ולא לאחר מכן.

שנים רבות מאוחר יותר החל להתמקד בנושא החוקר הישראלי איתן גלבוע (Gilboa) ולחקור את הסוגיה בהקשר הישראלי. במאמריו השונים הוא חקר את הסיבות השונות לכישלונותיה של מערכת ההסברה הישראלית. לדידו, מה שחסר במדיניותה של ישראל בנוגע

⁷ J.S. Nye, *Power in The Global Information Age: From realism to globalization*, Routledge, London and New-York, 2004, pp. 1-8. See more in appendix no' 1 p. 109.

⁸ *Ibid.*

⁹ G.H. Fisher, *Public Diplomacy and the Behavioral Sciences*, Indiana University Press, 1972, pp. 5-9.

מבחינתו של גלבו (Gilboa), מצבה התדמיתית של ישראל בעולם הוא בהידרדרות מתמדת ולדידו הסיבה המרכזית לכך, היא חוסר ההבנה, שקיים בקרב מקבלי החלטות בישראל, בדבר התפקיד החשוב שיש לדיפלומטיה הציבורית ביחסים הבינלאומיים בימים אלו. בעידן המידע, תדמיתה של מדינה הפכה לנכס קריטי ו"עוצמה רכה" הפכה לכלי שרת חיוני במדיניות החוץ. מכיוון שתדמית לאומית, קרי מה שציבורים נרחבים בעולם חושבים על התנהגותה ומדיניותה של מדינה, הפכה לקריטריון חשוב בקביעת מדיניות חוץ, יש להשתמש בשלושה מרכיבים כדי להשפיע עליה: עוצמה, דיפלומטיה ותקשורת. גלבו ביצע הבחנה בין המונח דיפלומטיה ציבורית שהוטבע עוד בשנות ה-60 וה-70 לבין זה של היום בשנות ה-2000. על פי גישתו, ברוב המקרים מטרתה של הדיפלומטיה הציבורית היא ליצור תדמית חיובית של פעולותיה, של מדיניותה הכלכלית והפוליטית של מדינה, ובאחרים לגרום להשפיע על דעת קהל מקומית כדי לשנות מדיניות שאינה מיטיבה עם המדינה. פעולות אלו בוצעו באופן חד כיווני ועל ידי גופים ממשלתיים שונים. לעומת זאת, הדיפלומטיה הציבורית החדשה, כך הוא טוען, שמה דגש על **אינטראקציה דו כיוונית** ועל העובדה, שדיפלומטיה ציבורית יכולה להתרחש גם על ידי גורמים בלתי ממשלתיים. יחד עם זאת, בשיח האקדמי עדיין מקובל לומר דיפלומטיה ציבורית כאל מונח שהתפתח והתרחב.¹¹

בהמשך טוען גלבו, שהגורמים הרשמיים צריכים לשים לב לאופן בו הם מנהלים את המידע בתקשורת. גלבו גורס, שניהול הידע הוא קריטי כדי להשפיע על סיקור תקשורתי ולמסגורם של אירועים חשובים, כדי להשפיע על דעת קהל. חוסר ההבנה ביחס למונח, הוא שהדיפלומטיה הציבורית או ההסברה, היא לא רק **האומנות לדעת להציג כראוי את מדיניות**

¹⁰ E. Gilboa, "Public Diplomacy: The Missing component in Israel's Foreign Policy", *Israel Affairs*, Vol. 12, No. 4, October 2006, pp. 715-747.

¹¹ *Ibid.*, pp. 718-720.

החוקר הישראלי בן מור (Mor) אף הוא חקר את נושא הדיפלומטיה הציבורית תוך התמקדות באינתיפאדה השנייה ובדרכי התמודדות של ההסברה עימה. מחקרו מתמקד באספקט של הצגה עצמית (*Strategic Self Presentation*) השאוב מהפסיכולוגיה החברתית בספירה של הדיפלומטיה הציבורית. ההנחה העקרונית של מחקרו היא, שדיפלומטיה ציבורית היא סוג של הצגה עצמית של מדינות. המדינות, כמו פרטים, שואפות להשפיע על האופן בו קהלים זרים תופש אותן ואת זהותן. בהקשר לתיאוריה הריאליסטית, השפעה זו על קהלים זרים היא חלק מהעוצמה שמדינה שואפת להשיג.¹³

מור (Mor) טוען, שאין ספק שתכונות ששחקן א' מייחס לשחקן ב' קשורות למעשיו ולמדיניותו בפועל, אולם אם חשוב לשחקן חברתי כיצד הוא נתפש על ידי אחרים, מדינה כיחידה או קהלים כתברה המרכיבה אותה, ואם התפיסה הזו נתונה לטפול, הרי שהצגה עצמית הופכת לאמצעי שליטה על התכונות שהאחר מייחס כלפיך. מכאן, שמושג ההצגה העצמית מוגדר, כפעולה מכוונת שנועדה ליצור אפקט מסוים ביותר, ובהקשר זה ניתן לתכנן מראש אסטרטגיות פעולה שונות לצורך יצירתו של אותו אפקט מבוקש. ההיגיון העומד מאחורי רעיון ההצגה העצמית, הוא ייחוס אחריות למעשה מסוים או תפיסת ההשלכה של מעשה מסוים. כלומר, המטרה היא להגן, ככל שניתן, על תדמית מסוימת באמצעות הצדקתה, או לשלול ולהפחית ככל שניתן את האחריות במעשים, שעשויים להיתפס כשליליים.¹⁴ הסבר שני לסיבה ליצור טפול של הרושם בהצגה עצמית, יכול לנבוע מהרצון להשיג עוצמה חברתית. המטרה היא ליצור הגדרה מסוימת של זהות רצויה, שכן יוקרה, צדקה מוסרית או יכולת הפחדה, עשויות לשמש כאל משאב לעוצמה בקרב ציבורים שונים.

מתוך רקע זה יוצא מור וקושר את עולם מושגים זה לספירת הדיפלומטיה הציבורית. מרכיב מפתח בהגדרת המושג דיפלומטיה ציבורית, הוא ההנחה בדבר החיפוש אחר השפעה כדי להשיג שליטה על מעשיה של מדינה אחרת. הדמיון בין הגדרת הדיפלומטיה הציבורית לבין גישת ההצגה העצמית נעוץ בעובדה, שמטרת השגת השפעה על מדיניות החוץ של מדינה אחרת

¹² *Ibid.*, pp.735-738.

¹³ B. Mor, "Strategic Self- Presentation in Public Diplomacy: The Israeli-Palestinian Case" Presented at the Annual Conference of the Midwest Political Science Association, Chicago, April 3-6, 2003.

¹⁴ *Ibid.*, pp.10-15.

מנהיים (Manheim) מצידו, חקר את תחום הדיפלומטיה הציבורית מתוך נקודת מבט כוללת יותר, או כפי שהוא מכנה זאת, "דיפלומטיה ציבורית אסטרטגית" (Strategic Public Diplomacy).¹⁶ מנהיים גורס, כי דיפלומטיה ציבורית אסטרטגית היא סוג של ניהול ידע ברמה הבינלאומית והוא מבחין בין שני מושגים הקרובים במשמעותם בספרות, בין תקשורת פוליטית ודיפלומטיה ציבורית אסטרטגית (מונח שמבחינתו הוא שווה ערך ל**תקשורת פוליטית אסטרטגית**). על פיו, תקשורת פוליטית כוללת בתוכה את יצירת, הפצת, שליטת, שימוש, עיבוד והשפעת המידע כמשאב פוליטי, בין אם על ידי ממשלות, על ידי ארגונים, על ידי קבוצות או פרטים. להבדיל, תקשורת פוליטית **אסטרטגית** או כפי שמכנה זאת מנהיים, דיפלומטיה ציבורית אסטרטגית, כוללת שימוש מושכל ומתוחכם בידע על התנהגות האדם, כגישתה וכמבנה מועדף, על נטיות תרבותיות, על דפוסי פעילות של אמצעי התקשורת וכן על התנהגות של ארגוני תקשורת וחדשות ואף של ארגונים פוליטיים כאחד, וכיצד הללו מקבלים החלטות בנוגע לתוכן חדשותי או בנוגע להליכים פנימיים. המטרה של שימוש זה בידע שצוין להלן, היא לעצב את המסרים ולהשיג מקסימום של השפעה ומינימום של נזקים צדדיים. מכאן, שדיפלומטיה ציבורית אסטרטגית היא פחות פרקטיקה של אומנות (כמו שמייחסים לדיפלומטיה), ויותר **מדע על-לאומי ויישומי של ההתנהגות האנושית**.¹⁷ מבחינה פרקטית, המשמעות היא שתכנון מושכל מבעוד מועד של "הסברה" עשוי להביא להצלחת הדיפלומטיה הציבורית ובכך לתרום למעמדה של מדינה בזירה הבינלאומית.

תחום נוסף המתקשר למדיניות ההסברה, נשוא מחקר זה, הוא תחום התקשורת, אשר מייחס לתקשורת ולאמצעיה יכולת השפעה נרחבת הן על מקבלי החלטות והן על דעת קהל. השפעתה של התקשורת על קביעת מדיניות נחקרה רבות, אולם הספרות בדבר השפעתה על

¹⁵ Ibid., pp.15-19.

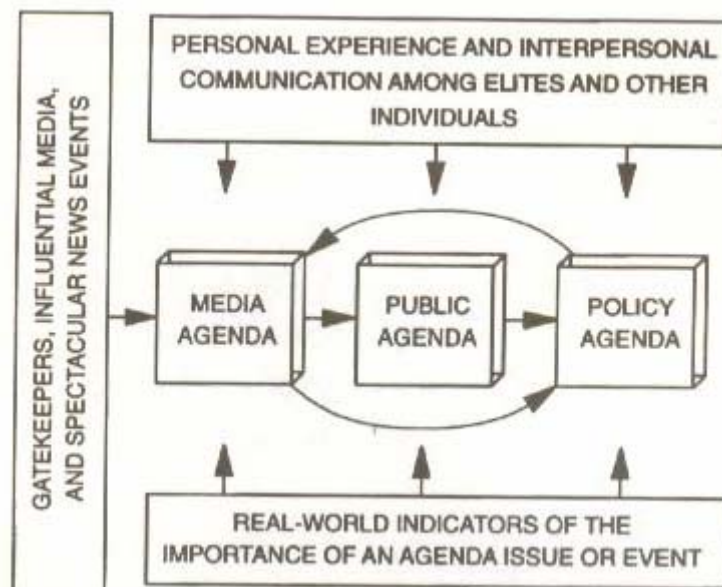
¹⁶ J. B. Manheim, *Strategic public diplomacy & American foreign policy: The evolution of influence*, New York: Oxford University Press, 1994, p.7.

¹⁷ Ibid.

שלין.¹⁸

חוקרים כמו, דארינג ורוג'רס (Dearing & Rogers, 1996), גולן, וונטה ולי (Golan, Wanta & Lee 2004), מק'קומבס ושואו (McCombs & Shaw, 1972), ועוד, עסקו במידת ההשפעה שיש לשימוש באמצעי התקשורת על קביעת סדר יום.

דארינג ורוג'רס (1996), כאמור, חקרו את התחום והצביעו על העובדה, שתהליך "סדר היום" מורכב מהנושאים שעומדים על הפרק בסדר היום התקשורתי, בסדר היום הציבורי ובסדר היום המדיני. לדידם, ישנה אינטראקציה בין שלושת הנושאים. הם המחישו זאת באמצעות המודל הבא¹⁹:

¹⁸ J. W. Dearing & E. M. Rogers, Agenda-setting, Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1996, p.1.

¹⁹ Ibid., p. 5.

בהסתמך על מודל זה מחקרים עוקב אחר תחום ה- *Agenda Setting* ומפרט, כיצד כל אגינדה משפיעה ומאילו גורמים היא בעצמה מושפעת.²⁰ חשוב לציין, שהשפעתה של התקשורת על אגינדה מדינית אינה רק בעקיפין, באמצעות השפעתה על האגינדה הציבורית (שמשפיעה בסופו של דבר על האגינדה הפוליטית), כי אם גם במישרין. הם מבססים את טענתם על מחקרו של קינגדון (Kingdon), שהגיע למסקנה שהקשר בין בעיות, מדיניות (Policies) ופוליטיקה בקבלת החלטות הוא קשר אופורטוניסטי. קרי, שכל צד משתמש בצד האחר, כדי להשיג את מבוקשו. מכאן, הם מגיעים למסקנה שהקשרים בין שלוש האגינדות הם מעגליים, אזי שמדיניות הפוליטית או סדר היום המדיני משפיעים על סדר היום התקשורתי ועל התנהגות הציבור. אז, כך הם מסבירים, נוצרת אינטראקציה מעגלית בין שלושת הגורמים, אשר משפיעים זה על זה.²¹

גולן, וונטה ולי (Golan, Wanta & Lee 2004) במאמרם חקרו את נושא ה- *Agenda Setting* על פי סקרי דעת קהל ארציים בארצות הברית ואישו את השערות המחקר שלהם. השערה אחת, היא שככל שהיה סיקור תקשורתי רב יותר על מדינה, כך סברו הנשאלים שהמדינה היא חיונית לביטחונה הלאומי של ארצות הברית. השערה נוספת שאושרה, היא שככל שהסיקור התקשורתי כלפי מדינה היה שלילי יותר, הנשאלים חשבו על המדינה באופן שלילי בהתאם. הם מצאו עוד, שלסיקור חיובי על מדינה לא הייתה כל משמעות על דעת הקהל.²²

מקומבס ושואו (McCombs & Shaw) חקרו אף הם את פונקציות קביעת סדר היום, שממלאת התקשורת בעיקר בזירה הפוליטית המקומית. הם ניסו לבדוק, באיזו מידה משפיעה כמות הסיקור התקשורתי על נושא, בעיה או אירועים, על חשיבותו ועל מיקומו בסדר העדיפויות. השערותיהם נבדקו בנושא קמפיין בחירות, ולפי ממצאי המחקר שלהם עולה, כי לא רק שהציבור למד על נושא באמצעות **האופן בו הוצג המידע** ובאמצעות בחירת אילו נושאים מועלים לשידור, אלא הוא למד **איזו חשיבות** ליחס לנושא בהתאם לכמות המידע, שהתקשורת מספקת. על אף שתוצאות מחקרם אינן מבהירות זאת באופן מוחלט, הם סבורים, כי אין הסבר אחר להתאמה בין ההדגש הנושאי של התקשורת לבין חשיבותו בקרב הבוחרים/ נבדקים.²³

²⁰ *Ibid.*, pp. 24-74.

²¹ *Ibid.*, pp. 74-76.

²² W. Wanta, G. Golan & C. Lee, "Agenda Setting and International News: Media Influence on Public Perceptions of Foreign Nations", *Journalism & Mass Communication Quarterly*, Vol. 81, No. 2, 2004, pp. 364-377.

²³ M.E. McCombs & D. R. Shaw, "The Agenda Setting Function of the Mass Media", *Public Opinion Quarterly*, Vol. 36, 1974, pp. 176-187.

חוקרים נוספים שחקרו את תחום זה, כגון גלבו (Gilboa, 2000), ליוינגסטון (Livingston, 1997), נווה (2002) ועוד גורסים, כי לתקשורת יש השפעה על המדיניות הלאומית ובעיקר על מדיניות החוץ, תוך התמקדות בפונקציות של ארגוני תקשורת, כמו אפקט ה-CNN. בבסיס אסכולה זו עומדת הטענה, כי יש ביכולתם של ארגוני תקשורת, כמו ה-CNN, להשפיע על עיצובה של המדיניות הלאומית של מדינות, בהיותם אלו המדווחים על אירועים ובאמצעות כך, בהעלאתן או בהסתתן של סוגיות על סדר היום הלאומי והבינלאומי.

גלבו (Gilboa 2005) חקר רבות את תחום השפעת התקשורת מול דיפלומטיה ומדיניות חוץ. במאמרו הוא מדבר על אפקט ה-CNN המוכר, שעוסק במידת השפעתם של כלי תקשורת מובילים על עיצוב דעת קהל ועל העלאת נושאים לסדר היום בפוליטיקה הבינלאומית. בבסיס הגישה עומדת ההנחה בדבר הקשר שבין מדיניות לבין תקשורת, והטענה היא, כי סיקור תקשורתי משפיע על תהליך המדיניות. בהקשר המסוים של הדיפלומטיה הציבורית, הרי שהיא מתבססת על אפקט זה, כדי להעביר מידע תועלתני באמצעות החדשות והתקשורת, מתוך ההנחה, שלמסרים שיועברו בתקשורת, יש את היכולת להשפיע על דעת קהל זרה, ובסופו של תהליך, אף להשפיע מבחינה פוליטית על ממשלות במדינות זרות.²⁴

חנן נווה (2002), מעלה טענה דומה וגורס, כי לתקשורת ישנם שני תפקידים בסביבת קבלת החלטות. מצד אחד, היא משמשת כספקית תשומות לסביבה בה פועלים מקבלי החלטות במדיניות בכלל, ובמדיניות חוץ בפרט (תופעת "אפקט ה-CNN"), ומצד שני, היא מהווה הסביבה עליה מקבלי החלטות מנסים להשפיע. התפקיד הכפול שממלאת התקשורת נעוץ בהיבט קביעת סדר יום ובהיבט המסגור שיש לתקשורת, אשר באמצעותם היא מבנה את המציאות. כך שעל פיו, מסגור הוא התהליך שבו התקשורת יוצרת תמונות שמשקפות ומסננות את המציאות בתהליכי קבלת החלטות במדיניות החוץ.²⁵

ליוינגסטון (1997) חוקר את תופעת השפעת התקשורת על מקבלי החלטות ועל דעת קהל בהתמקדותו בניתוח אפקט ה-CNN. הוא מבחין בין שלושה סוגים של השפעות. סוג אחד, הקרוי "המאיץ", נובע ממהירות השידור. התקשורת מקצרת את זמן הליך קבלת ההחלטות, וכתוצאה מכך משפיעה על התגובה. כמו כן, התקשורת משמשת ככלי דיפלומטי שקוף ואף כמכשיר לשליחת

²⁴ E. Gilboa, "The CNN effect: The search for a communication theory of international relations", Political Communication, Vol. 22, No. 1, 2005, pp. 27-44.

²⁵ C. Naveh, "The Role of the Media in Foreign Policy Decision Making: A Theoretical Framework", Conflict & Communication, Vol. 1, No. 2, 2002, pp. 2-4.

במחקר אחר שערך גלבווע (2000), הוא מנסה לעמוד על הקשר בין תקשורת דיפלומטיה, ולאחר בו את השפעות התקשורת על הדיפלומטיה. הוא עושה זאת באמצעות שישה מודלים, כאשר בכל אחד מהם התקשורת ממלאת תפקיד אחר: קטגוריה אחת- דיפלומטיה חשאית, דיפלומטיה ב"דלתיים סגורות" ודיפלומטיה פתוחה; קטגוריה שנייה- דיפלומטיה ציבורית, דיפלומטיה תקשורתית ודיפלומטיית תקשורת של ברוקר (Media Broker Diplomacy). ההבדל העיקרי בין הקטגוריות נסב על המצב הקיים, עימו מנסים להתמודד מקבלי החלטות, ועל אופן השימוש בתקשורת. בעוד שבדיפלומטיה חשאית, פתוחה ו"בדלתיים סגורות", המדינאים מנסים להציב מגבלות (חסם) על הדיווח העיתונאי, ובכך מקטינים את השפעתה של התקשורת **בתקופת משא ומתן**, הדיפלומטיה הציבורית והדיפלומטיה התקשורתית מתבצעות תוך שימוש מוגבר (זרז) של מדינאים בתקשורת **בתקופת סכסוכים**, כדי לקדם את תהליך יישובם.

יתרה מזאת, על אף המכנה המשותף בין דיפלומטיה ציבורית ותקשורתית, גלבווע רואה בהם הבדל דק, אך ברור. דיפלומטיה תקשורתית מהווה שימוש בתקשורת על ידי איתות למדינות ושחקנים לא מדינתיים, שפניה של המדינה הוא לכיוון **יישוב הסכסוך וסיומו**, ואילו דיפלומטיה ציבורית היא הניסיון של המדינה להשתמש בתקשורת כדי להשפיע באמצעות **תעמולה**. כך שבמובן מסוים, הדיפלומטיה הציבורית היא מעין פעולת של "הכנת הקרקע" לדיפלומטיה התקשורתית. שכן, כדי שיהיה ניתן לשכנע שהכוונה היא להגיע ליישוב סכסוך, עולה הצורך לשנות את דעת הציבור כלפי אותה מדינה ולשכנע אותו.

איאנגר (1987), במחקרו על השפעת התקשורת על דעת קהל, ובאופן ממוקד יותר חדשות בטלוויזיה, מעלה מספר טענות הקשורות לאופן בו הפרט מסביר אירועים פוליטיים כסממן

---

²⁶ S. Livingston, "Beyond the 'CNN Effect': The Media-Foreign Policy Dynamic" in P. Norris (Ed.) *Politics and the Press: The News Media and Their Influence*, London: Lynne Rienner, 1997, pp. 292-293, 313-314.

סורוקה (2003) חקר את הקשרים בין התוכן התקשורתי, דעת קהל ומדיניות החוץ, בארצות הברית ובאנגליה. הוא עושה זאת באמצעות המחקר על *Agenda Setting*, שלפיו הוא החוט המקשר. על פי ממצאי מחקרו, עולה, כי ניתוח סדר היום מראה קשר חזק בין מידת הבולטות של נושאי מדיניות חוץ בתקשורת לבין בולטות נושאים אלו בקרב הציבור. כלומר, ככל שהנושאים מודגשים יותר בתקשורת, כך הם בולטים בקרב דעת הקהל. יתרה מזאת, הוא בדק שני היבטים נוספים של שינוי בבולטות של נושא בתהליך של קביעת מדיניות בנושאי חוץ. האחד, הבלטת נושא/ סוגיה (*Issue Priming*) והשני תגובת מדינאים ומקבלי החלטות על בולטות של נושא. ממצאיו בחלק זה של המחקר מצביעים על חשיבותה של התקשורת ושל הבלטת נושא, על הקשר בין דעת קהל לבין מדיניות חוץ.²⁸

מחקרם של איאנגר ושל סורוקה מוביל להצגת התחום השלישי בחלק זה של המחקר, והוא תחום הפסיכולוגיה. תחום הפסיכולוגיה הוא המסד להבנת התנהגותם של בני אדם באשר הם, בין אם כפרטים, כקבוצות או כציבור. מפאת הראיה הרחבה שמצריך המונח *דיפלומטיה ציבורית*, ולאור העובדה שהוא טומן בחובו השפעה ושכנוע של דעת קהל בדבר מדיניותה של מדינה, אין מנוס אלא לבחון תהליכים קוגניטיביים פסיכולוגיים בקרב בני אדם, כדי להבין את מידת השפעתם על עיצוב וקבלת החלטות בקרב קהלים ופרטים כאחד. שכן, הבנת הגורמים המשפיעים על פרט או ציבור לקבוע עמדתו או לשנותה כלפי פרט אחר, ציבור או מדינה זרים, תאפשר להשכיל להבין אילו גורמים הם קריטיים, וכפועל יוצא באילו אמצעים יש לנקוט כדי

²⁷ ראוי לציין שאיאנגר חקר את הנושא מתוך נקודת מבט של הפוליטיקה המקומית בתוך המדינה ולא בפוליטיקה הבינלאומית. מתוך:

S. Iyengar, "Television News and Citizens' Explanations of National Affairs", *The American Political Science Review*, Vol. 81, No. 3, Sep. 1987, pp. 815-832.

²⁸ S. N. Soroka, "Media, Public Opinion and Foreign Policy", *Press Politics*, Vol. 8, No. 1, pp. 27-48.

המחקר בקבלת ההחלטות, שהתפתח בארבעים השנים האחרונות מוכיח, כי קיימת השפעה ברורה של תהליכים פסיכולוגיים על תהליכי קבלת החלטות אנושית ועל שיפוט של בני אדם. כהתרסה על הבלעדיות של התיאוריות הרציונאליות והכלכליות בקבלת החלטות, מראים חוקרים בתחום, הטיות והיוריסטיקות החוזרות בשיטתיות בחשיבה האנושית. מתוך תורת התועלת, צומחת תורה חלופית הקרויה "תורת הערך" (Prospect Theory), שהגו החוקרים טברסקי וכהנמן (Tversky & Kahneman), החל ממחקרם מ-1973.²⁹ בבסיס התיאוריה עומדת ההבנה, כי הפסיכולוגיה האנושית מונעת מאנשים להיות רציונאליים ועקביים בקבלת החלטות. הם ממפים שני גורמים עיקריים שמספקים הסבר, מדוע בהחלטות שונות ובקביעת עמדותיהם, פרטים אינם רציונאליים.³⁰

סיבה אחת היא, שבני אדם רגישים יותר לשינויים במצב שלהם (כמו מצבם הכלכלי, החברתי או הפוליטי), יותר מאשר למצבים עצמם. כלומר, ההתייחסות תהיה שונה לשני מסלולים שונים המביאים לאותו מצב סופי, במקום להביט (כמו שנטען בתיאוריות רציונאליות שונות) על המצב הסופי באופן זהה. בנוסף לזאת, הרגישות איננה קיימת רק במקרה של שינוי במצבו של הפרט, אלא קיימת אפילו באופן בולט יותר כאשר מדובר בשינויים **לרעה**. קרי, שינוי לרעה במצב יבלוט יותר מאשר שינוי **לטובה**. סיבה שנייה, היא שרגישותם של בני האדם אינה רק למה שקורה בפועל, אלא גם ל**פרספקטיבה** שבה מתוארת המציאות, או האופן בו מוצג המידע לפני עיבודו לצרכי קבלת החלטות וקביעת עמדה. הכוונה היא למונח הקרוי בספרות אפקט ההיצג (*Framing Effect*), או מסגור.³¹

חרף הניסיונות להיות רציונאליים ועקביים בקבלת החלטות, בני האדם רגישים לשינויים במצב, יותר מאשר למצב הבסיס עצמו. כלומר, נקודת הייחוס (הנקודה ממנה פרט קובע את עמדתו ביחס למצב או לאדם אחר) היא זו שתקבע את החלטתו בנוגע למצב. לרוב, מדובר בנקודה סובייקטיבית המשתנה מאדם לאדם. טברסקי וכהנמן הסבירו את גרף התועלת השולית הפוחתת,

²⁹ מ. בר הלל, "התובנות הפסיכולוגיות שזכו בפרס נובל בכלכלה", מתוך:

<http://www.ratio.huji.ac.il/dp/Maya334.doc>

³⁰ Tversky, A. & Kahneman, D., "Choices, Values and Frames", American Psychologist, Vol. 39, 1984, pp. 341-350.

³¹ A. Tversky & D. Kahneman, "The framing of decision and the psychology of choice", Science, Vol. 211, 1981, pp. 453-458.

בהתבסס על פונקצית הערך, בארון (Baron) גורס, כי אם מטרתם של פרטים היא להימנע מהפסד ולחפש רווחים, הרי שהטענה בדבר אי הרציונאליות, איננה כל כך מתיישבת עם ההיגיון. קשה יותר להבין, מדוע לבני אדם אכפת יותר כאשר מדובר בהפסד כספי קטן מאשר הפסד גדול יותר. מאידך, פונקצית התועלת עשויה להוביל לאי רציונאליות, כאשר ניתן להוביל את האדם לאמץ נקודות ייחוס שונות, באמצעות תיאור המצב באופן שונה.³³ מכאן, שמעבר לנטייה של חוסר עקביות בהקשר של רווח והפסד, האדם שבוי בהטיה לא פחות מזיקה, והיא שפעמים רבות האופן, שבו הוא יקבע את עמדתו תלוי באופן שהוצג לו המידע / המצב, כאמור אפקט הקרוי מסגור. כך, הוא נתון למניפולציות ולהשפעה של גורמים שונים, לעתים מבלי להיות מודע לכך.³⁴

הדוגמה להמחשת אפקט ההיצג, כפי שנחקרה בספרות, על ידי טברסקי וכהנמן, היא ניסוי "השפעת האסימטיות". בניסוי שערכו, כדי לבדוק, האם יש משמעות לאופן בו מוצג מידע על קבלת החלטה אצל בני אדם, הציבו לנחקרים מצב היפותטי, בו ארצות הברית נערכת לקראת מחלת שפעת אסימטית, שעל פי הערכות מומחים צפויה להרוג 600 איש. נבדקי קבוצה א' נתבקשו להחליט בין שתי חלופות, בהן נאמר שבחלופה א' הסיכוי להציל 200 איש הוא של 2/3, ואילו בחלופה ב' הסיכוי להציל 600 איש הוא של 1/3. מרבית הנבדקים בחרו בחלופה א', משום שלא רצו להסתכן, בכך שאף אחד לא יינצל, שכן הסיכוי להציל חלק מהאנשים הוא גבוה יותר, מאשר הסיכוי להציל את כולם. בפני נבדקי קבוצה ב' הוצגה אותה בעיה, אולם שינו את המסגור, כך

³² Ibid.

³³ J. Baron, Thinking and deciding, Cambridge University Press, 1988, pp. 334-338.

³⁴ בר הלל, שם, עמ' 6.

יש להבהיר, שמדובר במצב זהה בשתי הקבוצות (מדובר באותו מידע ובאותה תוחלת תועלת, הסיכוי להצלת חיים זהה בשני המסגורים). ההבדל היחידי, היה באופן בו הוצג המידע, לקבוצה הראשונה הודגשה הצלת חיים (רווח), כך שלו לא היו עושים דבר, 600 איש היו מתים, ולכן תוצאות מימוש החלופה נתפסות כרווח. לפיכך, מפאת היות האדם שונא סיכון בהינתן מצב של רווח, בחרה מרבית קבוצה א' בחלופה הוודאית יותר- חלופה א'. לעומת זאת, לקבוצה השנייה הודגש המוות (הפסד), ולכן תוצאות מימוש החלופה נתפסות כהפסד. לפיכך, מפאת הרצון לחפש סיכון, בהינתן מצב של הפסד, בחרה מרבית הקבוצה בחלופה המסוכנת יותר, בחלופה ב'. המשמעות המרכזית מהניסוי, היא שבני אדם שופטים, בהתאם לאופן הצגת התוצאות, אם כרווח או כהפסד. כך שברגע שבני אדם חושבים על תוצאות/ השלכות של חלופה מסוימת בהתאם לנקודת ייחוס שרירותית, ניתן להבין כמה קל לטפול את תפיסתם לגבי נקודה זו.³⁵

בנוסף לאפקט ההיצג, קיימת ספרות שחקרה את ההשפעה של סדר הצגת מידע על שיפטים והחלטות של אנשים. ספרות זו בודקת האם מידע ראשון משפיע יותר ממידע שניתן אחריו. כך למשל, חוקרים בתחום זה, גורסים, כי מילים שתופענה ראשונות ברשימה שיש לזכרה, תיזכרנה יותר ממילים, שמופיעות אחר כך (*Primacy Effect*). תופעה זו מוסברת גם על ידי מוגבלויות של הזיכרון לטווח הקצר והקשרים בינו לבין הזיכרון לטווח הארוך אצל בני האדם. חוקרים כגון, אש (Asch, 1946), פורנאם (Furnam, 1986), גיונס וגות'לס (Jones & Goethals, 1972), אנדרסון ובריוס (Anderson & Barrios, 1961), סטיוארט (Stewart, 1965), בירנבאום (Birnbbaum, 1974), לי (Lee, 1974), וכן הווגודט ווגנר (Haugtvedt and Wegener, 1994) ועוד, גורסים, כי בני אדם נוטים להתמקד במידע הראשוני, שהם מקבלים, ועל פיו נקבע אצלם הרושם הראשוני. מידע ראשוני זה משמש כמעין עוגן, המקבע לעיתים את עמדתם כלפי חפץ או אדם מסוים. תופעה זו מוגדרת כ"אפקט הראשונות/ מוקדמות" ובבסיסה הטענה, שרושם ראשוני של אדם משפיע עליו בקביעת עמדה, עוד לפני ששמע את כל הטיעונים. ברגע שהללו יושמעו, הם ישמשו לחיזוק העמדה או החלשתה.

³⁵ Baron, *Ibid.*

מאידך, ראוי לציין שקיימת טענה בדבר השפעת המידע האחרון, דווקא, על קביעת עמדה. תופעה זו קרויה "אפקט המאוחרות" (*Recency Effect*). בבסיסה הטענה, שאירועים, שהתרחשו לאחרונה משפיעים על שיפוט והערכה יותר מאירועים שקרו בעבר הרחוק. לדוגמה, מאמן הזוכר את הצלחות השחקן בדקות האחרונות ומתוך התרשמות זו, מחליט למסור לו את הכדור בדקה האחרונה של המשחק (תופעה המכונה "כשל היד החמה").³⁶

סלומון אש (Asch), חלוץ התחום, ערך ניסוי במהלכו שאל על אופיו של אדם, לאחר שלקבוצת הנחקרים ניתנה רשימה של שש תכונות אופי על אותו אדם. לקבוצה אחרת, ניתנה אותה רשימה, רק שסדר התכונות שהופיע היה הפוך. ממצאיו מראים, שהאדם אופייני בהתאם לסדר רשימת התכונות שניתנה לקבוצה. הווה אומר, אם לקבוצה אחת הופיעו תכונות חיוביות יותר בתחילת הרשימה, אזי שהאדם נתפס כאדם חיובי, בעוד שאם הופיעו תכונות שליליות קודם לכן, האדם נתפס כבעל אישיות שלילית יותר.³⁷

פורנאם (Furnam) מקשר תופעה זו לעולם המשפט. במחקרו מ-1986 הוא מראה, כי שופט עלול לקבוע עמדה כלפי נאשם על פי הרושם הראשוני. לפי ממצאיו וניתוחו, כל הטיעונים שהושמעו בהמשכו של המשפט יכלו לשנות דעה ראשונית זו לטוב או לרע, רק באופן מוגבל.³⁸

מחקרם של ג'ונס וגות'אלס (Jones & Goethals) מ-1972 ניסה לבדוק זאת בניסוי מעט שונה. הוא ביקש מהנבדקים לצפות בסטודנט הנבחן במענה של 30 שאלות. קבוצה אחת נתבקשה להעריכו לאור העובדה, שענה נכון על 15 השאלות הראשונות, והשנייה נתבקשה להעריכו לאור העובדה שענה נכון על 15 השאלות האחרונות. באופן לא מפתיע, זה שענה נכון על 15 השאלות הראשונות נתפס כאינטליגנטי יותר מאשר השני.³⁹

הוגוודט ווגנר (Haugtvedt and Wegener, 1994) ניסו לבדוק, האם יש משמעות לסדר המידע המופיע במסר על קביעת עמדה סופית, כאשר המידע הראשון והשני שהופיעו סתרו זה את זה. המחקר מדגים זאת מתחום השיווק, בו יש חשיבות לסדר הופעת פרסום המוצרים, וטוען

³⁶ Tversky, A & Gilovich, T., "The cold facts about the 'Bhand hot' in basketball", *Chance: New Directions for Statistics and Computing*, Vol. 2, 1989, pp. 16-21.

³⁷ S. E. Asch, "Forming Impressions of Personality", *Journal of Abnormal and Social Psychology*, Vol. 41, 1946, pp. 1230-1240.

³⁸ A. Furnam, "The robustness of the recency effect: Studies using legal evidence", *The Journal of General Psychology*, Vol.113, 1986, pp. 351-357.

³⁹ E.E Jones & G.R. Goethals, "Order effects in impression formation: Attribution context and the nature of the entity", In E.E. Jones, D.E. Kanouse, H.H. Kelley, R.E., Nisbett, S. Valins, & B. Weiner (Eds.), *Attribution: Perceiving the causes of behavior*, Morristown, NJ: General Learning Press 1972, pp. 27-46.

לי (Lee) חקר את אפקט המוקדמות בניסיון להתחקות אחר הניסוי שערך אש, על ידי שימוש באותן מילים ממחקרו וכן על ידי שימוש במילים ממחקרו של בירנבאום. הציפייה הייתה, שיצליח לשחזר את אותן תוצאות, כדי להראות שלרושם ראשוני יש השפעה ניכרת בקביעת עמדה ובשינויה. ממצאיו הראו, שאכן קיימת התופעה, אולם לא כפי שהציג אותה אש. יחד עם זאת, התוצאות מלמדות, שכאשר המילים שהוצגו היו שליליות במידה מובהקת, בין אם ראשונות או אחרונות, הן הדהימו את הנבדקים והסיטו מדעתם את התכונות החיוביות.⁴¹ מכאן, שמידע מאוחר מעכב את השפעת אפקט הראשונות, בעיקר אם הוא שונה באופן קיצוני.

מחקרו של לי מוביל להצגת ספרות נוספת הקשורה לאפקט המוקדמות. מחקרים נוספים בתחום של חוקרים, אש (Asch), הודגיס (Hodges, 1974) ואיטו, לרסן, סמית וקסיופו (Ito, Larsen, Smith and Cacioppo) גרסו, לא רק כי למידע הראשוני יש השפעה על קביעת הרושם מאישיותו של אדם, אלא כי רושם ראשוני שלילי הוא עמיד יותר לשינוי מאשר רושם ראשוני חיובי, ולכן קשה יותר לשנות עמדות, אם הרושם הראשוני שנוצר הוא שלילי.

מניסויים שנערכו במחקרם של איטו, לרסן, סמית וקסיופו (Ito, Larsen, Smith and Cacioppo), עלה, כי כאשר צוינו תכונות חיוביות על אדם קודם להצגת תכונות שליליות, התכונות החיוביות הן שנחרתו יותר בזיכרון, והשפיעו על הרושם מאישיותו של האדם, וכך גם כאשר התכונות השליליות הוצגו ראשונות. יחד עם זאת, התופעה אף נראתה באופן מובהק יותר,

⁴⁰ C. P. Haugtvedt, and D. T. Wegener, "Message Order Effects in Persuasion: An Attitude Strength Perspective", The Journal of Consumer Research, Vol. 21, No. 1., Jun. 1994, pp. 205-218

⁴¹ Y. K. Lee, "Primacy Effects on Impression Formation" California State University, Fullerton, 1974.

חיובי.⁴³

לאור הכרת המושגים מתחום הפסיכולוגיה ראוי לציין את מאמרם של ברואר, גראף ווילנט (Brewer, Graf and Willnat) בנושא מסגור והבלטה, המנסה להסביר באמצעותם את הקשר בין השפעת התקשורת לבין הגישות/ העמדות כלפי מדינות זרות. לדידם, התקשורת משפיעה על קביעת עמדות כלפי מדינות זרות בשני אופנים. העקיף, הבלטת חשיבות הנושא בזירה הפנימית, תגרום לציבור לבסס את דעתו על המדינה הזרה ביחס לסוגיה המודגשת בתקשורת. הישיר, סיפור תקשורתי שמציג מסגרת, המקשרת את הנושא למדינה הזרה, בדרך שמובילה אותו לשיפוט/ לקביעת עמדה, עשוי לעצב לציבור את דעתו ותפיסתו ביחס לאותה מדינה.⁴⁴

מעבר לתחומים שנסקרו עד כה, יש לציין שקיים מחקר מתחום יחסי הציבור בנוגע לקשר בין תקשורת, הסברה, פסיכולוגיה ויחסים בינלאומיים, אם כי לא נרחב. ב-1977 חוקר בשם דיוויס (Davis) בוחן סוגיית הדיפלומטיה הציבורית במקרה בוחן של ניגריה, בתקופת מלחמת האזרחים. הוא הצביע על החשיבות של "יחסי ציבור" וכלים נוספים לצורך ייצוג האינטרסים הפוליטיים של הממשלה ושל ארגונים נוספים כלפי קהלים חיצוניים, בין היתר כלפי ארצות הברית והמדינות המפותחות. על פי מחקרו, מאמצים אלו הם בעלי ערך, לא רק במסגור התמונות שקיימת אצל קהלים זרים, אלא אף בתרגום תמונות אלו לידי השלכות מדיניות מועילות.⁴⁵

אף מריט (Merritt) במחקרו מ-1980 גורס, שממשלות החלו להעריך יותר ויותר את התפקיד החשוב של ניהול מסע תעמולה כמכשיר במדיניות החוץ שלהן. מנהיים ואלברטון (Manheim & Albritton, 1984, 1986, 1987) התמקדו במקרים מסוימים של מסעות תעמולה וחקרו את מידת האפקטיביות שלהם ואת מוגבלותם. אנדרסון (Anderson, 1989) חקר את

⁴² T.A. Ito, J.T. Larsen, N. K. Smith, and J.T. Cacioppo, "Negative Information Weighs More Heavily on the Brain: The Negativity Bias in Evaluative Categorizations", *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 75, No. 4, 1998, pp. 887-900.

⁴³ B. H. Hodges, "Effects of Valence on Relative Weighting in Impression Formation", *Journal of Personality and Social Psychology*, 1974, Vol. 30, No. 3, 378-381

⁴⁴ P. R. Brewer, J. Graf and L. Willnat, "Priming or Framing: Media Influence on Attitudes toward Foreign Countries", *Gazette*, London, Thousand Oaks and New- Delhi, Vol. 65, No. 6, pp. 493-508.

⁴⁵ M. Davis, Interpreters for Nigeria: The Third World International Public Relations, Urbana: University of Illinois Press.

לסיכום חלק זה במחקר יש לציין, כי סקירת המושגים התיאורטיים והגישות הקיימות בספרות נעשתה, על מנת להביא להכרת התחומים הנושקים לשאלת המחקר בנוגע למדיניות הסברה. הספרות שהוצגה עד כה מראה, כי הן למסגור והן לעיתוי קבלת המידע, השפעות מכריעות לגבי שיפוט וקביעת עמדות. למרות זאת, לא ברור כיצד שילוב של השניים: מסגור ועיתוי, עשויים להשפיע על הערכה ושיפוט, ובין היתר כיצד הללו משפיעים כאשר יש דעה מוקדמת. עבודה זו באה למלא חלל זה. לשם כך, המחקר יבחן את תפקידו היחסי של כל אחד משני המשתנים, ויראה כיצד עשויה האינטראקציה ביניהם להשפיע על עמדות. בנוסף לזאת, אינטראקציה זו תיבחן בהינתן דעה מוקדמת.

לבסוף, בטרם תוצגנה השערות המחקר, יש לציין את ההנחות העומדות בבסיס המחקר כדי להאיר את כיוון המחקר ומטרותו. הנחת היסוד המרכזית במחקר זה, היא שהדיפלומטיה הציבורית היא אחד מהכלים המרכזיים והחשובים ביותר של מדיניות ציבורית בכלל, ושל מדיניות החוץ, בפרט. באמצעות הדיפלומטיה הציבורית מסוגלות ממשלות בעולם להגיע למיליוני אנשים ברחבי העולם ולעצב את דעתם ביחס לאותה מדינה. ראשית, יש לזהות את קהל היעד ולהבינו, ובהתאם לכך לחפש את הדרך היעילה לפנות אליו. ניתן לעשות זאת באמצעות שימוש במחקרים מפסיכולוגיה ומחקר קבלת החלטות. מחקרים מתחום זה עשויים לסייע לדעת, כיצד פרט מקבל החלטות, קובע עמדות, שופט מצבים ומעריך אנשים או מדינות, ובאילו מצבים הוא נתון להשפעות ולהטיות. בהתאם לזיהוי קהל היעד ולהבנה באילו דרכים יש לפנות אליו, ניתן לבנות את תדמיתה של המדינה ולנסות להשיג את אהדתו למדיניות מסוימת של אותה מדינה.

הנחה שנייה היא שהמדיניות, בלא קשר להיותה טובה או לא, חייבת לכלול את הדיפלומטיה הציבורית. למעשה, מדיניות ללא הסברה היא בעייתית ביותר, וכך גם הסברה ללא מדיניות. קרי, ההנחה הבסיסית היא, כי גם כאשר מדיניות היא טובה, היא חייבת הסברה שתציג אותה. ללא הסברה, גם המדיניות הטובה, היעילה או הצודקת ביותר, עלולה לעתים קרובות להיתפס כגרועה, בלתי יעילה ובלתי ראויה.

---

⁴⁶ Manheim, *Ibid.*, p.8.

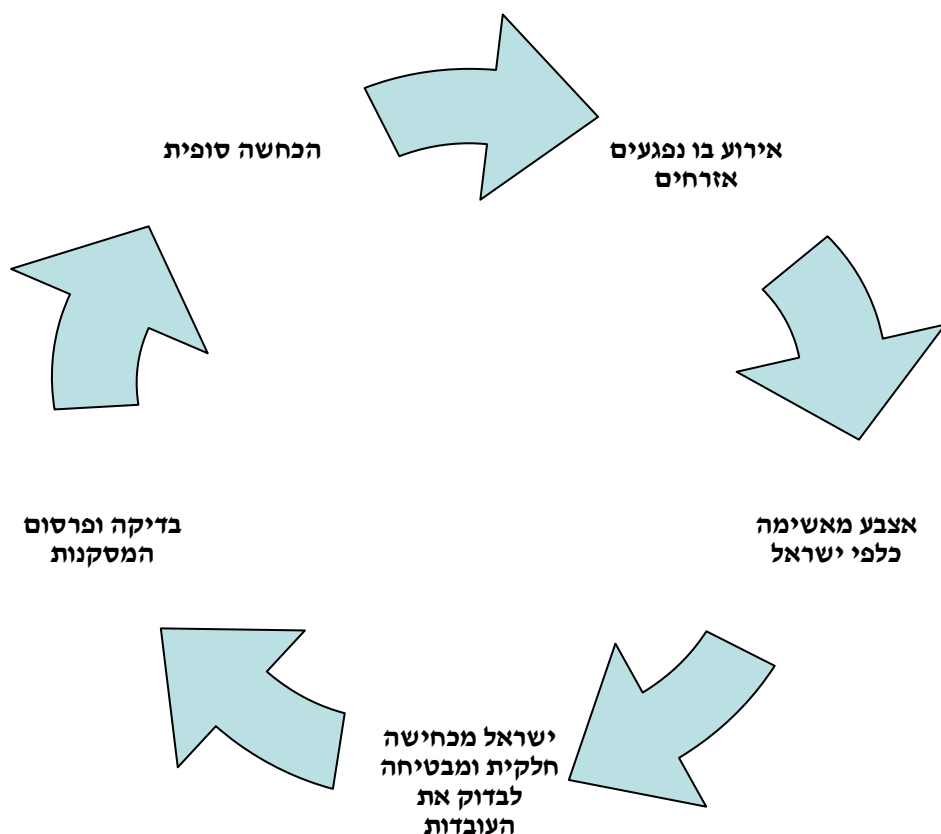
הנחה שלישית היא, שכדי שהמדיניות תובן בידי הציבור המקומי והבינלאומי כאחד, חייב להיות מערך שלם שיתווה את הדרך, כיצד להציגה בפומבי. כלומר, חייבת להיות אסטרטגיה של הסברה, שתשקף ראייה כוללת וארוכת טווח, היינו, דיפלומטיה ציבורית. שכן, ללא עקביות ואחידות במסר אותו ההסברה מנסה להעביר, אמינותה בקרב הציבורים השונים תפחת. ירידה באמינותה של ההסברה, משמעה אי השגת השכנוע של קהל היעד ובמקרה הגרוע, אף השגת התנגדותו למדיניות המקודמת. יתרה מזאת, ההנחה, היא שכדי שהצגת המדיניות תצלח, היא חייבת להיות שיקול בשלבי עיצוב המדיניות עצמה. דהיינו, כחלק מאותה ראייה ארוכת טווח, קובעי המדיניות, בבואם להחליט על חלופת המדיניות הטובה ביותר, צריכים להכניס את ההסברה כחלק מתהליך קבלת ההחלטות.

הנחה רביעית, העומדת בבסיס המחקר היא ההנחה בדבר השפעתה של דעת קהל על עיצוב מדיניות ועל עיצוב תדמית של מדינה. ההנחה היא, כי במרבית מדינות בעולם, ניתן לזהות מגמת עליה ברמת ההשפעה של דעת הקהל על תדמית של מדינה, ואף על עיצוב מדיניות כלפיה. על אף שלא ניתן לומר זאת באופן חד משמעי לגבי כל אומות העולם, עקב אופי המשטרים השונים בו, יש תמימות דעין, לגבי המדינות הדמוקרטיות. מדינות אלו, המושתתות על ערכים ליברליים, של שוויון, חופש וצדק, חורתות על דגלן את שיתוף ציבור הבוחרים בעיצוב המדיניות לא רק כחלק ממבנה המשטר, אלא מתוך אמונה באותם ערכים.

לסיום, לאור ניתוח המדיניות הקיימת בעיתונות ובאתרי הסברה רשמיים, ההנחה היא שכרגע למרות הישנות המצבים כמעין "גלגל שחוזר על עצמו", אין למדינת ישראל תוכנית פעולה מראש, שתעצב את ההסברה במקרה של פגיעה באזרחים בזמן עימות צבאי, אלא היא מגיבה נקודתית כשקורה אירוע. תגובה נקודתית זו, שאיננה מתוכננת מראש מתוך ראייה כוללת אינה מסייעת לאופן בו נתפסת ישראל. הניתוח שיוצג להלן מלמד שנוצר מעגל הניתן להמחשה בסכימה

מס 1.

סכימה מס' 1: התנהלות הסברתית לאור ניתוח מקרים שונים

ניתוח המצב הקיים נעשה באמצעות דוגמות רבות, אשר למען המחשה תובא דוגמה אחת. הדוגמה שתוצג להלן, "מקרה משפחת ראליה בחוף עזה" הופיעה אף בחלק השני של הניסוי השני. המקרה הוא כדלקמן: רשתות החדשות השונות דיווחו, כי שבעת בני משפחת ראליה נהרגו מהתפוצצות פגז על בחוף עזה ב- 09.06.2006. התגובה הראשונית של צה"ל הייתה מגומגמת. מדובר צה"ל נמסר, כי "בניגוד לדברי הפלסטינים, הירי לעבר החוף הסמוך לבית להיא לא בוצע על ידי חיל הים ולא מן האוויר. נבדקת האפשרות, כי מדובר בירי פגזים ארטילרי". כמו כן והרמטכ"ל הורה על הפסקת הירי הארטילרי עד לסיום התחקיר". צה"ל הודיע, כי הוא מצר על פגיעה בחפים מפשע (אלוף הפיקוד "הביע צער"), והציע לפלסטינים כל סיוע אפשרי. מאידך, תת אלוף כוכבי תקף דווקא את הקורבנות, ושאל מה הם עשו על החוף. הוא גם העלה את ההשערה שהמשפחה נפגעה מקסאם פלסטינאי, שנורה מערבה במקום צפונה. יחד עם זאת, בנקודה זו שלאחר היוודע דבר האירוע, הנחת היסוד - גם של צה"ל - הייתה שההרוגים נפגעו מפגז של

במקביל לזאת, יש לזכור שני דברים המתרחשים ברקע. האחד, מועלות השערות שונות הן מדיווחי עדי ראיה והן מדיווחים של גורמים פלסטינאים, שהמשפחה נהרגה מאש ישראלית. השני, צה"ל אכן פעל באזור והשתמש בירי ארטילריה בריכוזי אוכלוסיה כדי לבלום את ירי הקסאמים לעבר ישראל. עוד באותו היום דווח, כי חיל האוויר הרג את שלושת פעילי ועדות ההתנגדות העממית זמן קצר, לאחר ששיגרו רקטת קסאם מהעיירה בית חנון שבצפון הרצועה. רק כשבוע לאחר מכן ב- 21.06.06 פורסמה הכחשה רשמית של מדינת ישראל, כי "המשפחה שנהרגה בחוף עזה לא נפגעה מהפגזה ישראלית" [הדגשה שלי].⁴⁸ עוד פרסם צה"ל, כי הפיצוץ אירע כתוצאה מחימוש שהיה בתוך הקרקע, ואינו קובע (בזהירות בלתי מובנת), אם מדובר במטען שהונח על ידי הפלסטינאים, או בנפל ישן של פגזי ישראל. בנוסף לזאת, כדי לגבות תגובה זו, צה"ל בדק את הרסיסים שנמצאו בפצועים שהועברו לבתי חולים בארץ ומצא, שהם אינם תואמים חומר תחמושת בו משמש צה"ל. יחד עם זאת, גם הכחשה זו איננה חד משמעית דיה ולכן, מותרת עדיין מקום לאשמת הצד הישראלי.

לסיכום אם כן, נוכח ניתוח המקרה שהובא להלן עולה, כי תגובת ישראל המיידית משאירה מקום לסיכוי לאחריות/ לאשמה ישראלית ואינה מתמקדת באחריות הצד השני. על ידי כך, נוצר רושם ראשוני שלילי שמקבע את העמדה השלילית כלפי ישראל. כמו כן, עולה, כי גם לאחר פרסום הכחשה לאירוע (שאף היא לרוב איננה מתמקדת באחריות הצד השני ואינה נחרצת דיה), קשה להצליח לשנות את העמדות הראשוניות. לכן, לרוב, הכחשה זו, אינה משנה את דעת הקהל בנוגע לאירוע ואף לא את מקבלי ההחלטות.

⁴⁷ מתוך: <http://news.nana10.co.il/Article/?ArticleID=379485&sid=126>

⁴⁸ שם.

השערות המחקר

ההשערות התיאורטיות, שתוארנה להלן נסובות על שני הסברים מתחום הפסיכולוגיה הקוגניטיבית. הסבר אחד עוסק בהשפעת האופן שבו מוצגת התגובה, וההסבר השני עוסק בהשפעת עיתוי התגובה על קביעת רושם ועמדה. ההסבר הראשון, עוסק בתופעת המסגור/ תלות בהיצג (*Framing Effect*). אפקט זה עוסק בניסוח שונה של הצגת נתוני הבעיה מתוך ההנחה, שהצגה שונה תוליך להחלטות שונות. הדוגמה הטובה ביותר לקוחה ממחקרם של טברסקי וכהנמן, על "המגיפה האסיאתית".⁴⁹ כפי שצוין עוד קודם לכן, **הצלת** מאתיים מבין 600 חולים נשמעת טוב יותר מאשר **מותם** של 400 מבין 600 חולים. דהיינו, בהתאם להיצג, החלטת המדיניות שתוחלט תהיה שונה. אם נשליך ניתוח זה של טברסקי וכהנמן להקשר של הסברה, הרי שהיצג מסוים עשוי להביא לעמדה או לשינויה, ובכך לתרום למדיניות או לעמדה אותה מבקשת הממשלה לקדם.

יחד עם זאת, חרף הזיקה של הסבר זה לנושא ההסברה, הוא טרם נחקר בהקשר זה. אשר על כן, לאור ההבנה בדבר החשיבות של אופן הצגת המידע, השערות המחקר נשענות על הסבר זה. ההנחה, היא שדיפלומטיה בכללותה ודיפלומטיה ציבורית בפרט, העוסקות בהצגת מידע ומדיניות, עשויות לעשות שימוש בידע זה של השפעת שינוי הפרספקטיבה על קביעת עמדה, ובכך להשיא את מטרותיהן ויעדיהן.

ההסבר השני כאמור, נקרא בספרות אפקט הראשונות/ מוקדמות (*Primacy Effect*). אפקט זה מתמקד בעובדה שרושם ראשוני משפיע עלינו, בכך שאנו קובעים עמדה עוד לפני, ששמענו את כל הטעונונים. הטעונונים שיושמעו בהמשך עשויים רק לחזק או להחליש את עמדתנו הראשונית. מרבית מהמחקרים, שחלקם תוארו עוד קודם לכן, מתמקדים בבירור הגורם לקביעת עמדה ולשיפוט אופיו של אדם. מחקרים רבים בתחום זה הראו שלעיתוי של הופעת המידע, קרי מתי הופיע, יש השפעה על קביעת עמדה כלפי המידע שנתקבל. הרושם שמתקבל הוא בהתאם למידע הראשוני, גם אם יתברר בהמשך שהמידע שלאחר מכן הוא כביכול הנכון. כאשר המידע המאוחר הוא שונה לחלוטין מהמידע הראשוני, תיתכן התרחשותו של אפקט מהופך (אפקט המאוחרות).⁵⁰

⁴⁹ Tversky, A. & Kahneman, D, "Rational choice and the framing of decisions. Journal of Business, Vol. 59, 1986, pp. 251-279.

⁵⁰ Asch, Ibid.; Haugtvedt and Wegener, *Ibid*.

מחקרים נוספים בתחום הראו שלא זו בלבד שעיתוי הופעת המידע משפיע על השיפוט של בני אדם, כלומר אם המידע הופיע ראשון או אחרון, למידע שלילי המופיע ראשון יש השפעה גדולה יותר על קביעת עמדה, ולכן גם מתעורר קושי רב יותר בשינוי עמדה לאור המידע השלילי.⁵¹ לפיכך, לאור הבנת השפעת העיתוי על קביעת עמדה ושינויה, יש להבין את מרכזיותו של הסבר זה בהשערות המחקר. אף כאן, הנחת המוצא היא שדיפלומטיה העוסקת בהצגת מידע, עשויה להשתמש במידע זה על חשיבות העיתוי בהוצאה לפועל של תוכניותיה.

מתוך שני הסברים אלו נובעות ארבע ההשערות התיאורטיות של המחקר. ההשערה הראשונה והשנייה עוסקות בהשפעת אופי ועיתוי התגובה, כלומר כיצד ומתי הופיע המידע הממוסגר: מייד לאחר האירוע [מסגור ראשוני] ולאחר בירור או תחקיר [מסגור מאוחר]. ההשערה השלישית היא שילוב של שתי ההשערות הקודמות, קרי האינטראקציה בין המסגור הראשוני לבין המסגור המאוחר. לבסוף, ההשערה הרביעית עוסקת בהשפעתה של הדעה המוקדמת על השיפוט לאור הופעת שני סוגי המסגור.

השערות אלו נשענות על ההנחה, שאופן הצגת המידע הוא קריטי לשם קביעת עמדה כלפי צד מסוים. מכיוון ששיפוט או עמדה עשויים להיתלות בהיצג הנתונים, הנחת היסוד היא שמסגור בתגובה שיתמקד באחריות הצד האחר, אחריותו של צד זה בקרב דעת הקהל תגדל. דהיינו, אם המידע ימוסגר, כך שהאחריות למקרה מסוים היא בידי הצד השני ולא תזכיר כלל את הצד הראשון, הרי שהסיכוי לתפיסת האחריות של הצד הראשון יהיה קטן יותר.

חשיבותה של הנחה זו בדבר מסגור, קרי באופן ההיצג של המידע, למחקר היא בבחינת עמוד התווך של המחקר. שכן, המחקר נסב על אישוש ההשערות הנסמכות על הנחה זו. אישוש יכול להביא לשתי תוצאות. האחת, בפן המחקרי: מעבר לעובדה שאפקט המסגור יקבל חיזוק נוסף, הוא יקבל אישוש לקיומו בתחום ההסברה. השנייה, בפן היישומי, בנוגע לקבלת החלטות בנושא מדיניות ההסברה ובנוגע לאופן בו היא צריכה להתנהל. אם ההשערות תאושנה, שימוש במסגור עשוי להועיל למערכת ההסברה להבנות את תגובותיה, כך שהן תצגנה את ישראל באופן בו ישראל מעוניינת להצטייר ולהיתפס בדעת הקהל.

---

⁵¹ Ito, Larsen, Smith and Cacioppo, Ibid.

H1: השערה ראשונה

מסגור בתגובה **הראשונית** המתמקד בחלקו ובאחריותו של הצד האחר מגביר את אחריותו של צד זה ומותיר רושם חזק בקרב דעת הקהל עד כדי קיבוע דעתו כעוגן לשינויים.

בסיס ההשערה הוא שתגובה מיידית לאירוע הממסגרת את אחריות הצד האחר, מגבירה את תפיסת אחריותו של צד זה בקרב דעת הקהל. הווה אומר, שכאשר גורם הסברתי כלשהו מוציא הודעה לתקשורת, ומציג אותה, כך שהיא תבליט את החלק של הצד האחר באחריות לאירוע, וזאת תוך וידוא שהמידע שניתן הוא אותו מידע, הוא יוכל להעביר כובד את האחריות על האירוע לצד האחר.

ההשערה שמה דגש לא רק על עובדת קיום מסגור או לא, אלא אף על עיתוי הופעתו. ההשערה הנוכחית אומרת, כי **למסגור** המופיע **מייד** לאחר התרחשות האירוע בו מעורבים שני צדדים, כאשר על אחד מהם מרחפת האחריות או האשמה, יש השפעה גדולה.

השערה זו נשענת על תיאוריות בדבר השפעת הרושם הראשוני או התגובה הראשונית לאירוע מסוים על האופן בו ייתפס הנושא, בכלל, ולקביעת עמדה בנוגע לאשמת צד זה או אחר, בפרט. לאור זאת, הניסיונות לשנות את הרושם, שנוצר מהתגובה הראשונית ולהכחיש את האחריות לאירוע, עשויים לעלות בתוהו. מכאן, שככל שהתגובה הממוסגרת תהיה **מוקדמת יותר**, קרי מיידית יותר, היא תהיה בעלת משקל רב יותר על הפרט ותשפיע יותר על עמדת דעת הקהל כלפי צד מסוים.

השערה זו היא חשובה לעין ערוך. לא בְּכֵדֵי רבים טוענים בעולם העסקי ש"עיתוי הוא הכל!" (*Timing is everything!*). לעתים רבות, העיתוי של המידע הוא קריטי, משום שהוא עשוי להיות הגורם המרכזי ביותר, שלאורו פלוני העריך את המצב, קבע את עמדתו ואף קבע אותה. לכן, הקדמת התגובה, ככל שניתן, היא בבחינת הקדמת תרופה למכה, גם אם לא יהיה צורך בכזו, בסופו של דבר. באמצעות אישוש השערה זו, ניתן להבין את הטענה בדבר הצורך לפרסם תגובה ראשונית מוקדם ככל שניתן, שכן פרסום תגובה מהר ככל שניתן, גם אם אינה כוללת את כל המידע הנדרש ונעשית טרם בדיקה מקיפה, סוללת את הדרך לחיזוק העמדה כלפי צד מסוים. היסוס בתגובה בנקודה קריטית זו הוא בבחינת "פספוס התזמון" ליצור רושם ראשוני, ובכך עשוי לחרוץ את תהליך קבלת ההחלטות וקביעת העמדה בקרב הציבור.

H2: השערה שנייה

למסגור המתמקד בחלקו ובאחריותו של הצד האחר, המופיע בתגובה מאוחרת, השפעה ניכרת בקביעת עמדות בקרב דעת הקהל.

ההשערה השנייה, היא שתגובה לאירוע לאחר בירור או תחקיר בנוגע לאשמת הצדדים, המתמקדת בהצגת אחריות הצד האחר, אף היא מגבירה את תפיסת אחריותו של צד זה בקרב דעת הקהל. דהיינו, אף למסגור המגיע כתגובה המאוחרת, לאחר שקיים מידע מדויק יותר בנוגע למידת אשמת הצדדים והמבליט את חלקו של הצד האחר באחריות לאירוע, יש השפעה ניכרת בהפחתת תפיסת האחריות של הצד המגיב.

אף ההשערה שמה דגש לא רק על עובדת קיום מסגור או לא, אלא אף על עיתוי הופעתו, אולם היא עושה זאת תוך התמקדות בהצגת המידע המאוחר. להבדיל מההשערה הקודמת, בבסיס השערה זו הטענה, כי אף למסגור המופיע לאחר בירור או תחקיר, כאשר יש יותר מידע לשפוט את אחריות הצדדים, יש השפעה על קביעת עמדה בנוגע לאחריות הצדדים.

השערה זו מתבססת על תיאוריה הפוכה לזו שהוצגה בהשערה הקודמת, והיא זו העוסקת בהשפעת הופעת המידע המאוחר על קביעת עמדה או על שינויה, נוכח קיום עמדה ראשונית לאחר המידע שהוצג בהתחלה. בבסיסה הטענה, שגם למידע המגיע מאוחר, לאחר "היוודע" הממצאים האמיתיים בנוגע לאחריות הצדדים באירוע, יש השפעה על קביעת עמדה ושיפוט האחראי לאירוע. מכאן, שככל שהמידע בתגובה המאוחרת, ימסגר את אחריות הצד האחר, כן תהיה השפעתו על קביעת עמדה ושיפוט.

לכאורה, השערה זו נראית כסותרת את ההשערה השנייה, אולם היא איננה כזו, משום שהן אינן מנותקות זו מזו. שכן, לרוב כאשר ישנה תגובה ראשונית, תופיע גם תגובה מאוחרת. בשילוב זה עוסקת ההשערה השלישית, שמובאת להלן.

H3: השערה שלישית

I למסגור המאוחר השפעה גדולה יותר כאשר הוא זהה למסגור הראשוני.

II למסגור המאוחר השפעה קטנה יותר, כאשר הוא הפוך למסגור הראשוני.

ההשערה השלישית מתייחסת לשילוב בין שתי התגובות (המסגור הראשון, מיד לאחר התרחשות אירוע והמסגור השני, לאחר בירור) ולאינטראקציה ביניהן. לשם הבנת האינטראקציה

השערותנו היא שכאשר שני המסגורים זהים, המסגור השני מחזק את העמדה הראשונית שהתקבלה, ולכן השפעת השילוב של שני המסגורים על העמדה הסופית היא גדולה ביותר. כלומר, אם התגובה המאוחרת תתמקד באחריות צד מסוים לאירוע, באותו אופן שהוצג בתגובה המיידית לאירוע, הרי שהשפעת שתי התגובות גם יחד, המיידית והמאוחרת, על קביעת העמדה הסופית היא רבה יותר. לעומת זאת, כאשר המסגור השני הפוך מהמסגור הראשון (מתמקד באחריות צד אחר מזה שבו התמקד המסגור הראשון), השפעתו תפחית את השפעת המסגור הראשון. קרי, אם התגובה המיידית תתמקד באחריות צד מסוים לאירוע, והתגובה המאוחרת לאירוע תתמקד באחריות צד אחר, הרי שהשפעת התגובה המאוחרת תפחית את ההשפעה שהשיגה התגובה המיידית.

H4: השערה רביעית

בהינתן דעה מוקדמת:

I. מסגור ראשון זהה למסגור המאוחר, תתחזק או תחלש הדעה המוקדמת בהתאם למיקוד האחריות.

II. מסגור ראשון תואם לדעה המוקדמת, המסגור השני יתקשה לשנות את הדעה שהתקבעה.

III. מסגור ראשון איננו תואם את הדעה המוקדמת, למסגור השני תהיה השפעה גדולה יותר.

ההשערה הרביעית, עוסקת בקיומה של דעה מוקדמת אצל מקבלי החלטות לגבי אחריות הצדדים באירוע. ההשערה היא שהשפעת המסגור על השיפוט תהיה קטנה יותר מהשפעתה של הדעה המוקדמת לגבי אחריות הצדדים. השערה זו נחלקת לשלושה חלקים: (א). מצב בו שני המסגורים זהים. (ב). מצב בו המסגור הראשון תואם את הדעה המוקדמת של מקבל ההחלטה. (ג). מצב בו המסגור הראשון הפוך לדעה המוקדמת.

ההשערה היא שכאשר שני המסגורים שהופיעו היו זהים זה לזה, תתחזק או תחלש הדעה המוקדמת, בהתאם למיקוד האחריות באחד הצדדים. כלומר, כאשר למקבל ההחלטה יש דעה מוקדמת לגבי אחד מהצדדים, והוא מקבל מידע ממוסגר המחזק או השולל באופן עקבי את דעתו,

השערת מחקר זו הנסמכת על ההשערות הקודמות, היא משמעותית ביותר לצורך מחקר זה, שכן לא זו בלבד, שהיא הקרובה ביותר למציאות (קיומה של דעה מוקדמת), הרי שבאמצעות אישושה, ניתן יהיה להפיק שתי תועלות מרכזיות, שהן מטרות מחקר זה. תועלת אחת היא שמבחינה מחקרית, תוכח לא רק השפעת המסגור והשפעת העיתוי על קבלת החלטות ועל קביעת עמדה, אלא אף ששילובן יחד, גם כאשר יש דעה מוקדמת, יוצר השפעה גדולה יותר, מאשר כל אחת בנפרד. אם תוכח ההשערה, הרי שהיא בבחינת חידוש מחקרי, שכן היא בדקה את השפעת של שני גורמים מתחום קבלת החלטות על מדיניות, מתוך מטרה ליישמה מבחינה הסברתית. מכיוון ששילוב ייחודי זה טרם נחקר בספרות בהקשר להסברה, הרי שהוכחתו מהווה חידוש לתחום מדיניות ההסברה. תועלת שנייה היא ההשלכה היישומית של מחקר זה. אם תאושש השערה זו, הרי שניתן יהיה ליישמה, ובכך להביא למימוש המטרה השנייה של המחקר, שיפור מדיניות ההסברה. אם תוכח השפעת המסגור והעיתוי על קבלת החלטות וקביעת עמדות בקרב ציבור, הרי שמידע זה יוכל לסייע בהכנת דרכים לפעולה לצורך שיפור מדיניות ההסברה, ולשמש כמסד לתוכנית-על למדיניות ההסברה.

לסיכום אם כן, עולה שההשערה הראשונה, נוגעת לשני אפקטים: האחד, לאפקט ההיצג, המטה את הפרט לחשוב במסלול מסוים לטובת צד אחד ולרעת האחר, בהתאם לאופן בו הוצג לו המידע על הצדדים. השני, לאפקט הרושם הראשוני החזק, שנותר אצל פרט בקביעת עמדה, המעורר את החשיבות לעצב בזהירות את המסר, כאשר מדובר בתגובות ראשונות. כלומר, ככל שהמסגור יהיה מוקדם יותר ויתמקד באחריות הצד האחר, אחריותו של צד זה בקרב דעת הקהל תגדל.

ההשערה השנייה והשלישית עוסקות במידת השפעת המידע המאוחר על קבלת החלטה. מההשערות אלו עולה, שאף המסגור המאוחר משפיע על קביעת עמדה, אולם השפעה זו קטנה יותר כאשר מסגור זה היה הפוך למסגור הראשוני שהוצג למקבל ההחלטה. כלומר, כאשר המסגור הראשוני התמקד באחריות צד מסוים, גם כאשר מאוחר יותר (בדרך כלל, לאחר בדיקת העובדות), יופיע מסגור המתמקד בצד האחר לאירוע, הצד הראשון ייתפס עדיין כאחראי לאירוע. מאידך, השפעת המסגור המאוחר ניכרת יותר, כאשר היא תואמת את המסגור הראשוני.

ההשערה הרביעית עסקה במידת השפעת הדעה המוקדמת על השיפוט, בהינתן המסגורים השונים. מצד אחד, כאשר שני המסגורים שהופיעו בתגובה לאירוע היו זהים, הרי שהדעה המוקדמת תתקבע או תשתנה, בהתאמה, לפי תמיכתו או שלילתו את הדעה המוקדמת של מקבל ההחלטה. מצד שני, אם המסגור הראשוני תאם את הדעה המוקדמת שהחזיק מקבל ההחלטה, הרי שיכולתו של המסגור השני להשפיע על שינוי עמדה היא קטנה. יתרה מזאת, אם המסגור הראשון לא תאם את הדעה המוקדמת, הרי שהסיכוי שהמסגור השני, שכן תאם לה, ישפיע באופן בולט יותר על השיפוט, שכן הוא חיזק את הדעה המוקדמת.

מתודולוגיה

על מנת לתמוך בהשערות המחקר, ייערכו שני ניסויי מעבדה. שני ניסויים אלו יבדקו תגובות נבדקים למניפולציה ניסויית על שני המשתנים הבלתי תלויים (מסגור בשלב הראשון ומסגור בשלב השני), במטרה להראות את השפעת המסגור ועיתויו על עמדה כלפי אירוע ושיפוט האחראים לו.

אופן איסוף הנתונים :

הנתונים נאספו באמצעות העברת שאלונים לאוכלוסיית סטודנטים באוניברסיטה. השאלונים יציגו תסריטים שונים, אשר חלקם לקוחים מאירועים שאירעו במציאות, וחלקם יציגו אירועים שחוברו במיוחד למחקר זה, המדמים מקרה של שני צדדים החולקים אחריות למחדל. תשובות המשיבים ייאספו בהתאם לקבוצות ניסוי במערך בין נבדקי וינותחו סטטיסטית.

אוכלוסיית המחקר :

השאלונים בשני הניסויים ניתנו לסטודנטים באוניברסיטה העברית באופן אנונימי, כאשר בכל שאלון הללו נתבקשו למלא מספר פרטים דמוגרפיים לצורך עיבודים סטטיסטיים.

גודל המדגם ושיטת הוצאת המדגם:

מדגם הסטודנטים נלקח באקראי וחולק בהקצאה רנדומאלית לתנאי הניסוי השונים.

(n) ניסוי 1: 80 נבדקים, אשר חולקו לארבע קבוצות ניסוי במערך 2 (מסגור ראשון) X 2 (מסגור שני).

(n) ניסוי 2: 170 נבדקים, אשר חולקו לשמונה קבוצות ניסוי במערך 2 (מסגור ראשון) X 2 (מסגור שני) X 2 (יצירת דעה מוקדמת).

סוג הניתוח:

הנתונים נותחו במערך מעורב. המשתנה תוך נבדקי היה עמדתם של המשיבים לגבי כל אחד משני הצדדים המעורבים. משתנים בין נבדקים היו המסגור שיצרנו בשלב הראשון, המסגור בשלב השני, ויצירת דעה מוקדמת בניסוי 2 אצל חלק מהמשתתפים. עיבוד הנתונים נעשה תוך שימוש בתוכנת עיבוד סטטיסטית (SPSS).

א. ניסוי מס' 1:

מטרת הניסוי הראשון הינה לבחון עמדות של אנשים לצדדים בסכסוך הישראלי פלסטינאי, בהתרחש אירוע בו נפגעים אזרחים במהלך עימות צבאי. הניסוי כולל הצגת מקרה היפותטי כמו גם בחינת רטרוספקטיבית של מקרה שאירע. מלבד בחינת השפעתם של שני המסגורים (מייד ומהאוחר), תבחן גם השפעת הדעה העקרונית של המשיב (ללא קשר למקרים שתוארו).

שיטת המחקר:

משתנה תלוי: שיפוט ועמדה כלפי אחריות ישראל וכלפי אחריות הצד הפלסטינאי בהתרחש אירוע בו נפגעים אזרחים במהלך עימות צבאי (בעקבות מניפולציה על תגובת ההסברה הישראלית).

משתנה בלתי תלוי 1: מיקוד האחריות בתגובה לאירוע מיד עם התרחשותו (מסגור 1).

משתנה בלתי תלוי 2: מיקוד האחריות בתגובה לאירוע בשלב מאוחר יותר – לאחר תחקיר (מסגור 2).

ניסוי המעבדה הראשון יבדוק את השיפוט והעמדות של הנבדקים לאור תגובת ההסברה הישראלית לאירוע בו נפגעו אזרחים. הניסוי משלב מערך מעורב של 2X2 בין נבדקים, ועמדות כלפי שני הצדדים באירוע – תוך נבדקים. לניסוי זה קיימות ארבע קבוצות ניסוי. בשלב הראשון, הוצגה לכל הנבדקים הידיעה הבאה, המתארת מקרה היפותטי של פגיעה באזרחים פלסטינאים במהלך עימות צבאי:

"כחלק מניסיונותיו של צה"ל לבלום את ירי הקסאמים לעבר ישראל בצפון רצועת עזה, נורו פגזים לעבר צפון הרצועה והתפתחו חילופי אש. במהלך חילופי האש בין צה"ל לבין פלסטינאים באזור, נוצרה שריפה באחד הבתים בקרבת מקום ונהרגו שני ילדים שישנו בבית".

מיד לאחר תיאור האירוע, הופיע מידע לגבי האחריות על האירוע, כשהוא ממוסגר באחת משתי דרכים: באחת הייתה התמקדות באחריות הצד הישראלי שהתבטאה באופן הבא- תגובת דובר צה"ל: "על פי המידע הקיים עד כה, קיים סיכוי קטן בלבד שהשריפה נגרמה ע"י ירי כוחותינו ולא כתוצאה מתחמושת פלסטינאית שאוכסנה בבית". בשנייה, הייתה התמקדות באחריות הצד הפלסטינאי, שהתבטאה כך- תגובת דובר צה"ל: "על פי המידע הקיים עד כה, רוב הסיכויים שהשריפה נגרמה על ידי תחמושת פלסטינאית שאוכסנה בבית, ששימש לאכסון תחמושת. התחמושת התלקחה במהלך חילופי האש והיא שגרמה לשריפה, ולא ירי כוחותינו". יש לשים לב שהמידע שניתן לנבדקים בשתי הגרסאות הוא בעצם אותו מידע (שני צדדים לאותה מטבע).

לאחר שקראו הנבדקים את אחד משני המסגורים הללו, הם נתבקשו לשפוט מהי מידת אשמתו של כל צד באמצעות דירוג מידת האשמה על גבי סקלה של 10 יחידות, הנעה בין 1- אינו אשם כלל לבין 10 אשם ביותר.

בשלב הביניים, כל הנבדקים קיבלו משימת מיסוך, שאינה קשורה לנושא המחקר, בכדי ליצור הפסקה המפרידה בין המידע הראשוני למידע המאוחר.

בשלב השני של הניסוי, קיבלו כל הנבדקים מידע חדש על האירוע, כביכול לאחר קיום תחקיר, וזאת כדי לבחון כיצד ישפיע מידע זה על עמדות המשתתפים בניסוי. המידע המאוחר הופיע גם הוא בשני המסגורים (התמקדות במידת האחריות של ישראל לעומת התמקדות במידת

⁵² ראה טבלה מס' 1, בע' מס' 34

בחלק השלישי של הניסוי הנבדקים נתבקשו למלא שאלון, הבוחן את עמדתם הכללית כלפי אשמת ישראל והצד הפלסטינאי באירועים דומים לאלו (יש לזכור ששאלון זה מגיע לאחר המקרה ההיפותטי במסגורים השונים). אף כאן, דירוג מידת האשמה נעשה באמצעות סקאלה של 1-10.

תיבדק מידת ההשפעה של המידע המאוחר בשינוי עמדות הנבדקים ב-4 קבוצות הניסוי:

טבלה 1:

קבוצות הניסוי תוך תפעול שני המשתנים הבלתי תלויים: מסגור המידע המוקדם ומסגור המידע המאוחר.

<p><u>מידע ראשוני:</u></p> <p>מיסגור המתמקד באחריות הצד האחר</p> <p><u>מידע מאוחר:</u></p> <p>מיסגור המתמקד באחריות ישראל</p>	<p><u>מידע ראשוני:</u></p> <p>מיסגור המתמקד באחריות ישראל</p> <p><u>מידע מאוחר:</u></p> <p>מיסגור המתמקד באחריות ישראל</p>
<p><u>מידע ראשוני:</u></p> <p>מיסגור המתמקד באחריות הצד הפלסטינאי</p> <p><u>מידע מאוחר:</u></p> <p>מיסגור המתמקד באחריות הצד הפלסטינאי</p>	<p><u>מידע ראשוני:</u></p> <p>מיסגור המתמקד באחריות ישראל</p> <p><u>מידע מאוחר:</u></p> <p>מיסגור המתמקד באחריות הצד האחר</p>

בחלק הרביעי של הניסוי הוצג לנבדקים מקרה אמיתי, אותו נתבקשו לשפוט.⁵³ המקרה הוצג באותה דרך שהוצג המקרה הראשון ההיפותטי. ראשית, הוצג המקרה, שתואר בפרק סקירת הספרות, מקרה "משפחת ראליה", והנבדקים נשאלו האם הוא זכור להם. במידה ותשובתם

⁵³ מקרה משפחת ראליה בחוף עזה 2006- משפחה שנהרגה מתחמושת בחוף היס.

שנית, הוצגה לכלל הנבדקים **תזכורת** של האירוע, ובה תגובת ישראל המיידית לאירוע. תגובה זו מוסגרה בהתאם לקבוצות הניסוי, דהיינו, קבוצה אחת קראה **ש"ש סיכוי קטן** ששבעה מבני המשפחה שנהרגו בחוף עזה, **נפגעו כתוצאה מירי ארטילרי ישראלי**, וקבוצה שנייה קראה תזכורת, שבסופה צוין **ש"רוב הסיכויים** ששבעה מבני המשפחה שנהרגו בחוף עזה, **נפגעו כתוצאה מהתפוצצות מאגר תחמושת של הצד הפלסטיני**.

שלישית, הנבדקים נתבקשו לשפוט את מידת אחריותו של כל צד.

לבסוף, הוצג לנבדקים מידע חדש בדמות של פרסום תחקיר, שאף הוא מוסגר באופן זהה למסגור, שהוצג בדיעה הראשונית, או עם המסגור ההפוך (בהתאם לקבוצות הניסוי). לאחר המידע החדש, הנבדקים נתבקשו לשפוט שוב, מהי אחריותו של כל צד.

בנתונים ייערך ניתוח נוסף, בו העמדות הראשוניות תוחזקנה כמשתנה קבוע (Covariate), על מנת לראות את ההשפעה של המידע מעבר לעמדה הקודמת שהייתה לנבדק לפני בואו לניסוי. השאיפה היא, כי עמדתו תנוטרל, כדי לקבל "מידע נקי" ככל שניתן.

היות שלנבדקים דעות מוקדמות בנוגע לאחריות ישראל לאירועים שיתוארו, הניסוי השני יציג בפני נבדקים אחרים סיטואציה חדשה ושונה לחלוטין של מחדל בו מעורבים שני צדדים, שאינה קשורה לישראל או לסוגיית הסכסוך הישראלי-פלסטינאי. זאת, על מנת לבדוק באיזו מידה השפיעו הדעות הקיימות והמבוססות אצל הנבדקים לגבי אחריות הצדדים לאירועים מן הסוג שבחנו, על שיפוטיהם את אחריות הצדדים באירוע המערב צדדים מוכרים. בניסוי השני, יוצג תסריט היפותטי של תאונת טייס. שני הצדדים החולקים באחריות למקרה, יהיו טייס ומגדל הפיקוח. על מנת לבחון את השפעת הדעה המוקדמת, יינתן לחלק מהמשיבים מידע מוקדם לגבי אחריותו המוגברת של אחד הצדדים. שאר התנאים בניסוי יהיו זהים לאלו של הניסוי הראשון (תפעול המסגור הראשון והשני).

ב. ניסוי מס' 2:**שיטת המחקר:**

משתנה תלוי: שיפוט ועמדה כלפי אחריות שני צדדים המעורבים באירוע של רשלנות בתאונת טיס.

משתנה בלתי תלוי 1: מיקוד האחריות בתגובה ראשונית לאירוע.

משתנה בלתי תלוי 2: מיקוד האחריות בתגובה מאוחרת לאירוע.

משתנה בלתי תלוי 3: קיום דעה מוקדמת.

מערך הניסוי⁵⁴:

באמצעות ניסוי מעבדה שיבדוק תגובות נבדקים למניפולציה ניסויית על שלושת המשתנים הבלתי תלויים, אנסה להראות את השפעת המסגור ועיתויו, על עמדה כלפי אירוע ושיפוט האחראים לו. על מנת לנטרל דעה קודמת על ההסברה הישראלית או בכלל על ישראל, המקרה שנבחר היה מהקשר ניטראלי שאינו נוגע למדיניות מדינת ישראל.

ראשית, כדי לדמות את תנאי הניסוי הלה ככל הניתן לתנאי הניסוי בנושא ישראל, עליה סביר להניח שיש לנבדקים דעה מוקדמת, ניתן למחצית מהנבדקים בתחילת הניסוי, מידע כללי המטיל את האחריות על צד אחד (הטייס). המידע, אשר הוצג בפני הנבדקים הוא מידע סטטיסטי בדבר אחריותו של הטייס במקרים של תאונות טיס. מידע זה, ניתן במטרה ליצור דעה מוקדמת כלפי צד מסוים (במקרה זה- הטייס) על מנת שהשוואה לניסוי הראשון תהיה מדויקת ככל שניתן.

במהלך הניסוי, קראו הנבדקים תיאור של תאונת טיס המערבת רשלנות, לכאורה, של אחד הצדדים המעורבים: "בשדה התעופה היתירו בלונדון אירע מקרה של התנגשות בין שני מטוסי בואינג 747 של חברת תעופה מקומית, על מסלולי הנחיתה. אחד משני המטוסים היה על המסלול שניות ספורות לאחר נחיתתו, כאשר התנגש בו המטוס השני שנחת שניות אחריו. כתוצאה מההתנגשות נפצעו מספר נוסעים ואחד הטייסים נפצע קשה. כמו כן, נגרם נזק רב לאחד מהמטוסים ולשני נגרם נזק בינוני".

⁵⁴ מערך הניסוי בדומה לניסוי הראשון, ראה טבלה מס' 1, עמ' 34.

בשלב מאוחר יותר, קיבלו הנבדקים מידע הממסגר את האחריות לרשלנות של אחד הצדדים. לאחר מכן, קיבלו הנבדקים מידע מאוחר שניתן כביכול לאחר תחקיר בנושא. הנבדקים נתבקשו להציג את עמדותיהם כלפי הצדדים המעורבים באירוע בשני שלבים: מיד לאחר קריאת האירוע והמסגור הראשון, וכן לאחר קבלת המידע המאוחר. אף בניסוי זה, מידת אשמתו של כל צד תורגמה לסקלה של 10 יחידות הנעה בין 1- אינו אשם כלל לבין 10 אשם ביותר, כאשר על פיה דירגו הנבדקים את עמדתם בנוגע לאחריות הצדדים. בין השלב הראשון לבין השלב השני, ניתנה לנבדקים משימת הסחה על מנת ליצור הפרדה בין המידע הראשוני למידע המאוחר.

הניסוי השתמש במערך בין נבדקים הכולל שתי קבוצות: בשלב הראשון, קבוצה אחת קראה תיאור ממוסגר של הידיעה המתמקד באחריות מגדל הפיקוח למקרה. כלומר, קראה ש: "קיים סיכוי נמוך שמגדל הפיקוח אשם". קבוצה שנייה קראה תיאור ממוסגר של הידיעה המתמקד באחריות הטייס לאירוע. דהיינו, קראה ש"רוב הסיכויים שהטייס הוא שגורם לאירוע". כלומר, מסגור אחריות הצדדים נוסח בשני משפטים המשלימים זה את זה. אף כאן, יש לשים לב שהמידע שניתן לנבדקים בשתי הגרסאות הוא בעצם אותו מידע (שני צדדים לאותה מטבע).

בשלב הביניים, קיבלו כל הנבדקים משימת מיסוך, שאינה קשורה לנושא המחקר, בכדי ליצור הפרדה בין המידע הראשוני למידע המאוחר.

בשלב השני של ניסוי זה, קיבלו כל הנבדקים מידע חדש על האירוע, כדי לבחון, כיצד השפיע מידע זה על עמדות המשתתפים בניסוי. המידע המאוחר הופיע אף הוא בשני המסגורים (אחריות הטייס או אחריות מגדל הפיקוח), כאשר מחצית הנבדקים בכל קבוצה קראה כל סוג מידע: פעם אחת מידע הזהה למסגור שהוצג בידיעה הראשונית, ופעם אחת עם מסגור הפוך. לאחר מכן, נתבקשו הנבדקים לשפוט את מידת אשמתו של כל צד לאור המידע החדש באותה הסקאלה שהוצגה בתחילת הניסוי.

השערותנו היא, שהמידע המאוחר ישפיע על עמדות חיוביות כלפי צד א' יותר בקבוצה, שקראה את המסגור המתמקד באחריות של צד ב' בשלב הראשון ולא בקבוצה האחרת.

שיטת איסוף הנתונים:

הנבדקים ענו על השאלונים, ותוגמלו על ידי סכום כספי סמלי. הנתונים שנאספו בניסויי המעבדה, נותחו בניתוח כמותני ועובדו סטטיסטית. בניסוי הראשון, אשתמש בחלק מהניתוחים במשתנה קבוע (דעה מוקדמת של הנבדק לגבי עמדות הצדדים) כדי לנטרל את ההשפעה של דעה

היתרון המרכזי בבחירת שיטה זו, הוא בקבלת תוצאות על העמדה כלפי ישראל, לאור התרחשות אירוע והן בקבלת תוצאות כלליות יותר לגבי השפעות המסגור ועיתויו בכלל. כל ניסוי משלב פן אחר במחקר: הניסוי הראשון מבטא את הפן הספציפי והנקודתי במחקר, והניסוי השני מבטא את הפן התיאורטי יותר.

יתרון נוסף של המחקר, הוא שרק על ידי ניסוי מעבדה ניתן לטעון לקשר סיבתי בין משתנים. כלומר, היות שהחוקר שולט במשתנים והקצאת הנבדקים לתנאי הניסוי היא נדומאלית, ההבדלים שיתקבלו בעמדות בין קבוצות הניסוי השונות, יוכיחו את השפעת המשתנים שנבדקו וניתן יהיה להכלילם מעבר לניסוי הספציפי.

תוצאות

א. ניסוי 1 א': המקרה ההיפותטי

ניתוח שונות מעורב

המשתנה בתוך נבדק:

- הערכת אשמת כל צד בפעם הראשונה.
- הערכת אשמת כל צד בפעם השנייה.

המשתנים בין נבדקים:

- המסגור הראשון.
- המסגור השני.

הממצאים:

נערך ניתוח שונות במערך מעורב.

1. התקבל אפקט עיקרי מובהק לאשמת הצדדים: מעבר לכל הניסוי, הנבדקים מצאו את הצד הפלסטינאי אשם יותר מאשר הצד הישראלי [$f(1,76) = 55.77; p < .001$]. ההערכות אלו צפויות, לאור העובדה שמרבית הנבדקים היו מאוכלוסייה היהודית. ישראל נתפסה כאשמה בממוצע של 4.46 ($M=4.46$) ואילו הצד הפלסטינאי נתפס כאשם בממוצע של 7.46 ($M=7.46$).

2. התקבלה אינטראקציה מובהקת בין אשמת הצדדים למסגור הראשון J ; $f(1,76)=5.48$; $p<.022$. כאשר המסגור הראשון היה לטובת ישראל, הצד הישראלי נתפש לאורך כל הניסוי אשם פחות ($M=3.93$) אל מול הצד הפלסטינאי שנתפס אשם יותר ($M=7.89$). כאשר המסגור הראשון היה לטובת הצד הפלסטינאי, הצטמצם הפער בהערכת אשמת שני הצדדים: ממוצע מידת אשמת הצד הישראלי הגיע ל-4.98 ($M=4.98$), ואילו ממוצע מידת אשמת הצד הפלסטינאי היה 7.04 ($M=7.04$). אומנם ניתן להבחין, כי חרף המסגור לטובת הצד הפלסטינאי, הוא עדיין נתפס אשם יותר, אולם בעקבות מסגור המתמקד באשמת הצד הישראלי, קרי לטובת הצד הפלסטינאי, ניתן להבחין, כי הצטמצם הפער באשמת שני הצדדים: הצד הפלסטינאי אשם פחות ואילו הצד הישראלי נתפש כאשם יותר לעומת תפיסת אשמתו בשיפוט הקודם.

3. התקבלה אינטראקציה משולשת בין אשמת הצדדים, המסגור הראשון והמסגור השני $[f(1,76) = 6.13$; $p<.016]$. כאשר המסגור הראשון היה לטובת ישראל והמסגור השני אף הוא לטובת ישראל, מידת אשמת הצד הישראלי הייתה קרובה לממוצע בניסוי והגיעה לממוצע של 4.25 ($M=4.25$) ואילו מידת אשמת הצד הפלסטינאי הייתה בממוצע 7.32 ($M=7.32$, גם כן קרובה לממוצע בניסוי).

באופן מפתיע, כאשר המסגור הראשון היה לטובת הצד הישראלי והמסגור השני היה לטובת הצד הפלסטינאי, מידת אשמת הצד הישראלי ירדה ($M=3.62$) ואילו מידת אשמת הצד הפלסטינאי עלתה ($M=8.45$). כפי שניתן להבחין מתוצאות אלו, מידת אשמת הצד הפלסטינאי התעצמה, כאשר המסגור השני היה לטובת הצד הפלסטינאי. מכאן, שלא רק שהמסגור השני לא מיתן תפיסה חד משמעית זו, אלא אף הקצין אותה.

כאשר המסגור הראשון היה לטובת הצד הפלסטינאי והמסגור השני לטובת הצד הישראלי, הפער בין מידת האשמה של הצד הישראלי לבין זו של הצד הפלסטינאי היה דומה לממוצע בכלל הניסוי. מידת אשמת הצד הישראלי הייתה 4.55 ($M=4.55$), ואילו מידת אשמת הצד הפלסטינאי הייתה 7.73 ($M=7.73$).

יחד עם זאת, כאשר המסגור הראשון היה לטובת הצד הפלסטינאי ואף המסגור השני היה לטובתו, קרי התמקד באשמת הצד הישראלי, מידת האשמה הנתפסת של שני הצדדים

ניתוח וחקירת הממצאים :

על מנת לבדוק את משמעות האינטראקציה המובהקת שנמצאה בין המסגור הראשון, אשמת הצדדים והזמן, האינטראקציה בין שלושת משתנים אלו תיבדק תוך הפרדה בין שני הזמנים ובחינת השפעת המסגורים בכל זמן.

1. נותחה אשמת שני הצדדים בזמן הראשון (*Time 1*) כמשתנה בתוך נבדק, כאשר המסגור הראשון הוא משתנה בין נבדקי. מניתוח זה התקבל הבדל מובהק במידת האשמה של שני הצדדים: $f(1,78)=37.17, p<.001$. הצד הישראלי נתפס כאשם פחות ($M=4.7$) אל מול הצד הפלסטינאי ($M=7.3$). כמו כן, האינטראקציה בין אשמת הצדדים למסגור בזמן (*Time 1*) הראשון היא מובהקת: $f(1,78)=8.06, p<.006$.

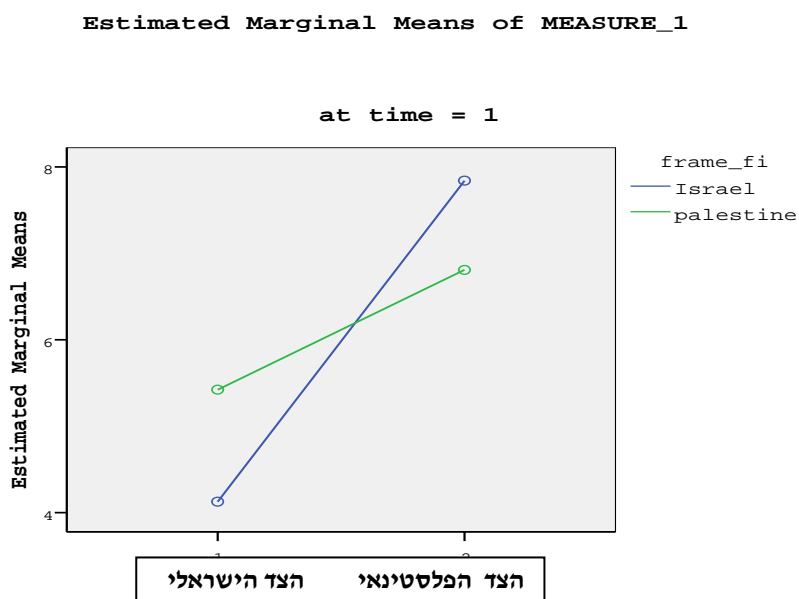
כאשר המסגור הראשון לטובת הצד הישראלי, הפער באשמת שני הצדדים גדול יותר: אשמת הצד הישראלי הייתה בממוצע 4.1 ($M=4.1$) ואשמת הצד הפלסטינאי הייתה בממוצע 7.8 ($M=7.8$). כאשר המסגור הראשון לטובת הצד הפלסטינאי, פער זה מצטמצם במידה ניכרת, כך שאשמת הצד הישראלי בזמן 1 היא בממוצע 5.4 ($M=5.4$) ואילו אשמת הצד הפלסטינאי היא בממוצע 6.8 ($M=6.8$).

מכאן, שהשפעתו של המסגור הראשון על קביעת אשמת הצדדים מיד לאחר המידע הראשון היא חשובה ומובהקת.

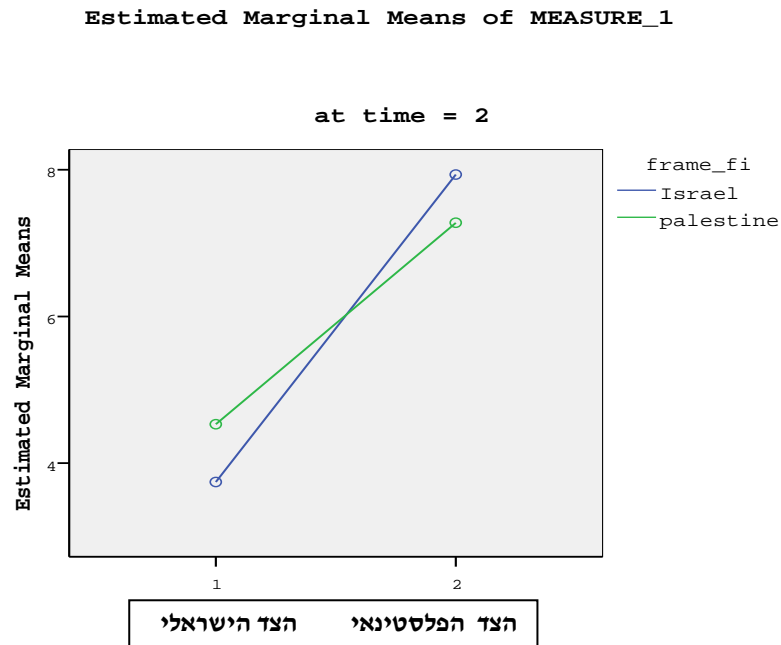
2. נותחה אשמת הצדדים בזמן 2 (*Time 2*) כמשתנה בתוך נבדק, כאשר המסגור הראשון הוא משתנה בין נבדקי. מניתוח זה ניתן להבחין, כי עדיין קיימת השפעה של המסגור הראשון על אשמת הצדדים, אך השפעה זו חלשה יותר ומגיעה רק קרוב למובהק: $[f(1,78)=3; p=.08]$.

כאשר המסגור הראשון היה לטובת הצד הישראלי, הפער במידת אשמת שני הצדדים גדול אף יותר, מאשר זה שנמצא בניתוח זמן 1. מידת אשמת הצד הישראלי הייתה במוצע 3.7 (M=3.7) ואילו מידת אשמת הצד הפלסטינאי הייתה במוצע 7.9 (M=7.9). הפער במידת אשמת הצדדים מצטמצם, (אך פחות מהשינוי שחל בזמן 1 מיד לאחר קריאת המסגור הראשון), כאשר המסגור הראשון היה לטובת הצד הפלסטינאי: מידת אשמת הצד הישראלי הגיעה ל-4.5 במוצע (M=4.5) ומידתו של זה הפלסטינאי הייתה 7.2 במוצע (M=7.2). מניתוח זה ניתן לראות, כי השפעת המסגור הראשון נשארת מעבר לזמן למרות היחלשותה.

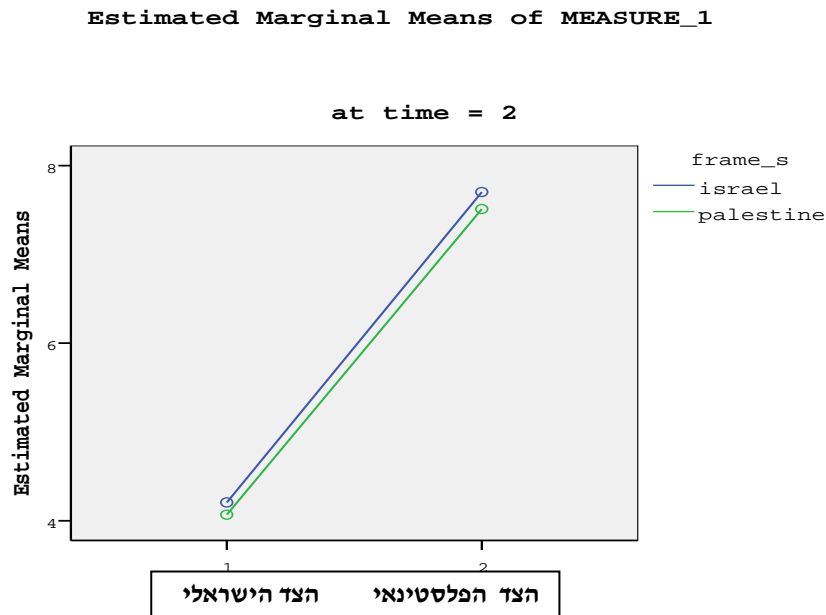
גרף מס' 1: אינטראקציה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור הראשון בזמן 1

גרף מס' 2: אינטראקציה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור הראשון בזמן 2

גרף מס' 3: אינטראקציה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור השני בזמן 2

לסיכום, מהניתוחים שערכנו עד כה, נראה כי הן למסגור הראשון, הן למסגור השני השפעה על שיפוטי אשמת הצדדים. עוד עולה, כי השפעת המסגור הראשון הינה מובהקת אף מעבר למסגור השני, ומכאן ניתן להסיק על חשיבותו הניכרת בקביעת עמדות.

השפעת הדעה המוקדמת של המשיבים

היות שלמשיבים בניסויי שערנו קיימת דעה מוקדמת לגבי אשמת שני הצדדים בסכסוך, ודעה זו עשויה להשפיע על השיפוט שלהם, כמו גם על יכולת מניפולציית המסגור לחולל שינוי בעמדותיהם, נערך ניתוח נוסף הבודק את תרומת דעה מוקדמת זו, בהסבר התוצאות שקיבלנו. בניתוח זה החזקנו קבוע (Covariate) את הדעה הכללית של המשיבים לגבי אחריות הצד הפלסטינאי לאירוע, וכן לגבי אחריות שני הצדדים גם יחד. האפקט העיקרי של הזמן, כלומר השינוי מעבר לכל תנאי הניסוי, לא היה מובהק בשני הניתוחים הללו. אולם, האינטראקציה בין השינוי בעמדה לאורך זמן לבין כל אחד משני המסגורים נשארה מובהקת: האינטראקציה בין הערכת אשמת הצדדים לאורך הניסוי, לבין המסגור הראשון $f(1, 75)=5.04, p<.02$ וכן האינטראקציה בין השינוי בעמדה לבין המסגור השני, $f(1, 75)=4.19, p<.04$. אינטראקציות אלו, הפועלות בדיוק **באותו כיוון** כמו זה שהתקבל בניתוח המרכזי, מעידות על השפעת המסגור **גם כאשר** קיימת דעה מוקדמת. כלומר, מתנהגות בדפוס זהה לזה שהתקבל בניתוח שצוין קודם לכן.

על מנת לחקור לעומק את השפעת המסגורים על השיפוט, כאשר קיימת דעה מוקדמת של המשיבים בנוגע לאשמת הצדדים, הנבדקים חולקו על פי דעותיהם הפוליטיות הכלליות לשתי קבוצות, בהתאם לתשובתם לשאלה הבוחנת את עמדתם הכללית ללא קשר לתסריטים שהוצגו. קבוצה אחת הכילה את הנבדקים, שדירגו את אשמת הצד הפלסטינאי כקטנה יחסית (6-1 מתוך 10), ואלו הוגדרו כתופסים בצורה מאוזנת את אשמת שני הצדדים וכאלו שאינם מטילים את רוב האשמה על הצד הפלסטינאי מראש. קבוצה זו מהווה 30% מהמשיבים. לעומת זאת, הקבוצה השנייה הכילה את הנבדקים, שדירגו את אשמת הצד הפלסטינאי כגבוהה (10-7 מתוך 10) ואלו הוגדרו כבעלי דעה מוקדמת המטילה את רוב האשמה על צד זה. קבוצה זו מהווה 70% מהמשיבים.

לאחר החלוקה לשתי הקבוצות, משתנה דעה מוקדמת זה, נכנס כמשתנה תלוי נוסף בין נבדקי בניתוח השונו. התוצאות מעידות על אינטראקציה מובהקת בין משתנה הדעה המוקדמת לבין אשמת הצדדים [$f(1, 72)=24.01; p<.001$] המראה, כי כאשר הדעה מוקדמת הייתה שהצד הפלסטינאי אשם יותר, הפער באשמת שני הצדדים קיצוני. ישראל נמצאה אשמה בממוצע של 3.96 ($M=3.96$) ואילו הצד הפלסטינאי נמצא אשם בממוצע של 8.17 ($M=8.17$). כאשר הדעה המוקדמת כלפי אשמת הצדדים הייתה **מאוזנת**, ניתן לראות שאשמת הצדדים הממוצעת מעבר

במצב כזה (כאשר אין דעות נחרצות מוקדמות), עולה שיש למידע ולמסגורו השפעה גדולה יותר, כפי שמתברר משתי האינטראקציות המובהקות הנוספות שנמצאו: האינטראקציה האחת, בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור הראשון [$f(1,19)=7.17$; $p<.015$] והאינטראקציה השנייה [$f(1,19)= 1.79$; $p=.19$], בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור השני.

על מנת לחקור את האינטראקציות הללו, נותחו הנתונים של נבדקים, שדעתם המוקדמת הייתה מאוזנת ושל נבדקים שדעתם המוקדמת הייתה נגד הצד הפלסטינאי, בנפרד.

כאשר הדעה המוקדמת הייתה מאוזנת:

(א). נערך ניתוח של האינטראקציה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור הראשון. אינטראקציה זו נמצאה מובהקת סטטיסטית: [$f(1,19)=7.17$; $p<.015$]. מניתוח זה, עולה, שכאשר המסגור הראשון היה לטובת ישראל, בשלב הראשון, ישראל נתפסה כאשמה פחות ($M=6.41$) מהצד הפלסטינאי ($M=7.00$), ולאורך זמן אשמת שני הצדדים משתווה ($M=6.75$; $M=6.75$). כאשר המסגור הראשון היה לטובת הצד הפלסטינאי, בשלב הראשון, **ישראל נמצאה אשמה יותר** ($M=5.65$) מאשר הצד הפלסטינאי ($M=4.65$) ובשלב השני התמונה מתהפכת, דהיינו הצד הישראלי נתפס אשם פחות ($M=4.65$), מאשר הצד הפלסטינאי ($M=5.4$).

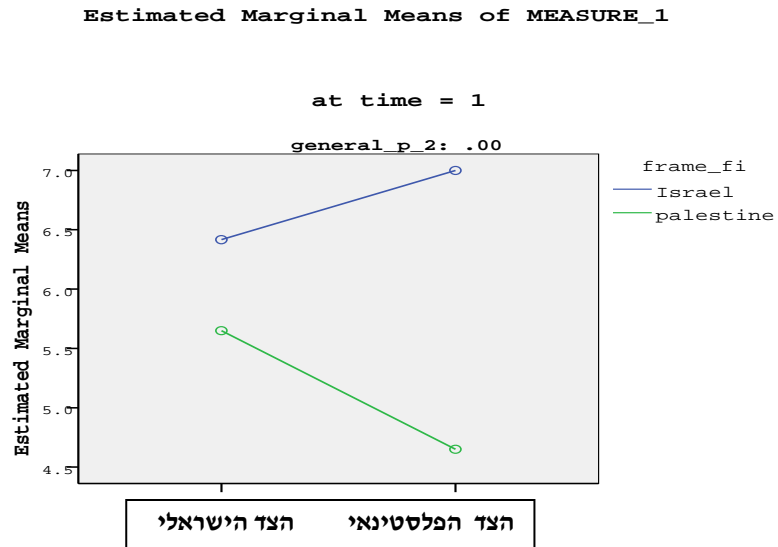
(ב). נערך ניתוח של האינטראקציה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור השני. אינטראקציה זו שאפה למובהקות סטטיסטית: [$f(1,19)= 1.79$; $p=.19$]. הניתוח מראה, כי כאשר המסגור השני היה לטובת ישראל, מידת האשמה הנתפסת של ישראל הייתה 4.50 ($M=4.50$), לאור המסגור השני, ואילו מידת אשמתו של הצד הפלסטינאי הגיעה ל- 6.08 ($M=6.08$).

כאשר המסגור השני היה לטובת הצד הפלסטינאי, **ישראל נתפסת כאשמה יותר** מאשר הצד הפלסטינאי, כך שהיא נמצאה כאשמה בממוצע של 6.90 ($M=6.90$) ואילו הצד הפלסטינאי נמצא אשם בממוצע של 6.06 ($M=6.06$). ← מניתוח זה עולה, בהתאם להשערה השלישית, **שלמסגור המאוחר יש השפעה על קביעת ושינוי עמדה בעת קבלת החלטות.**

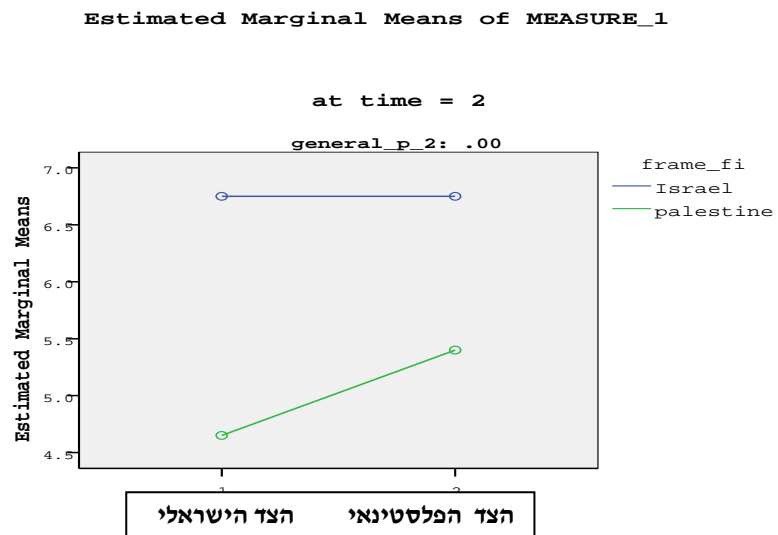
גרף מס' 4: אינטראקציה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור הראשון בזמן 1,

בהינתן דעה מוקדמת מאוזנת

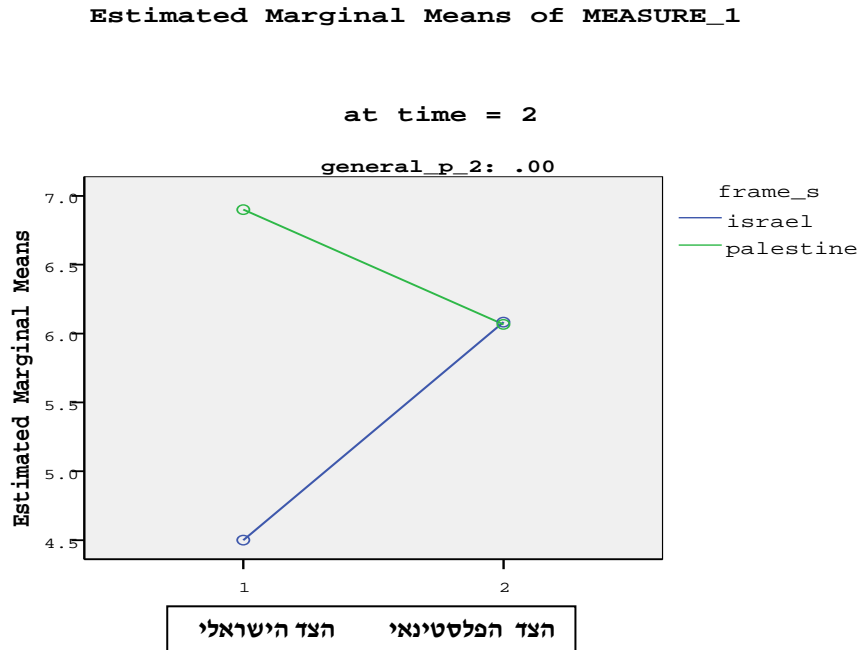
גרף מס' 5: אינטראקציה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור הראשון בזמן 2,

בהינתן דעה מוקדמת מאוזנת

גרף מס' 6: אינטראקציה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור השני בזמן 2,

בהינתן דעה מוקדמת מאוזנת

כאשר הדעה המוקדמת הטילה את רוב האשמה על הצד הפלסטינאי :

נערך ניתוח של משתנה הזמן (*Time*) ושל משתנה אשמת הצדדים (*Side*). בניתוח זה נמצאה אינטראקציה מובהקת בין שני משתנים אלו: $f(1,53)=18.15$; $p<.001$. ניתוח זה מלמד, כי העמדות, שהיו לנבדקים לגבי הצד הפלסטינאי, הוקצנו במהלך הניסוי. מעבר לכל הניסוי, הצד הישראלי נתפס כאשם פחות מאשר הצד הפלסטינאי. אם בשלב הראשון, ישראל נתפסה כאשמה בממוצע של 4.13 ($M=4.13$) והצד הפלסטינאי נמצא אשם בממוצע של 8.01 ($M=8.01$), הרי שבשלב השני מגמה זו הוקצנה, כך שישראל נמצאה כאשמה פחות ($M=3.61$) ואילו הצד הפלסטינאי נתפס כאשם יותר ($M=8.33$). ניתוח זה מלמד שבמצבים שבהם הייתה דעה מוקדמת קיצונית כלפי צד מסוים, למסגורים הייתה השפעה על קביעת העמדה, בהקצנת העמדות הקיימות. להמחשת הממצאים ראה גרף מס' 7, 8 ו-9 בעמ' 109-110.

לא נמצאו תוצאות מובהקות נוספות.

ניסוי 1 ב': המקרה האמיתי – הסיפור של משפחת ראליה

לאחר ניתוח המקרה ההיפותטי שהוצג בפני הנבדקים, ינותח באופן דומה מקרה אמיתי, הלקוח מהמציאות העכשווית. כזכור בשלב השני של השאלון נשאלו הנבדקים לגבי מקרה אמיתי המערב מות אזרחים פלסטינאים בזמן עימות צבאי, שהתרחש ב-9 ליוני 2006.

ניתוח שונות מעורב

המשתנה בתוך נבדק:

- הערכת אשמת כל צד בפעם הראשונה.
- הערכת אשמת כל צד בפעם השנייה.

המשתנים בין נבדקים:

- המסגור הראשון.
- המסגור השני.

הממצאים:

נערך ניתוח שונות במערך מעורב.

1. התקבל אפקט עיקרי מובהק לאשמת הצדדים [$f(1,75)=32.44$; $p<.001$]: מעבר לכל הניסוי, הנבדקים מצאו את הצד הפלסטינאי אשם יותר מאשר הצד הישראלי. אף כאן, אפקט זה היה צפוי, לאור העובדה שמרבית הנבדקים היו מאוכלוסייה היהודית. ישראל נתפסה כאשמה בממוצע של 4.6 ($M=4.6$) ואילו הצד הפלסטינאי נתפס כאשם בממוצע של 7.28 ($M=7.28$). נתונים אלו, דומים לממצאים בניסוי 1 א'.

2. (א). התקבלה אינטראקציה מובהקת בין אשמת הצדדים למסגור הראשון; $f(1,75)=11.64$; [$p<.001$]. כאשר המסגור הראשון היה לטובת ישראל, הצד הישראלי נתפס כאשם פחות ($M=3.7$) אל מול הצד הפלסטינאי שנתפס אשם יותר ($M=7.9$), בהתאם לממוצע שנתקבל באפקט העיקרי. כאשר המסגור הראשון היה לטובת הצד הפלסטינאי, הצטמצם הפער בהערכת אשמת שני הצדדים במידה ניכרת. ממוצע מידת אשמת הצד הישראלי הגיעה ל-5.6 ($M=5.6$) ואילו ממוצע מידת אשמת הצד הפלסטינאי הייתה 6.6 ($M=6.6$). אף כאן, בדומה למקרה ההיפותטי, הפער הצטמצם. מכאן, שעל אף שהמסגור לטובת הצד הפלסטינאי לא הצליח להפוך את הקערה על פיה, משום שהוא עדיין נתפס אשם יותר, ניתן להבחין, כי אשמתו של הצד הפלסטינאי ירדה ואילו אשמתו של הצד הישראלי עלתה מנגד במידה ניכרת.

(ב). האינטראקציה בין אשמת הצדדים לבין המסגור השני אמנם אינה מובהקת, $[f(1,75)=1.87; p=.17]$. אולם כיוון האינטראקציה מראה, כי כשהמסגור השני היה לטובת הצד הישראלי, מידת אשמתו של צד זה בממוצע הייתה 4.3 ($M=4.3$) ואילו מידת אשמתו של הצד הפלסטינאי הייתה בממוצע 7.6 ($M=7.6$). כשהמסגור השני היה לטובת הצד הפלסטינאי, מידת אשמתו של הצד הישראלי עלתה ל-4.94 ($M=4.94$) ואילו זו של הצד הפלסטינאי ירדה ל-6.95 ($M=6.95$). בעקבות הצמצום, שחל בפער במידת האשמה של הצדדים, אינטראקציה זו מלמדת, שלמסגור המאוחר יש השפעה על הערכת אשמת הצדדים, משום שהצד הישראלי אשם מעט יותר, והצד הפלסטינאי אשם פחות.

3. התקבלה אינטראקציה משולשת בין אשמת הצדדים, המסגור הראשון והמסגור השני $[f(1,75)=6.41; p<.013]$. כאשר המסגור הראשון היה לטובת ישראל והמסגור השני אף הוא לטובת ישראל, מידת אשמת הצד הישראלי הייתה קרובה לממוצע בניסוי זה, והגיעה לממוצע של 3.86 ($M=3.86$). מאידך, מידת אשמת הצד הפלסטינאי הייתה בממוצע גבוהה יותר מאשמת הצד הישראלי, כך שלאחר שני המסגורים לטובת ישראל, צד זה נתפס כאשם בממוצע של 7.5 ($M=7.5$). כלומר, כאשר שני המסגורים לטובת הצד הישראלי מידת אשמת הצד הישראלי הייתה נמוכה יותר, בעוד שמידת אשמת הצד הפלסטינאי הייתה גבוהה יותר מזה הישראלי, וזאת, בהתאם לחלק הראשון של ההשערה השלישית.

באופן מפתיע, אך דומה לניסוי הקודם, כאשר המסגור הראשון היה לטובת הצד הישראלי והמסגור השני היה לטובת הצד הפלסטינאי, מידת אשמת הצד הישראלי ירדה ל-3.52 ($M=3.52$) ואילו מידת אשמת הצד הפלסטינאי עלתה ל-8.28 ($M=8.28$). קרי, הפער במידת אשמת הצדדים, מתעצם. מתוצאות אלו, שחזרו על עצמן כשם שהיו בניסוי 1 א', ניתן לראות, שמידת אשמת הצד הפלסטינאי התעצמה, על אף שהמסגור השני היה לטובת הצד הפלסטינאי. מכאן, שלא רק שהמסגור השני לא מיתן תפיסה חד משמעית זו, אלא אף הקצין אותה. כאשר המסגור הראשון היה לטובת הצד הפלסטינאי והמסגור השני לטובת הצד הישראלי, ישראל נתפסה כאשמה בממוצע של 4.8 ($M=4.8$) ואילו הצד הפלסטינאי נתפס כאשם בממוצע של 7.6 ($M=7.6$).

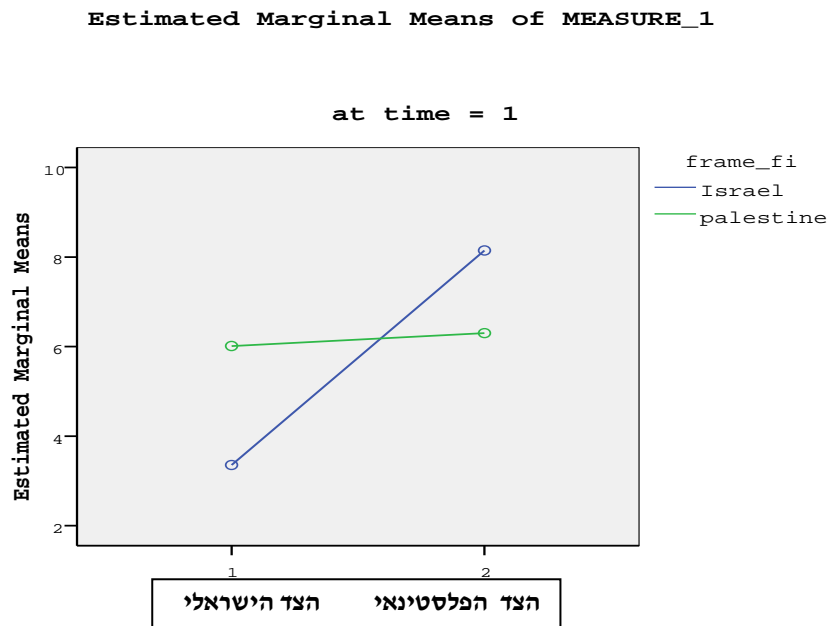
כאשר המסגור הראשון היה לטובת הצד הפלסטינאי ואף המסגור השני, **לא רק שהפער במידת אשמת הצדדים הצטמצם, אלא המגמה התהפכה לחלוטין: הצד הישראלי נתפס כאשם יותר** מהצד הפלסטינאי. מידת האשמה הממוצעת של הצד הישראלי הגיעה ל- 6.3 (M=6.3) ואילו מידת האשמה הממוצעת של הצד הפלסטינאי ירדה ל- 5.6 (M=5.6). ממצא זה תואם את השערת המחקר הרביעית, בנוגע ליכולת ההשפעה של שני המסגורים, כאשר קיימת דעה מוקדמת. ממצא זה ממחיש את הסוגיה בצורה הברורה ביותר: שכן, כאשר שני המסגורים זהים, גם אם קיימת דעה מוקדמת כלפי צד מסוים, קרי אשמת הצד הפלסטינאי, כמו במקרה ראלייה, עדיין ניתן לשנות את הדעה ואף להפוך את הקערה על פיה.

4. (א). התקבלה אינטראקציה מובהקת בין משתנה אשמת הצדדים, למשתנה הזמן והמסגור הראשון [$f(1,75)=13.24; p<.001$].

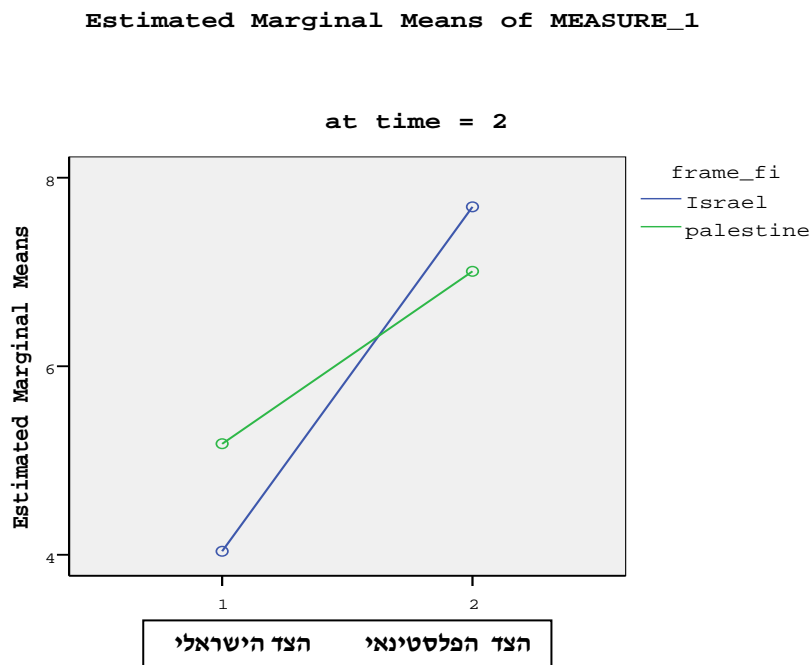
כשהמסגור הראשון היה לטובת ישראל, הפער במידת אשמת הצדדים היה הגדול ביותר, כלומר ישראל נתפסה אשמה ברמה הפחותה ביותר, ואילו הצד הפלסטינאי נתפס כאשם ברמה הגבוהה ביותר: מידת האשמה הממוצעת של הצד הישראלי הייתה 3.3 (M=3.3) בפעם הראשונה ו- 4.03 (M=4.03), בפעם השנייה (בשיפוט השני); מידת האשמה הממוצעת של הצד הפלסטינאי הייתה 8.1 (M=8.1) בפעם הראשונה ו- 7.69 (M=7.69) בפעם השנייה. ממצאים אלו ניתן ללמוד, שבהתאם לאפקט המרכזי, ישראל נתפסת כאשמה פחות מאשר הצד הפלסטינאי, וכן שאומנם ניכרת השפעת המסגור הראשון, אולם השפעתו יורדת לאורך זמן.

כשהמסגור הראשון לטובת הצד הפלסטינאי, אומנם הצד הפלסטינאי עדיין נתפס כאשם יותר אולם הפער הצטמצם במידה ניכרת. מידת האשמה הממוצעת של הצד הישראלי עלתה ל- 6.01 (M=6.01) בפעם הראשונה ו- 5.17 (M=5.17), בפעם השנייה, ואילו מידת האשמה הממוצעת של הצד הפלסטינאי ירדה ל- 6.3 (M=6.3) בפעם הראשונה, ועלתה במעט שוב ל- 7.00 (M=7.00) בפעם השנייה. ממצא זה ניתן לראות, **בהתאם להשערה הראשונה**, את השפעת המסגור הראשוני על קביעת עמדה כלפי צד מסוים, שכן מיד לאחר המסגור הראשוני, **שני הצדדים בזמן 1 נמצאים אשמים כמעט באותה מידה**. בזמן 2 ניתן להבחין, שהפער במידת אשמתם אומנם גדל, אך זהו עדיין פער קטן ביותר.

גרף מס' 10: אינטראקציה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור הראשון בזמן 1,

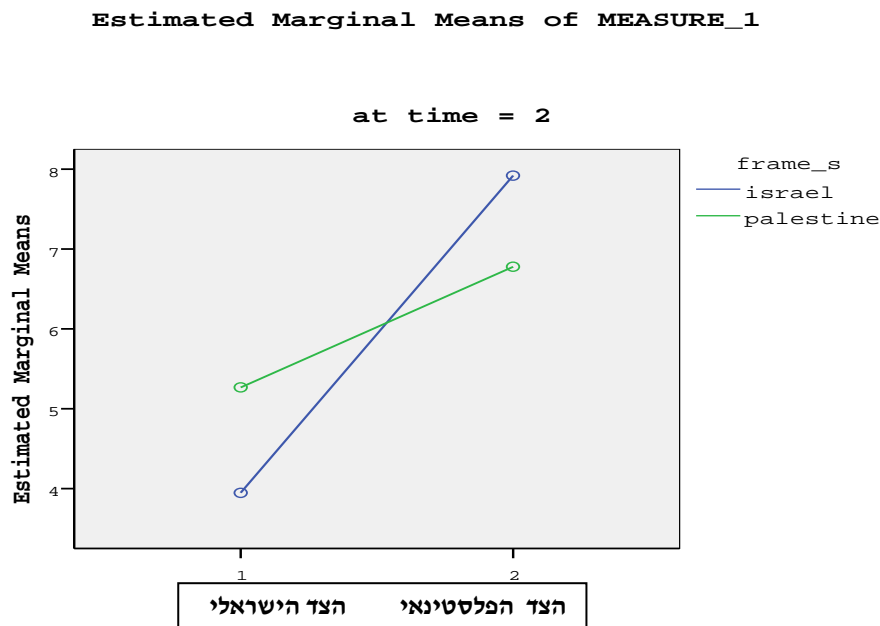
גרף מס' 11: אינטראקציה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור הראשון בזמן 2,

(ב). התקבלה אינטראקציה מובהקת בין משתנה אשמת הצדדים, למשתנה הזמן והמסגור השני $[f(1,75)=10.49; p<.002]$. כשהמסגור השני היה לטובת ישראל, מידת האשמה הממוצעת של הצד הישראלי הייתה 3.94 ($M=3.94$), ואילו מידת האשמה הממוצעת של הצד הפלסטינאי הייתה

כשהמסגור השני לטובת הצד הפלסטינאי, אומנם הצד הפלסטינאי עדיין נתפס כאשם יותר אולם אף כאן, ניתן להבחין שהפער הצטמצם. מידת האשמה הממוצעת של הצד הישראלי עלתה ל- 5.26 (M=5.26), ואילו מידת האשמה הממוצעת של הצד הפלסטינאי הגיעה ל- 6.77 (M=6.77). אף כאן ניתן לראות, בהתאם להשערה השנייה, שלאחר המסגור השני, הפער במידת האשמה של הצדדים מצטמצם מאוד, ועל כן ניכרת השפעתו של המסגור המאוחר על קביעת עמדה כלפי צד מסוים.

גרף מס' 12: אינטראקציה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור השני בזמן 2,

השפעת הדעה המוקדמת של המשיבים

1. בדומה לאופן הניתוח בניסוי 1 א', לאור העובדה שלמשיבים אף בניסוי זה קיימת דעה מוקדמת לגבי אשמת שני הצדדים בסכסוך, ודעה זו עשויה להשפיע על השיפוט שלהם, וגם על יכולת מניפולציית המסגור לשנות את עמדותיהם, נערך ניתוח נוסף הבודק את תרומת דעה מוקדמת זו, בהסבר התוצאות שקיבלנו. בניתוח זה החזקנו קבוע (Covariate) את הדעה

ניתוח זה נערך ביחס למשתנה אשמת ישראל וביחס למשתנה אשמת הצד הפלסטינאי לגבי האירוע הספציפי, כאשר הדעה המוקדמת לגבי אחריות הצדדים הוחזקה, כאמור, כמשתנה קבוע. יש לציין, כי נתונים לגבי הדעה המוקדמת במקרה זה (של משפחת ראליה) קיימים רק לגבי נבדקים שזכרו את המקרה, משום שלא זכרו את המקרה, לא יכולה להיות דעה מוקדמת על האירוע.

בניתוח זה נמצא שהדעה המוקדמת לגבי **כל אחד מהצדדים** היא מובהקת ביותר, ומכאן גם ניתן להבין את השפעתה המשמעותית על התוצאות שהתקבלו בניסוי J; $f(1,35)=16.12$; $p<.001$; $f(1,35)=39.46$; $p<.001$. כלומר, במקרה ראליה, הצד הישראלי נתפס כאשם יותר מהצד הפלסטינאי לאורך כל הניסוי: הצד הישראלי- 5.95 ($M=5.95$) והצד הפלסטינאי- 6.58 ($M=6.58$).

בנוסף לזאת נמצא ששתי האינטראקציות: האחת, בין אשמת הצד הישראלי לבין המסגור הראשון והשני, והשנייה, בין אשמת הצד הפלסטינאי לבין המסגור הראשון והשני, אינן מגיעות למובהקות [$f(1,35)=3.16$; $p=.08$; $f(1,35)=2.47$; $p=.12$] בהתאמה] אולם הן נותרו באותו הכיוון שהתקבל בניתוח הכולל (ניתן לשער, כי להשמטת הנבדקים שלא זכרו את האירוע, שהביאה לצמצום מספר הנבדקים, ישנה השפעה על היכולת להגיע למובהקות). האינטראקציה הראשונה, בין אשמת הצדדים, הזמן והמסגור הראשון, דהיינו, כאשר המסגור הראשוני היה לטובת הצד הישראלי, צד זה נתפס כאשם בממוצע של 4.67 ($M=4.67$) בפעם הראשונה, ו- 5.13 ($M=5.13$) בפעם השנייה, ואילו הצד הפלסטינאי נתפס אשם בממוצע של 7.34 ($M=7.34$) בפעם הראשונה ו- 6.86 ($M=6.86$) בפעם השנייה. לעומת זאת, כאשר המסגור הראשוני היה לטובת הצד הפלסטינאי, ישראל נתפסה כאשמה בממוצע של 5.86 ($M=5.86$) בפעם הראשונה ו- 5.69 ($M=5.69$) בפעם השנייה, ואילו הצד הפלסטינאי נתפס אשם בממוצע של 6.56 ($M=6.56$) בפעם הראשונה ו- 6.93 ($M=6.93$) בפעם השנייה.

← **השפעת המסגור הראשוני** ניכרת באופן ברור יותר, דווקא כאשר המסגור הראשון היה לטובת הצד הפלסטינאי מאשר כאשר המסגור היה לטובת ישראל.

האינטראקציה השנייה, בין אשמת הצדדים, הזמן והמסגור השני, דהיינו כאשר המסגור השני היה לטובת ישראל (בזמן 2 בלבד), ישראל נתפסה כאשמה במוצע של 5.13 ($M=5.13$) ואילו הצד הפלסטינאי 7.42 ($M=7.42$). כאשר המסגור השני היה לטובת הצד הפלסטינאי, ישראל נתפסה כאשמה במוצע של 5.69 ($M=5.69$) ואילו הצד הפלסטינאי 6.38 ($M=6.38$).

← מאינטראקציה זו ניתן לראות, שהשפעת המסגור המאוחר ניכרת באופן ברור יותר, כאשר המסגור היה לטובת ישראל, מאשר כאשר המסגור היה לטובת הצד הפלסטינאי.

2. על מנת לחקור לעומק את השפעת המסגורים על השיפוט כאשר קיימת דעה מוקדמת של המשיבים בנוגע לאשמת הצדדים, אף כאן בדומה לניסוי 1 א' הנבדקים חולקו על פי דעותיהם במקרה ראלייה לשלוש קבוצות: קבוצה ראשונה, הכילה את הנבדקים שלא זכרו את האירוע ולכן לא הייתה להם דעה מוקדמת לגביו, והם מהווים 47.5% מכלל המשיבים.

52.5% מהמשיבים שזכרו את המקרה, ודרגו את דעתם המוקדמת לגבי אשמת שני הצדדים באירוע, חולקו לשתי קבוצות בהתאם לדעותיהם המוקדמות: קבוצה אחת, הכילה את הנבדקים, שדירגו את אשמת הצד הפלסטינאי כקטנה יחסית (6-1 מתוך 10), ואלו הוגדרו כתופסים בצורה מאוזנת את אשמת שני הצדדים, וכאלו שאינם מטילים את רוב האשמה על הצד הפלסטינאי מראש. קבוצה זו מהווה מחצית מבין המשיבים שזכרו את האירוע ו-26.25% מכלל המשיבים.

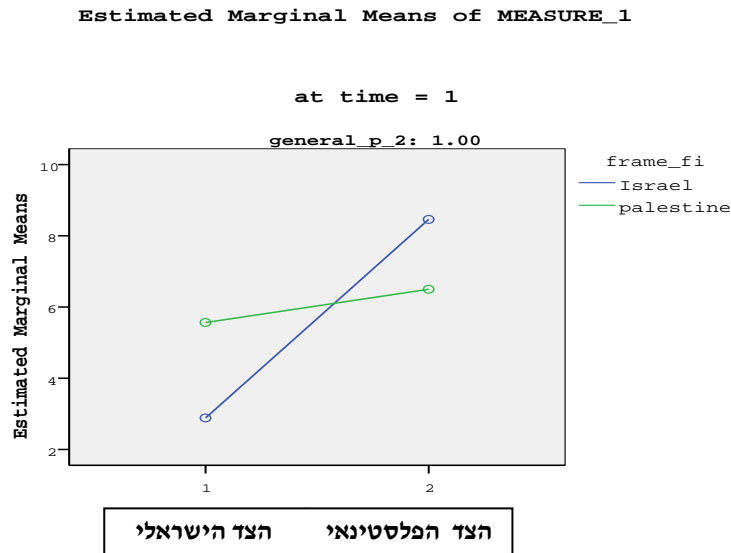
הקבוצה השנייה הכילה את הנבדקים, שדירגו את אשמת הצד הפלסטינאי כגבוהה (10-7 מתוך 10) ואלו הוגדרו כבעלי דעה מוקדמת המטילה את רוב האשמה על צד זה. גם קבוצה זו מהווה מחצית מהמשיבים שזכרו את האירוע.

(א). מבדיקת שיפוטי המשתתפים שלא זכרו את "מקרה ראליה", עולה כי נמצאו שתי אינטראקציות מובהקות, המראות, כי לשני המסגורים הייתה השפעה על שיפוטי הנבדקים. האינטראקציה הראשונה המובהקת הייתה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור הראשון [$f(1,34)=14.34;p<.001$], כך, שכאשר המסגור הראשוני היה לטובת ישראל ומייד אחריו, ישראל נתפסה כאשמה במוצע של 2.65 ($M=2.65$) והצד הפלסטינאי 8.7 ($M=8.7$). בנקודת הזמן השנייה, קרי לאחר המסגור השני, מידת האשמה הממוצעת של ישראל עלתה ל-3.65 ($M=3.65$) ומידת אשמתו הממוצעת של הצד הפלסטינאי ירדה קמעה ל-8.2 ($M=8.2$). כך שלאחר המסגור הראשון, הפער בתפיסת אשמת הצדדים הוא גדול ביותר, אך לאורך זמן השפעתו יורדת ובעקבות זאת, מביאה לצמצום הפער.

לעומת זאת, כאשר המסגור הראשוני הוא לטובת הצד הפלסטינאי, ומייד אחריו, הצד הישראלי נתפס כאשם במוצע של 5.5 ($M=5.5$) והצד הפלסטינאי 6.2 ($M=6.2$). בנקודת הזמן השנייה, מידת האשמה של ישראל יורדת ל- 3.8 ($M=3.8$) ומידת אשמתו של הצד הפלסטינאי עלתה ל- 7.4 ($M=7.4$). כך, שהפער בתפיסת האשמה בין הצדדים צומצם במידה ניכרת לאור המסגור הראשוני שהיה לטובת הצד הפלסטינאי, אולם השפעת המסגור הראשוני פוחתת לאורך זמן.

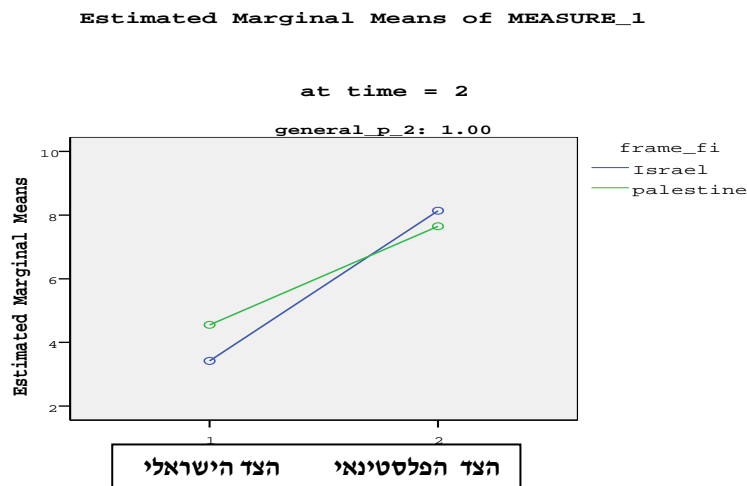
גרף מס' 13: אינטראקציה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור הראשון בזמן 1,

אצל נבדקים שלא זכרו את האירוע= ללא דעה מוקדמת

גרף מס' 14: אינטראקציה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור הראשון בזמן 2,

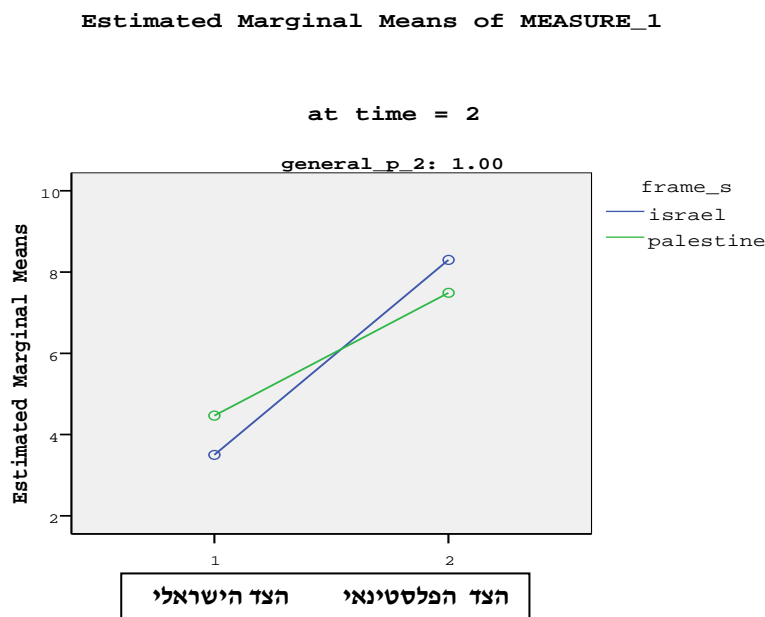
אצל נבדקים שלא זכרו את האירוע= ללא דעה מוקדמת

האינטראקציה השנייה, שנמצאה מובהקת, הייתה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור השני $[f(1,34)=8.33; p<.007]$. בדומה לאינטראקציה עם המסגור הראשון, כאשר המסגור השני היה לטובת הצד הישראלי, הפער במידת האשמה הממוצעת הנתפסת היה גדול ביותר, ישראל נתפסה כאשמה בממוצע של 2.8 ($M=2.8$) ואילו הצד הפלסטינאי נתפס כאשם בממוצע של 8.3 ($M=8.3$). לעומת זאת, כאשר המסגור השני היה לטובת הצד הפלסטינאי, הפער במידת האשמה הממוצעת הנתפסת הצטמצם אף הוא במידה ניכרת, כך שישראל נתפסה כאשמה בממוצע של 4.65 ($M=4.65$) ואילו הצד הפלסטינאי נתפס כאשם בממוצע של 7.3 ($M=7.3$).⁵⁵

גרף מס' 15: אינטראקציה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור השני בזמן 2,

אצל נבדקים שלא זכרו את האירוע = ללא דעה מוקדמת

(ב). בדומה לכך, אצל נבדקים שזכרו את האירוע וראו את שני הצדדים כאשמים במידה דומה, קרי **זעתם לא הייתה נחרצת** לטובת או נגד צד מסוים, נמצאו אותן שתי אינטראקציות מובהקות. אינטראקציות אלו מראות, כי אף בקבוצה זו של נבדקים, ניכרת השפעת שני המסגורים על שיפוטם את הצדדים.

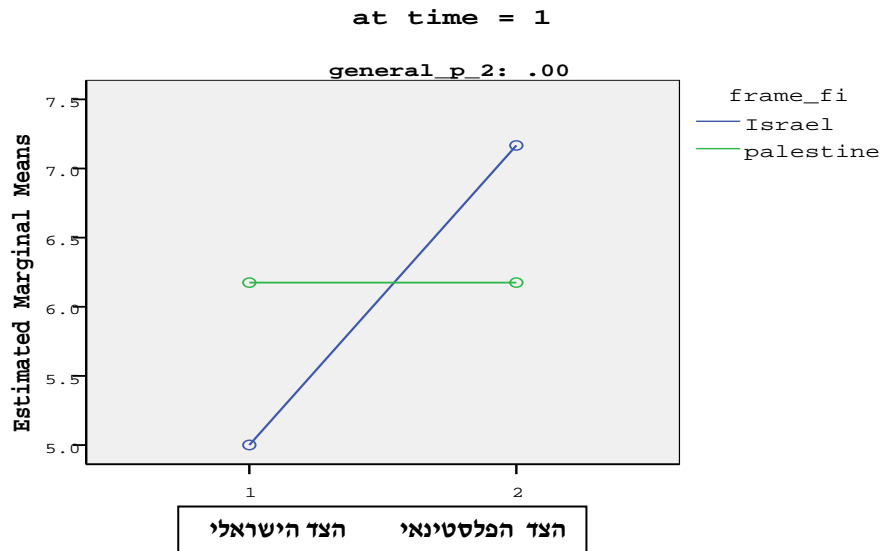
האינטראקציה הראשונה המובהקת, הייתה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים ובין המסגור הראשון $[f(1,16)=15.08; p<.001]$. כך, שמייד לאחר המסגור הראשוני, שהיה לטובת ישראל,

⁵⁵ באינטראקציה זו הניתוח התייחס לזמן 2 בלבד, משום שהמסגור השני לא יכול להתייחס לזמן 1, אשר הנבדקים טרם ראו מסגור זה בנקודת הזמן הראשונה.

גרף מס' 16: אינטראקציה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור הראשון בזמן 1,

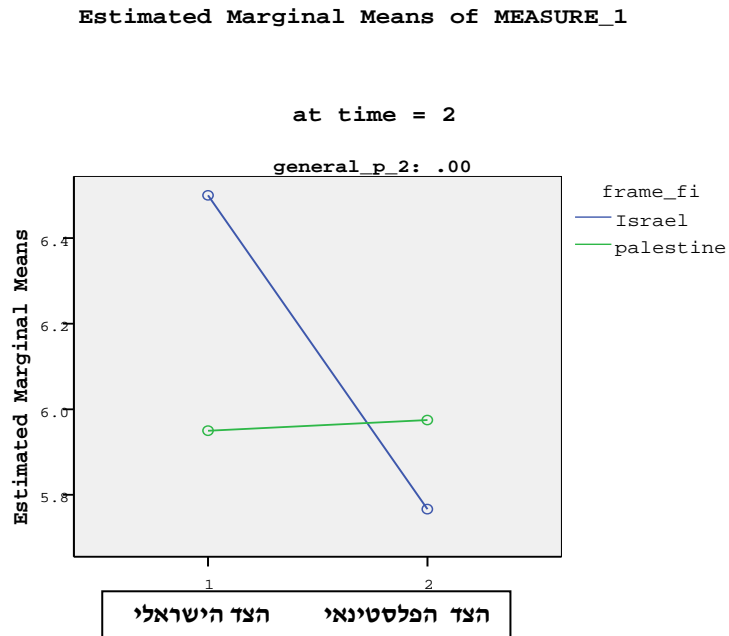
בעלי דעה מוקדמת מאוזנת

Estimated Marginal Means of MEASURE_1

גרף מס' 17: אינטראקציה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור הראשון בזמן 2,

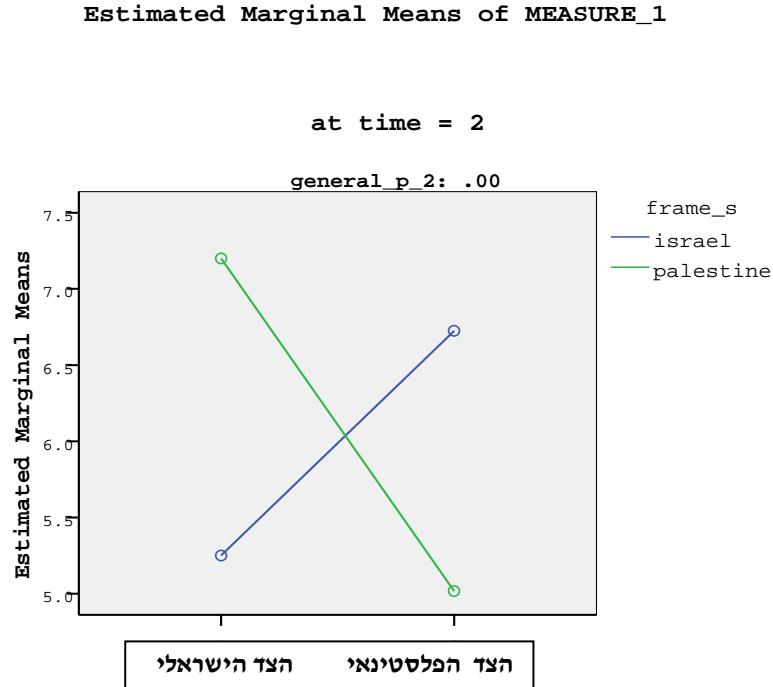
בעלי דעה מוקדמת מאוזנת

האינטראקציה השנייה שנמצאה מובהקת הייתה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים ובין המסגור השני [$f(1,16)=19.17; p<.001$]. כך, שכאשר המסגור השני היה לטובת ישראל, בנקודת הזמן השנייה, הצד הישראלי נתפס כאשם בממוצע של 6.07 ($M=6.07$) והצד הפלסטינאי 6.3 ($M=6.3$). יחד עם זאת, כאשר המסגור השני היה לטובת הצד הפלסטינאי, מידת אשמתו הממוצעת הנתפסת של הצד הישראלי עלתה ל-6.33 ($M=6.33$) ואילו זו של הצד הפלסטינאי ירדה ל-5.7 ($M=5.7$). מכאן, שאף אינטראקציה זו מראה, כי יש למסגור השני השפעה בשיפוט אשמת הצדדים.

גרף מס' 18: אינטראקציה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור השני בזמן 2.

בעלי דעה מוקדמת מאוזנת

(ג). לעומת זאת, נבדקים שדעתם הייתה נחרצת לגבי אשמת הצד הפלסטינאי, לא נמצאו כל תוצאות מובהקות להשפעת המסגורים השונים. נראה, כי כאשר הדעה המוקדמת היא נחרצת, היכולת של המסגורים להשפיע על השיפוט היא מוגבלת.

מסקנתנו מניתוח זה היא, שלשני המסגורים הייתה השפעה על שיפוטי הנבדקים, הן לגבי הקבוצה של זכרה את האירוע המתואר, והן לגבי הקבוצה שזכרה את האירוע, אך דעתה לא נטתה באופן נחרץ לכיוון צד מסוים. יחד עם זאת, בקבוצה בה לנבדקים הייתה דעה מוקדמת נחרצת בנוגע לאשמת הצד הפלסטינאי, לא נמצאה השפעה מובהקת של שני המסגורים על השיפוט בנוגע לאשמת הצדדים.

דיון ניסוי מס' 1

בחלק זה של המחקר אדון בממצאי הניסויים שנתקבלו, לאחר שנתחו ונחקרו בחלק הקודם. ראשית, אסכם בקצרה את שני חלקי הניסוי. שנית, אדון בממצאי שני החלקים ואבדוק האם אכן, ממצאי הניסוי תואמים את השערות המחקר. בסיום הדיון, אציין את המגמה הכללית שעלתה מהניסוי לצורך הסקת מסקנות ולשילובן ביחד עם ניתוח הניסוי השני, שייעשה בהמשך.

א. ניסוי 1א': המקרה ההיפוטי

על מנת לדון בממצאי הניסוי ובמשמעותם, אסכמם בקצרה:

א. אפקט עיקרי: מעבר לכל הניסוי, הצד הפלסטינאי אשם יותר מאשר ישראל.

ב. האינטראקציות המובהקות שנתקבלו וניתוחן:

הסבר לטבלה:

- השפעת המסגור:

הגדלת הפער.

- השפעת המסגור:

צמצום הפער.

- השפעת המסגור:

היפוך המגמה.

↕ ↗ ↘ : מגמת

ירידה, עלייה או

שווה.

טבלה מס' 2

השפעת המסגור	מידת האשמה		משתנים	
	PL	IS ⁵⁶		
✓	7.89	3.93	IS ⁵⁸ לטובת	
✓	7.04	4.98	PL לטובת	
			מסגור 2	מסגור 1
✓	7.32	4.25	IS לטובת	IS לטובת
✓	8.45	3.62	PL לטובת	IS לטובת
✓	7.73	4.55	IS לטובת	PL לטובת
✓	6.35	5.4	PL לטובת	PL לטובת
			זמן ⁵⁹	מסגור 1
✓	7.8	4.13	זמן 1	IS לטובת
✓	7.9	3.78	זמן 2	IS לטובת
✓	6.87	5.4	זמן 1	PL לטובת
x	7.22	4.5	זמן 2	PL לטובת

ג. השפעת הדעה המוקדמת על הממצאים:

טבלה מס' 3

השפעת המסגור	מידת האשמה		המשתנים	
	PL	IS		
	8.17	3.96	נחרצת: לטובת IS	
	5.95	5.86	מאוזנת	
✓	8	4.13	זמן 1	IS לטובת
✓	8.33	3.6	זמן 2	IS לטובת
			זמן	מסגור 1
✓	7	6.4	זמן 1	IS לטובת
↔	6.75	6.75	זמן 2	IS לטובת
✓	4.65	5.65	זמן 1	PL לטובת
✓	5.4	4.65	זמן 2	PL לטובת
			זמן	מסגור 2
✓	6.08	4.5	זמן 2	IS לטובת
✓	6.06	6.9	זמן 2	PL לטובת

⁵⁶ IS - מסמל את הצד הישראלי ו-PL מסמל את הצד הפלסטינאי.

⁵⁷ משתנה 'צד' = משתנה אשמת הצדדים.

⁵⁸ לטובת IS = PL אשם יותר; ולהיפך.

⁵⁹ זמן 1 = הערכת הצדדים בשיפוט שמייד לאחר המסגור הראשוני, וזמן 2 = הערכת הצדדים בשיפוט שלאחר המסגור השני.

מטבלאות אלו ניתן להסיק מספר מסקנות:

1. האינטראקציה בין אשמת הצדדים למסגור הראשון מראה, כי מעבר לתנאי הניסוי, המסגור הראשוני השפיע על הערכת אשמת הצדדים, באופן כזה, שמידת האשמה כלפי הצד הפלסטינאי ירדה ומידת האשמה כלפי הצד הישראלי עלתה. כך, שלמעשה המסגור הראשוני גרם לפער בתפיסת האשמה של שני הצדדים להצטמצם או לגדול. המשמעות של פער זה, מתייחסת להשערת המחקר הראשונה. בעקבות ממצא זה, ניתן לומר, שהשערה זו מקבלת אישוש אמפירי. זאת, משום שכאשר המסגור בתגובה הראשונית התמקד באחריות הצד הפלסטינאי (מסגור לטובת ישראל), הפער במידת אשמת הצדדים גדל, ומכאן השפעת המסגור הראשון. מאידך, כאשר המסגור בתגובה הראשונית התמקד באחריות הצד הישראלי (מסגור לטובת הצד הפלסטינאי), הפער במידת אשמת הצדדים קטן, ואף כאן השפעת המסגור הראשון ניכרת.

← אי לכך ובהתאם לזאת, בעקבות המגמה הכללית העולה מממצאי הניסוי, **ההשערה הראשונה אוששה.**

2. מהאינטראקציה המשולשת בין אשמת הצדדים, המסגור הראשון וכן המסגור המאוחר, עולות המסקנות הבאות:

(א). כאשר המסגור הראשוני היה לטובת הצד הישראלי והמסגור השני היה לטובת הצד הפלסטינאי, נוצר **הפער הגדול ביותר** במידת אשמת הצדדים. הערכת אשמת הצד הישראלי הגיעה ל-3.6 ואילו זו של הצד הפלסטינאי הגיעה לרמה הגבוהה ביותר בניסוי-8.4. תוצאות אלו מפתיעות ביותר, משום שלמרות המסגור השני שהיה לטובת הצד הפלסטינאי התעצמה תפיסת אשמתו. כך, שלא זו בלבד שהמסגור השני לא מיתן תפיסה חד משמעית זו, הוא יצר תגובה הפוכה והקצין אותה. קשה להסביר השפעה הפוכה זו של המסגור השני, שהיה לטובת הצד הפלסטינאי.⁶⁰ ייתכן, שלאור הדעה **המוקדמת** שהייתה לנבדקים על צד זה, שהתעצמה בעקבות המסגור הראשון, השפעתו של המסגור השני הייתה על ידי יצירת התנגדות מצד המשיבים למתן את עמדתם. על כן, במקום שהמסגור השני ימתן את תפיסתם, הוא הקצין

⁶⁰ התוצאה, שאינה מתיישבת עם הרציונל, קשורה, ככל הנראה, לתופעת הדיסוננס הקוגניטיבי. אם אדם הוא בעד ישראל והמידע הראשון הוא לטובת ישראל, המידע מחזק את העמדה המוקדמת. ברגע שהמידע השני הוא מידע סותר, נוצר דיסוננס, חוסר התאמה בין העמדות של האדם למידע שקיבל. על פי פסטינגר, האדם ינסה לפתור את הדיסוננס בשתי דרכים: (א). לקבל את המידע החדש ובעצם לערער את תפיסת עולמו: בדרכי מתרחש כאשר המידע השני הסותר היה מאוד קיצוני ונחרץ. (ב). לבחור להחליש את המידע החדש ולבטל אותו תוך מתן תירוצים שונים המבטלים את המידע השונה, כדי להגן על עצמו ולחזק את הדיעה המוקדמת שלו. הסבירות שדרך זו תיבחר היא גבוהה יותר. בהקשר לניסוי הנוכחי: על אף שבאופן הגיוני היתה צריכה להתקבל תוצאה הפוכה, אולם כאמור ההסבר האפשרי לאנומליה הוא בדיסוננס הקוגניטיבי.

ראשית, בעקבות העובדה שהמסגור הראשוני קיבע את עמדת הנבדקים, ניתן לומר, כי השפעתו היא גדולה ביותר.

← על כן, **ההשערה הראשונה מקבלת ביסוס נוסף.**

שנית, לאור זאת שהמסגור הראשוני היה שונה מהמסגור השני, ועיגן במובן מסוים את הדעה של הנבדקים, ניתן לומר, בהתאם להשערה השלישית, שכאשר שני המסגורים היו שונים, השפעת המסגור הראשוני היא גדולה יותר מהשפעת השני.

← **ההשערה השלישית מתבססת** אף יותר לאור ממצא זה.

שלישית, ממצא זה מעלה את הסיבה להיווצרות ההשפעה ההפוכה של המסגור השני, והיא הדעה המוקדמת. כך שייכתן שבגלל הדעה המוקדמת שהייתה לנבדקים, במקום שהמסגור השני יועיל, הוא יוצר תגובה הפוכה מצד הנבדקים, שמתקבעים בדעתם הראשונית ומעלים את מידת האשמה הנתפסת של הצד השני.

← לפיכך, מכיוון שהמסגור השני אכן התקשה לסייע בשינוי תפיסת האחריות ואף יצר תגובה הפוכה, חלקה השני של **ההשערה הרביעית מתחזק.**

(ב). כאשר המסגור הראשוני היה לטובת הצד הפלסטינאי ואף המסגור השני, נוצר **הפער הקטן ביותר** במידת אשמת הצדדים. למעשה, שני המסגורים גם יחד, השפיעו על תפיסת אשמת הצדדים, כך שלא רק שהערכת מידת אשמתו של הצד הישראלי עלתה ל-5.4, אלא אף הערכת מידתו של זה הפלסטינאי ירדה ל-6.3. אומנם, הצד הפלסטינאי עדיין נתפס כאשם יותר מהצד הישראלי, אולם יש לשים לב, שהמסגורים החלו לשנות את דעת המשיבים ולהפחית במידה ניכרת את אשמת הצד "המואשם" יותר. מכאן, ניתן להסיק על חשיבות העקביות בשני המסגורים, ולא רק במסגור אחד בלבד, משום שאשמת כל צד נתפסה כנמוכה ביותר במקרים בהם שני המסגורים התמקדו באחריות הצד האחר.

← ממצאים אלו מאפשרים **לאשש** את חלקה הראשון של **ההשערה השלישית**, שכן כאשר המסגור המאוחר היה זהה למסגור הראשוני, השפעתם גדולה וזהה.

(ג). כאשר שני המסגורים היו לטובת הצד הישראלי, ניתן לראות, כי תפיסת אשמת הצד הישראלי על ידי הנבדקים לא היטיבה עם צד זה באופן זה, שניקתה אותו מאשמה. הצד

(ד). כאשר המסגור הראשון היה לטובת הצד הפלסטינאי והמסגור השני היה לטובת הצד הישראלי, ניתן לומר שעל פניו נראה שהמסגורים לא השפיעו. יחד עם זאת, בדיקה מעמיקה יותר מראה, כי המסגור השני השפיע יותר מאשר המסגור הראשון, במקרה זה. כך, שייתכן שלאור הדעה המוקדמת, המסגור המאוחר השפיע יותר מאשר המסגור הראשון.

← אשר על כן, מכיוון שבמקרה זה ניכרת השפעת המסגור השני על השיפוט שהאשים את הצד הפלסטינאי יותר מאשר את הצד הישראלי, ניתן לראות שהשערה השנייה ניתנת לאישוש וחלקה השלישי של ההשערה הרביעית מקבל חיזוק.

(ה). כאשר פיצלנו את משתנה הזמן, כדי לבדוק את השפעת המסגור הראשון לאורך זמן, עלה שכאשר המסגור הראשון היה לטובת ישראל, כצפוי, הצד הישראלי נתפס כפחות אשם (4.1) מאשר הצד הפלסטינאי (7.8). יחד עם זאת, כאשר המסגור הראשון היה לטובת הצד הפלסטינאי, הערכת מידת האשמה הצטמצמה, כך שהצד הפלסטינאי נתפס כאשם פחות (6.8), ביחס לשאר תוצאות הניסוי ואילו הצד הישראלי נתפס כאשם יותר (5.4), ביחס לשאר תוצאות הניסוי. מממצאים אלו, ניתן להסיק, כי השפעת המסגור הראשון על שיפוט אשמת הצדדים, ניכרת כאשר הערכה זו נעשית מיידי לאחר הופעת המסגור הראשון.

← לפיכך, ממצא זה מאפשר לחזק את ההשערה הראשונה, אך יחד עם זאת, הוא מראה, כי השפעת המסגור הראשון ניכרת, כאשר השיפוט מתבצע מיידי לאחר הופעת המסגור הראשון ואיננה נשארת לאורך זמן.

בהמשך, כאשר בדקנו את השפעת המסגור הראשון לאורך זמן, קרי בשיפוט השני, שלאחר קבלת המידע המאוחר, עלה שכשהמסגור הראשון היה לטובת ישראל, הצד הישראלי נתפס כאשם פחות (3.7) מאשר הצד הפלסטינאי (7.9). אולם, כאשר המסגור הראשון היה לטובת הצד הפלסטינאי, הערכת אשמת הצד הפלסטינאי ירדה במעט ל-7.2 ואילו הערכת אשמת הצד הישראלי עלתה אף היא במעט ל-4.5. מכאן, ניתן להסיק שהשפעת המסגור הראשון לאורך זמן, עדיין קיימת, אך ברמה פחותה.

← ממצא זה מאפשר לאשש את חלקה השני של ההשערה השלישית, שכן כאשר המסגור המאוחר היה שונה למסגור הראשון, השפעתו פחתה לאורך זמן.

3. כאשר קיימת דעה מוקדמת נחרצת המטילה את האשמה על הצד הפלסטינאי, קרי הדעה היא לטובת הצד הישראלי באופן ברור ונחרץ, עלה, כצפוי, שהצד הישראלי אשם פחות מזה הפלסטינאי. יחד עם זאת, כאשר הדעה המוקדמת שהחזיקו הנבדקים הייתה **מאוזנת**, קרי לא בלטה לטובת צד מסוים, אז אשמת שני הצדדים הגיעה לרמה שווה. כלומר, שני הצדדים נתפסים כאשמים כמעט באותה מידה.

ממצא זה המחיש, כי לדעה המוקדמת יש השפעה בולטת על השיפוט, ולכן נבדקה השפעת **המסגור הראשוני** על אשמת הצדדים לאורך זמן, **בהינתן דעה מוקדמת מאוזנת**.

מפיצול משתנה הזמן, עלה שכאשר המסגור הראשוני היה לטובת ישראל, **הפער** בהערכת אשמת הצדדים, בזמן הראשון, היה **קטן ביותר** (7-6.4). לאחר המסגור השני ההבדל נעלם ושני הצדדים אשמים באותה המידה (חזרה לנקודת ההתחלה שבה שני הצדדים נתפסו כאשמים באותה המידה, מעצם הגדרתה של קבוצה זו). כלומר, במקרה זה, כאשר הייתה דעה מוקדמת מאוזנת, ניתן להבחין בהשפעת המסגור הראשוני באופן מיידי, אך לא לאורך זמן.

כאשר המסגור הראשוני היה לטובת הצד הפלסטינאי, השפעתו ניכרת לא רק בשלב המיידי אלא אף לאורך זמן. הערכת אשמת הצדדים, בזמן הראשון, מושפעת ישירות מן המסגור הראשוני: **הצד הישראלי אשם יותר מאשר הצד הפלסטינאי**, כך שנוצר **פער ברור** בהערכת מידת האשמה של הצדדים. יחד עם זאת, לאורך זמן, השפעתו מתפוגגת. כלומר, זמממצא זה מבהיר, שכאשר לאדם אין דעה נחרצת כלפי אשמת צד מסוים, בטרם שיפוטו, והוא מקבל מידע ממוסגר המתמקד באחריות הצד האחר, ולא הצד שבדרך כלל נתפס כ"אשם" יותר, **השפעת המסגור הראשוני ניכרת לא רק באופן מיידי, כי אם לאורך זמן** (אף כי בזמן השני הצד הפלסטינאי אשם יותר מאשר הצד הישראלי, עדיין מידת האשמה שלו לא חוזרת לרמה שהייתה בנקודת ההתחלה אלא לרמה נמוכה יותר- 5.4 במקום 5.95 בנקודת ההתחלה).

← ממצא זה חשוב ביותר, משתי סיבות: האחת, משום שהוא מוסיף נדבך נוסף ל**אישוש השערת המחקר הראשונה**. השנייה, ההנחה היא שלמרבית מהאנשים אין דעות מוקדמות נחרצות בנושא מסוים, קרי דעתם מאוזנת ולא נחרצת.⁶¹ לכן, המסגור הראשוני עשוי להוות כלי יעיל בהשפעה על שיפוטיהם. שכן, לאור ממצא זה הממחיש את השפעת המסגור הראשוני בהינתן דעה מוקדמת מאוזנת, ניתן להיעזר בו לשם השפעה על שיפוט כלפי צד מסוים.

⁶¹ ראה סימוכין גם באיאנגר בפרק הרקע התיאורטי, ע' 14.

בדקנו גם את השפעת **המסגור המאוחר** על אשמת הצדדים, **בהינתן דעה מוקדמת מאוזנת**. לא היה טעם להשוות את הממצאים בזמן 1, משום שהמסגור השני לא יכול היה להשפיע על השיפוט בזמן הראשון, שכן המשיבים טרם ראוהו. כאשר המסגור השני היה לטובת הצד הישראלי, הצד הישראלי נתפס כאשם פחות במידה ניכרת מאשר הצד הפלסטינאי. כמו כן, כאשר המסגור השני היה לטובת הצד הפלסטינאי, **הצד הישראלי נתפס כאשם יותר** (6.9) מאשר הצד הפלסטינאי (6). מכאן, ניתן להסיק בבירור, שקיימת השפעה של המסגור השני בהערכת אשמת הצדדים. כאשר הערכת אשמת הצדדים מגיעה מייד לאחר הופעת המסגור.

← ממקרה זה ניתן לראות בבירור את השפעת המסגור השני ביחס לשני הצדדים ולא רק לגבי צד אחד. בהתאם לזאת, מקרה זה **מאשש את ההשערה השנייה** לגבי חשיבותו של המסגור השני ולגבי השפעתו על השיפוט.

לסיכום, המגמה הכללית, העולה מניסוי זה היא שארבע ההשערות מקבלות חיזוק ואישוש. בניסוי זה ניתן להבחין, שעל אף העובדה שהמסגור לא יצר את היפוך המגמה, כפי ששערונו שיקרה, הוא הצליח ליצור במקרים מסוימים את הקטנת הפער במידת אשמת הצדדים. כלומר, הביא לכך שהצד, שלאורך הניסוי נתפס כאשם פחות, עלה לרמה גבוהה יותר של אשמה, אם כי לא באופן כזה נחרץ, שיהפוך אותו לאשם יותר מאשר הצד השני. שכן, הצד הישראלי שנתפס כאשם פחות במידה ניכרת מול הצד הפלסטינאי, הפך לנתפס אשם יותר לאורך הניסוי, כאשר שני המסגורים היו לטובת הצד הפלסטינאי. מכאן, שגם אם לא הושג היפוך במידת האשמה הנתפסת של צד זה, הרי שהעלאת דרגת אשמתו לרמה שקרובה ביותר לצד הפלסטינאי, היא בבחינת חיזוק להשערה השלישית (ראה טבלאות מס' 2 ו-3 בע' 59, וכן גרפים מס' 6-1 עמ' 41-46).

עוד עולה מניסוי זה, שכאשר שני המסגורים היו שונים זה מזה, כך שהראשון היה לטובת הצד הישראלי והשני לטובת הצד הפלסטינאי, המסגור השני לא רק שלא שיפר את מצבו של הצד הפלסטינאי, אלא אף הקצין את דעת המשיבים. ההסבר שהועלה לממצא זה בניסוי הנוכחי, היה שהדעה המוקדמת והמסגור הראשוני, קיבעו את עמדת המשיבים, כך שהמסגור השני יצר תגובת נגד הפוכה. כתוצאה מכך, ממצא זה אפשר לאשש את ההשערה השלישית, שכאשר המסגורים שונים, השפעת המסגור הראשוני הייתה נמוכה מזו של המסגור השני, וכן לאשש את ההשערה הרביעית, שכאשר המסגורים שונים והראשון תאם לדעה המוקדמת, המסגור השני יתקשה לשנות את העמדה שנוצרה אצל המשיבים.

בנוסף לזאת, עולה שבהינתן הדעה המוקדמת של המשיבים, שדעתם לא נטתה לצד מסוים, המסגור הראשון הצליח לא רק את להעלות את מידת אשמתו של הצד הישראלי, אלא אף להפחית את מידת אשמתו של הצד הפלסטינאי. כך, שמניסוי זה עולה שהמסגור הראשוני הצליח ליצור את היפוך המגמה הכללית שנתקבלה בניסוי, אם כי לא לאורך זמן. לפיכך, ניתן להסיק את השפעת מסגור זה על אשמת הצדדים גם כאשר הייתה דעה מוקדמת. יתרה מזאת, לא זו בלבד שהמסגור הראשוני השפיע על היפוך המגמה, הנתונים מראים, כי אף המסגור השני השפיע וגרם להיפוך המגמה ובאופן בולט יותר. כך, שלא רק שהצד הישראלי נתפס אשם יותר מהצד הפלסטינאי, מידת אשמתו עלתה לרמה הגבוהה בניסוי. מכאן, שכאשר המשיבים אינם נוטים בדעתם לכיוון מסוים, השפעת המסגורים, הן הראשון והן השני, ניכרת ביותר על אשמת הצדדים.

ניסוי 1 ב': המקרה האמיתי: מקרה משפחת ראליה

לסיכום בקצרה של הממצאים:

- א. אף בניסוי זה נמצא אפקט עיקרי זהה: מעבר לכל הניסוי, הצד הפלסטינאי אשם יותר מאשר הצד הישראלי.
- ב. האינטראקציות המובהקות שנתקבלו וניתוחן:

טבלה מס' 4

השפעת המסגור	מידת האשמה		משתנים	
	PL	IS	מסגור 1	מסגור 2
✓	7.9	3.7	IS טובת	
✓	6.6	5.6	PL טובת	
✓	7.55	3.86	IS טובת	IS טובת
✓	8.28	3.52	PL טובת	IS טובת
✓	7.68	4.8	IS טובת	PL טובת
✓✓	5.3	6.37	PL טובת	PL טובת
✓	8.1	3.3	זמן 1	IS טובת
✓↓	7.69	4.03	זמן 2	IS טובת
✓	6.3	6	זמן 1	PL טובת
✓↓	7	5.17	זמן 2	PL טובת
✓	7.92	3.94	זמן 2	IS טובת
✓↑	6.77	5.26	זמן 2	PL טובת

ג. השפעת הדעה המוקדמת על הממצאים :

טבלה מס' 5

השפעת המסגור	מידת האשמה		המשתנים		
	PL	IS	זמן	מסגור 1	
			זמן	מסגור 1	דעה מוקדמת (Covariate) צד*זמן*מסגור 1
✓	7.34	4.67	זמן 1	IS לטובת	
✓↓	6.83	5.13	זמן 2	IS לטובת	
✓	6.56	5.86	זמן 1	PL לטובת	
✓↓	6.93	5.69	זמן 2	PL לטובת	
			זמן	מסגור 2	דעה מוקדמת (Covariate) צד*זמן*מסגור 2
✓	7.42	5.13	זמן 2	IS לטובת	
✓↑	6.38	5.69	זמן 2	PL לטובת	
			זמן	מסגור 1	ללא דעה מוקדמת צד* זמן* מסגור 1:
✓	8.7	2.65	זמן 1	IS לטובת	
✓↓	8.2	3.65	זמן 2	IS לטובת	
✓	6.2	5.57	זמן 1	PL לטובת	
✓↓	7.41	3.82	זמן 2	PL לטובת	
			זמן	מסגור 2	ללא דעה מוקדמת צד*זמן*מסגור 2
✓	8.3	2.8	זמן 2	IS לטובת	
✓↑	7.3	4.65	זמן 2	PL לטובת	
	8.21	4.21	נחרצת: לטובת IS		דעה מוקדמת
	6.04	6.12	מאוזנת		
			זמן	מסגור 1	דעה מוקדמת מאוזנת צד* זמן* מסגור 1
✓	6.03	5.03	זמן 1	IS לטובת	
x	5.96	5.5	זמן 2	IS לטובת	
✓	5.3	7.1	זמן 1	PL לטובת	
✓↓	6.11	6.8	זמן 2	PL לטובת	
			זמן	מסגור 2	דעה מוקדמת מאוזנת צד* זמן* מסגור 2
✓	6.3	6.07	זמן 2	IS לטובת	
✓	5.7	6.3	זמן 2	PL לטובת	

מטבלאות אלו ניתן להסיק מספר מסקנות :

1. בדומה לניסוי עם המקרה ההיפותטי, האינטראקציה בין אשמת הצדדים למסגור הראשון בניסוי זה, מלמדת שמעבר לתנאי הניסוי, המסגור הראשוני השפיע על הערכת אשמת הצדדים, כך שהערכת האשמה לגבי הצד הפלסטינאי ירדה והערכת האשמה לגבי הצד הישראלי עלתה, מנגד. למעשה, בניסוי זה, המסגור הראשוני גרם לפער בתפיסת האשמה של שני הצדדים להצטמצם או לגדול, אולם במידה ניכרת יותר, מאשר הניסוי הראשון. אף מניסוי זה, ממצא זה מאשש את ההשערה הראשונה. הסיבה לכך נעוצה בעובדה, שמקוד, כאשר המסגור הראשוני התמקד באחריות הצד הפלסטינאי (מסגור לטובת ישראל), הפער במידת אשמת הצדדים גדל, ומכאן

← אשר על כן, המגמה הכללית העולה מממצאי הניסוי, **ההשערה הראשונה אוששה**.

2. מהאינטראקציה המשולשת בין אשמת הצדדים, המסגור הראשון וכן המסגור המאוחר,

עולות המסקנות הבאות:

(א). כאשר המסגור הראשוני היה לטובת הצד הישראלי והמסגור השני היה לטובת הצד הפלסטינאי, אף בניסוי זה, נוצר **הפער הגדול** ביותר במידת אשמת הצדדים. הערכת אשמת הצד הישראלי הגיעה ל-3.52 וזו של הצד הפלסטינאי הגיעה אף בניסוי זה לרמה גבוהה ביותר של 8.28.

חזרתן של תוצאות אלו גם בניסוי זה, אשר למרות המסגור השני שהיה לטובת הצד הפלסטינאי התעצמה תפיסת אשמתו, על פניו הפתיעה שוב. זאת, משום שלא רק שהמסגור השני לא מיתן תפיסה חד משמעית זו, גם כאן, הוא יצר תגובה הפוכה והקצין אותה. לכאורה, נראה שקשה להסביר השפעה הפוכה זו של המסגור השני, שהיה לטובת הצד הפלסטינאי. אולם, חזרתה של תופעה זו גם בניסוי זה, מחזקת את ההשערה, שלאור הדעה **המוקדמת** שהייתה לנבדקים על צד זה, שהתעצמה בעקבות המסגור הראשון, המסגור השני השפיע באמצעות יצירת התנגדות מצד המשיבים. כך, שלא זו בלבד שהמסגור השני לא מיתן את תפיסתם, הוא הקצין אותה. משמעות ממצא זה היא **שהמסגור הראשון גרם לקיבוע העמדה הראשונית של המשיבים**. בעקבות חזרתו של ממצא זה גם בניסוי של מקרה ראלייה, ניתן לחזק אף יותר את שלוש השערות המחקר הבאות:

האחת, המסגור הראשוני קיבוע עמדת הנבדקים באמצעות המסגור הראשוני, מחזק את

ההשערה הראשונה בדבר השפעתו.

← **חיזוק וביסוס נוסף של ההשערה הראשונה**.

השנייה, בעקבות שני המסגורים השונים, כאשר הראשון יצר עוגן וחיזק את דעתם של

הנבדקים, ניתן לומר שהשפעת המסגור הראשוני היא גדולה יותר מהשפעת המסגור השני.

זאת, בהתאם להשערה השלישית.

← **ההשערה השלישית מתחזקת** אף היא לאור ממצא זה.

השלישית, בעקבות חזרתו של ממצא זה, הסיבה, שהועלתה קודם לכן, בנוגע להיווצרות ההשפעה ההפוכה של המסגור השני, קרי הדעה המוקדמת, מקבלת חיזוק. לפיכך, ייתכן אף יותר, שלאור הדעה המוקדמת שהייתה לנבדקים, במקום שהמסגור השני ייטיב עם הצד הנתפס כ"אשם" יותר, הוא גרם לתגובה הפוכה מצד הנבדקים, שקיבעו את דעתם הראשונית ואף מקצינים את עמדתם כלפי אשמת הצדדים.

← חלקה השני של **ההשערה הרביעית מתחזק** לאור העובדה שהמסגור השני לא הצליח

לשנות את תפיסת האחריות של הצדדים בקרב הנבדקים ואף יצר תגובה הפוכה.

(ב). כאשר שני המסגורים היו לטובת הצד הפלסטינאי, נוצר **הפער הקטן** ביותר במידת אשמת הצדדים. אף במקרה זה, ניתן לראות, כי שני המסגורים השפיעו על תפיסת אשמת הצדדים באופן הברור ביותר, משום שלא זו בלבד שמידת אשמתה של ישראל **עלתה** ושמידת אשמתו של הצד הפלסטינאי **ירדה**, **המגמה התהפכה לגמרי**: **הצד הישראלי נתפס כאשם יותר מהצד הפלסטינאי**. ממצא זה תואם את החלק הראשון של השערת המחקר השלישית בנוגע ליכולת ההשפעה של שני מסגורים זהים. ממצא זה המחיש את ההשערה בצורה הברורה ביותר, משום שכאשר שני המסגורים לא היו זהים, קרי מסגור ראשון לטובת הצד הפלסטינאי אך המסגור השני לטובת הצד הישראלי, צומצם הפער במידת אשמת הצדדים, במידת מה (כך שמידת אשמתו של הצד הישראלי עלתה, אך מידת אשמתו של הצד הפלסטינאי נשארה כפי שהייתה בממוצע בניסוי). אולם, רק כאשר היו שני המסגורים זהים לטובת הצד הפלסטינאי, ניתן לראות את היפוך המגמה. מכאן, ניתן להסיק שהשפעת המסגור השני הייתה גדולה יותר, משום שהמסגור הראשון היה אף הוא לטובת אותו הצד.

← לפיכך, ממצא זה **מאשש** את חלקה הראשון של **ההשערה השלישית**, שכן כאשר המסגור

המאוחר היה זהה למסגור הראשוני, השפעתו הייתה גדולה יותר מהשפעת המסגור הראשוני.

(ג). כאשר שני המסגורים היו לטובת הצד הישראלי, ניתן לראות, כי תפיסת אשמת הצד הישראלי על ידי הנבדקים הייתה בדומה לממוצע בשאר הניסוי ואף זו של הצד הפלסטינאי. לכן, אין ממצא זה מאפשר לומר, שהמסגור השני השפיע יותר על השיפוטים מאשר המסגור הראשון.

3. מהאינטראקציה המובהקת שנתקבלה בין משתנה אשמת הצדדים, למשתנה הזמן והמסגור

הראשון, עולה שכשמסגור הראשון היה לטובת ישראל, הפער במידת אשמת הצדדים היה גדול מאוד, כלומר ישראל נתפסה אשמה ברמה הפחותה ביותר, ואילו הצד הפלסטינאי נתפס כאשם ברמה הגבוהה ביותר. אולם, לאורך זמן, עולה כי הפער מצטמצם, כך שהצד הישראלי

בדומה למגמה זו, כאשר המסגור הראשון לטובת הצד הפלסטינאי, אומנם הצד הפלסטינאי עדיין נתפס כאשם יותר אולם הפער הצטמצם במידה רבה יותר. מידת האשמה הממוצעת של הצד הישראלי עלתה ל-6.01, אך התמתנה לאחר המסגור השני ב-5.17. מאידך, מידת האשמה הממוצעת של הצד הפלסטינאי ירדה ל-6.3 אך עלתה שוב בשיפוט השני ל-7. למעשה, שני הצדדים חוו שינויים: אף הצד הישראלי נתפס במידה ניכרת אשם יותר מבעבר, אך תפיסה זו התמתנה לאורך זמן, ואף הצד הפלסטינאי נתפס כאשם פחות, אך גם תפיסה זו מתמתנת לאורך זמן. מכאן, ניתן להסיק שהשפעת המסגור הראשוני ניכרת ביותר מייד לאחר הופעתו ושהשפעה זו פוחתת לאורך זמן, אך עדיין נשארת באותה מגמה.

← ממצא זה מחזק את השערה הראשונה.

4. מהאינטראקציה המובהקת שנמצאה בין משתנה אשמת הצדדים, למשתנה הזמן והמסגור השני, עולה שכאשר המסגור השני היה לטובת ישראל, הפער במידת האשמה הממוצעת של הצדדים היה בדומה לממוצע שהתקבל בניסוי. כמו כן, כאשר המסגור השני לטובת הצד הפלסטינאי, אומנם הצד הפלסטינאי עדיין נתפס כאשם יותר, אולם אף כאן, ניתן להבחין שמידת האשמה הממוצעת של הצד הישראלי עלתה ל-5.26 ומידת אשמתו של הצד הפלסטינאי ירדה ל-6.77, כך שהפער הצטמצם במידה ניכרת.

← מכאן ניתן להסיק שבהתאם להשערה השנייה, השפעת המסגור השני ניכרת על שיפוט מידת אשמת שני הצדדים. השפעה זו ברורה יותר, כאשר המסגור השני היה דווקא לטובת הצד הפלסטינאי, הנתפס כ"אשם" יותר. לכן, השפעה זו חזקה יותר במקרה זה.

5. מהאינטראקציה הראשונה שנתקבלה, כאשר נוטרלה הדעה המוקדמת והוחזקה כמשתנה קבוע, כדי לקבוע את מקומה בממצאים שהתקבלו, עולה שהמסגור הראשון השפיע באופן מיידי על השיפוט, שלאחר מסגור זה לגבי הערכת שני הצדדים. יחד עם זאת, מניתוח הממצאים עולה, כי השפעת המסגור הראשוני על שיפוט הנבדקים, הייתה גדולה יותר, כאשר המסגור הראשוני שניתן להם היה לטובת הצד הפלסטינאי. אז, מידת האשמה של הצד הישראלי עולה ביותר, ונשארת כך לאורך זמן ואילו מידתו של הצד הפלסטינאי יורדת ואף היא נשארת כמעט אותה הדבר.

מכאן ניתן להבחין, שכאשר נוטרלה הדעה המוקדמת, עדיין למסגור הראשוני הייתה השפעה על השיפוט לגבי שני הצדדים ולא רק באופן המידי אלא אף **לאורך זמן**, אם כי במסגור שהיה לטובת הצד הפלסטינאי מגמה זו בולטת יותר.

← לפיכך, ממצא זה מאפשר **לחזק את ההשערה הראשונה**.

מהאינטראקציה השנייה שנמצאה, ניכרת יותר השפעתו של המסגור השני, כאשר מסגור זה היה לטובת הצד הפלסטינאי, מאשר כשהמסגור היה לטובת הצד הישראלי. הפער במידת אשמת הצדדים הצטמק לכ- 0.7, כאשר המסגור היה לטובת הצד הפלסטינאי ולכ- 1.3 כאשר המסגור השני היה לטובת הצד הישראלי. אי לכך, ניתן לומר, כי השפעת המסגור השני ניכרת יותר, כאשר המסגור היה לטובת הצד הנתפס כ"אשם" יותר בהחזקת הדעה המוקדמת כמשתנה קבוע.

← לפיכך, ממצא זה מאפשר **לחזק את ההשערה השנייה**.

6. מניתוח האינטראקציה שבדקה את השפעת **המסגור הראשון** אצל נבדקים **שלא זכרו את האירוע ולכן לא הייתה להם דעה מוקדמת** (הקבוצה הראשונה), עלה שהשפעת המסגור הראשוני נשארת לאורך זמן, אך מתמתנת, כאשר מסגור זה היה לטובת ישראל. שכן, הפער במידת האשמה הנתפסת הוא קיצוני ביותר (2.65-8.7): התקבל הפער הקיצוני ביותר בכל הניסוי.

כמו כן, השפעה זו ניכרת גם כאשר המסגור הראשוני היה לטובת הצד הפלסטינאי, אך השפעה זו איננה נשארת לאורך זמן וחוזרת למצב ההתחלתי שהיה לפני המסגור, שבו הצד הישראלי נתפס כפחות אשם מאשר הצד הפלסטינאי בצורה בולטת יותר (הפער הוא קיצוני יותר). ממצא זה ממחיש, כי השפעת המסגור הראשוני ניכרת מייד לאחר הופעתו ונשארת לאורך זמן, אם כי לא בשני המצבים באופן זהה.

← כלומר, ממצא זה **מחזק שוב את ההשערה הראשונה**.

מניתוח האינטראקציה שבדקה את השפעת **המסגור המאוחר** אצל נבדקים **שלא זכרו את האירוע ולכן לא הייתה להם דעה מוקדמת** (הקבוצה הראשונה), עלה שהשפעת המסגור השני ניכרת יותר, כאשר מסגור זה היה לטובת ישראל ופחות כאשר היה לטובת הצד הפלסטינאי. הפער במידת האשמה הנתפסת, כאשר המסגור השני היה לטובת ישראל הוא קיצוני יותר, מאשר כאשר מסגור היה לטובת הצד הפלסטינאי. ההערכה היא שפעם נוספת, בעקבות העובדה שהצד הפלסטינאי נתפס כ"אשם" יותר לאורך כל הניסוי, סביר יהיה שהשפעת

← מממצא זה ניתן להסיק את השפעת המסגור המאוחר על שיפוטי הנבדקים ו**בהתאם להשערה השנייה**.

7. מבדיקת קבוצת המשיבים, שהיו בעלי דעה מוקדמת אך נחרצת כלפי אשמת הצד הפלסטינאי, כלומר היו לטובת הצד הישראלי, לא נמצאו כצפוי תוצאות מובהקות. יחד עם זאת, מניתוח קבוצת הנבדקים שהיו בעלי דעה מוקדמת אך לא נחרצת לגבי אשמת צד מסוים, נמצאו שתי אינטראקציות מובהקות.

(א). האינטראקציה הראשונה, בדומה לזו שנמצאה בניסוי הקודם, מלמדת שכאשר הדעה המוקדמת איננה נחרצת, **השפעת המסגור הראשוני היא כה גדולה** עד כדי כך שהיא גורמת לצד, שנתפס לרוב כאשם להיתפס כלא אשם, ואילו זה שנתפס עד כה כלא אשם, להיתפס כאשם. כלומר, כאשר המסגור הראשוני היה לטובת הצד הישראלי, ניתן היה להבחין בפער קטן של יחידה אחת באשמת הצדדים ולאורך זמן, פער זה אף הצטמצם לכחצי. מכאן, שלאורך זמן, אשמת הצד הישראלי, עלתה ואשמתו של הצד הפלסטינאי ירדה.

כאשר המסגור הראשוני היה לטובת הצד הפלסטינאי, בעלי הדעה המאוזנת, לאור מסגור זה שהיטיב עם הצד הפלסטינאי ומיקד את האחריות על הצד הישראלי, מצאו את **הצד הישראלי אשם יותר מאשר הצד הפלסטינאי**. כך, שלא זו בלבד שהצד הישראלי נתפס כאשם יותר לאור מסגור זה, הפער שנוצר במידת אשמת הצדדים, היה ברור ומנה כ-2 יחידות. ברם, השפעה זו לא נשארה חזקה, כפי שהייתה מייד לאחר הופעת המסגור, אלא פחתה לאורך זמן. אולם חשוב להדגיש, שמידת אשמתו של הצד הישראלי, עדיין הייתה **גבוהה** במידה ברורה מאשר הצד הפלסטינאי.

← חשיבות ממצא זה היא גדולה ביותר, משום שהוא לא רק **מחזק את ההשערה הראשונה** בדבר השפעת המסגור הראשוני על שיפוטי הנבדקים, אלא מפאת היותו קרוב כל כך למציאות, שבה לבני אדם אין דעות נחרצות לגבי אשמת צדדים מראש, הוא עשוי להיות ישים ביותר כדי להשפיע על שיפוטי אנשים בנוגע לאחריות צדדים שונים על אירועים שונים.

מבדיקת השפעת **המסגור המאוחר** על אשמת הצדדים אצל נבדקים שהיו בעלי **דעה מוקדמת מאוזנת**, נמצא שהשפעת מסגור זה הייתה שולית, כאשר הוא היה לטובת הצד

← בהתאם לכך, ניתן לומר שהיא **מוסיפה** במעט **לאישוש** **ההשערה השנייה**.

המגמה הכללית המצטיירת מניסוי זה דומה ביותר לזו שהצטיירה מהחלק הקודם. אף בניסוי זה המגמה הכללית שעולה היא, שעל אף העובדה שהמסגור לא יצר את היפוך המגמה, כפי ששערונו שיקרה, הוא הצליח ליצור במקרים מסוימים את הקטנת הפער במידת אשמת הצדדים במידה **ניכרת יותר** מאשר הניסוי הקודם. כבר באינטראקציה שבדקה את השפעת המסגור הראשון על אשמת הצדדים, בנייתוח הכללי, עלה שאומנם הצד הפלסטינאי אשם יותר, לאור המסגור לטובתו, אולם מידת אשמתו של הצד הישראלי עלתה במידה ניכרת יותר מזו שהושגה בניסוי הראשון.

מעבר לכך, השפעת המסגורים ניכרת לאורך זמן, כאשר המסגורים היו לטובת הצד הישראלי, ואילו כאשר המסגורים היו לטובת הצד הפלסטינאי, השפעת המסגור השני ניכרת אף יותר. כך, שאם בניסוי ההיפותטי, הצד, שלאורך הניסוי נתפס כאשם פחות, עלה לרמה גבוהה יותר של אשמה, אם כי לא באופן כזה נחרץ, שיהפוך אותו לאשם יותר מאשר הצד השני, הרי שבניסוי בו תואר מקרה אמיתי, לא רק שמידת אשמתו של הצד הישראלי עלתה לרמה גבוהה יותר, הוא **נתפס כאשם יותר במידה ברורה** מהצד הפלסטינאי (ראה טבלאות מס' 4 ו-5 בעמ' 65-66 וכן בגרפים מס' 18-10 בעמ' 51-50, 58-54).

למען הבהרת הנקודה יש לציין, שהצד הישראלי, שנתפס כאשם פחות במידה ניכרת מול הצד הפלסטינאי, הפך לנתפס אשם יותר לאורך הניסוי, כאשר **שני המסגורים היו לטובת הצד הפלסטינאי**. המסקנה המתבקשת מניתוח חלק זה בניסוי היא, שעל אף שסביר שהייתה דעה מוקדמת לטובת הצד הישראלי, המסגורים השפיעו על שיפוטי הנבדקים, כך שהם גרמו להם לשנות את דעתם ולתפוס במידה הפוכה את אשמת הצדדים בהתאמה.

← מכאן, שניתן **לאשש** את חלקה הראשון של **השערת המחקר הרביעית**.

אף מניסוי זה עולה, שכאשר שני המסגורים היו שונים זה מזה, כך שהראשון היה לטובת הצד הישראלי והשני לטובת הצד הפלסטינאי, המסגור השני לא רק שלא שיפר את מצבו של הצד הפלסטינאי, אלא אף הקצין את דעת המשיבים. חזרתו של הממצא הלה גם בניסוי זה, מחזקת את ההשערה **שהדעה המוקדמת והמסגור הראשוני, קיבעו את עמדת המשיבים**, כך שהמסגור

בנוסף לזאת, עולה שכאשר נוטרלה הדעה המוקדמת של המשיבים, קרי הוחזקה כמשתנה קבוע, אשמת הצדדים התקרבה זו לזו במידה ניכרת, כך שנוצרו פערים קטנים ביותר בתפיסת האשמה של הצדדים. כך, שהשפעת המסגור הראשוני על דעת המשיבים קיימת באופן מיידי, ולאורך זמן השפעה זו פוחתת. בהקשר זה, יש לציין שהשפעת המסגור המאוחר ניכרת יותר, כאשר המסגור היה דווקא לטובת הצד הפלסטינאי. לפיכך, בהתאם לממצא זה, ניתן לומר, שהשפעת **המסגור השני** על אשמת הצדדים היא **חזקה יותר**, משום שדווקא הצד שבו אמורה כביכול להיות השפעה קטנה יותר, הייתה השפעה גדולה יותר.

כאשר נותחו הנתונים לפי הדעה המוקדמת, ממצאי חלק זה מראים, שדווקא למשיבים שלא היו בעלי דעה מוקדמת, השפעתו של המסגור הראשוני ניכרת יותר לאורך זמן, כאשר המסגור היה לטובת הצד הישראלי. לעומת זאת, כאשר המסגור היה לטובת הצד הפלסטינאי, ניתן לראות את השפעת המסגור הראשוני באופן המיידי, אולם השפעה זו מתפוגגת לאורך זמן. השפעה דומה מתרחשת במסגור השני, אם כי היא בולטת יותר, כאשר המסגור היה לטובת הצד הישראלי, מאשר כשמסגור זה היה לטובת הצד הפלסטינאי.

לבסוף, בהינתן הדעה המוקדמת של המשיבים שדעתם לא נטתה לצד מסוים, אף כאן בדומה לניסוי עם המקרה ההיפותטי, המסגור הראשון הצליח לא רק **את להעלות את מידת אשמתו של הצד הישראלי אלא אף להפחית את מידת אשמתו של הצד הפלסטינאי**. אף הפעם, בניסוי זה מגמה זו בולטת יותר. כך, שבדומה לניסוי הקודם, המסגור הראשוני הצליח להפוך **המגמה הכללית שנתקבלה בניסוי**, אולם הפעם **היפוך מגמה זו הצליח להשתמר לאורך זמן**. לפיכך, ניתן להסיק את השפעת מסגור זה על אשמת הצדדים, גם כאשר הייתה דעה מוקדמת. יתרה מזאת, אף כאן, בדומה לניסוי ההיפותטי, לא זו בלבד שהמסגור הראשוני הפך את המגמה **ונשמר לאורך זמן**, הממצאים מראים, שאף המסגור השני השפיע וגרם להיפוך המגמה, כך שנוצר פער באשמת הצדדים, כאשר הצד הישראלי נתפס כאשם יותר מזה הפלסטינאי, אם כי במידה פחותה יותר מאשר השפעת המסגור הראשוני. מכאן, שאף כאן, **כאשר המשיבים אינם נוטים**

ב. ניסוי 2:

ניסוי זה, כאמור, מתאר תאונת טייס היפותטית, ובודק את אשמתו הנתפסת של מגדל הפיקוח ושל טייס לאור הצגת שני מסגורים בדומה לניסוי הראשון. יש לזכור שעל מנת ליצור דמיון רב ככל שניתן לניסוי הראשון, ניתן למחצית מהנבדקים מידע מוקדם, כדי ליצור דעה מוקדמת לגבי אשמתו של צד מסוים, בדומה למצב הקיים בניסוי הראשון, העוסק בנושא הסכסוך הישראלי-פלסטינאי, שעליו סביר להניח שלנבדקים יש דעה מוקדמת.

ניתוח שונות מעורב

המשתנים בין נבדקים:

- מסגור ראשון
- מסגור שני
- האם היה מידע מוקדם או לא (*Priming*).

המשתנה בתוך נבדק:

- הערכת אשמת הטייס בתחילת הניסוי ובסופו (אחרי קבלת מידע ראשוני ושני).
- הערכת אשמת מגדל הפיקוח בתחילת הניסוי ובסופו

הממצאים:

א. בשלב הראשון נותחו הממצעים ניתוח כללי. מניתוח המשתנים בין הנבדקים נראים שני אפקטים עיקריים:

1. נמצא אפקט עיקרי למסגור השני (המאוחר): המסגור השני, נמצא מעבר לכל הניסוי מובהק $[f(1,163)=4.79; p<.03]$. כלומר, ניתן לראות את השפעתו על שיפוט מידת אשמת הצדדים לכל אורך הניסוי. מידת אשמתו הממוצעת של הטייס הייתה 6.65 ($M=6.65$) ואילו זו של מגדל הפיקוח הייתה גבוהה יותר והגיעה ל- 7.11 ($M=7.11$).

2. נמצא אפקט עיקרי למידע המוקדם, שנלקח בניתוח זה כמשתנה נפרד (*Prime*): המידע המוקדם, שניתן לנבדקים משפיע באופן מובהק על תוצאות הניסוי $[f(1,163)=4.27; p<.04]$.

ניתוח המשתנים בתוך נבדקי מראה אפקט עיקרי מובהק אחד לאשמת הצדדים] $f(1,163)=9.88$; $p<.002$]. מעבר לכל הניסוי הטייס נמצא אשם יותר מאשר מגדל הפיקוח. הטייס נמצא אשם בממוצע של 7.21 ($M=7.21$) ואילו מגדל הפיקוח נמצא אשם בממוצע של 6.55 ($M=6.55$).

מעבר לזאת, נמצאו האינטראקציות המובהקות הבאות :

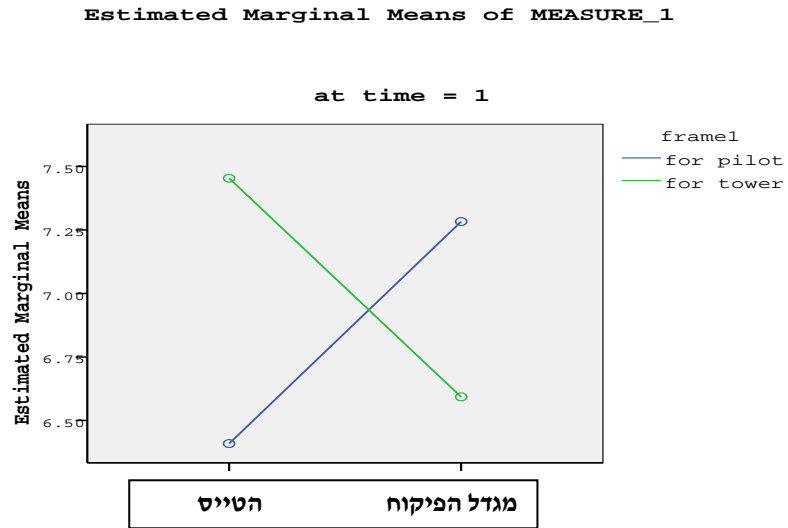
1. האינטראקציה בין משתנה הזמן לבין אשמת הצדדים היא מובהקת] $f(1,163)=20.22$; $p<.001$. בפעם הראשונה, אשמת הצדדים כמעט זהה, עם נטייה שולית לאשמה גבוהה יותר של מגדל הפיקוח: אשמתו הממוצעת של הטייס הייתה 6.90 וזו של מגדל הפיקוח הייתה 6.94. יחד עם זאת, בפעם השנייה, אשמת הטייס מגיעה לממוצע של 7.5 ($M=7.5$) ואילו זו של מגדל הפיקוח יורדת ל-6.1 ($M=6.1$).

2. האינטראקציה בין המסגור הראשון, בין הזמן ובין אשמת הצדדים, אף היא הגיעה למובהקות] $f(1,163)=20.5$; $p<.001$. כלומר, המסגור הראשון נמצא באינטראקציה עם השינוי (*Time*). בהתאם להשערת המחקר הראשונה, יש השפעה מובהקת למסגור הראשון על השינוי שחל בשיפוט בנוגע לאשמת הצדדים.

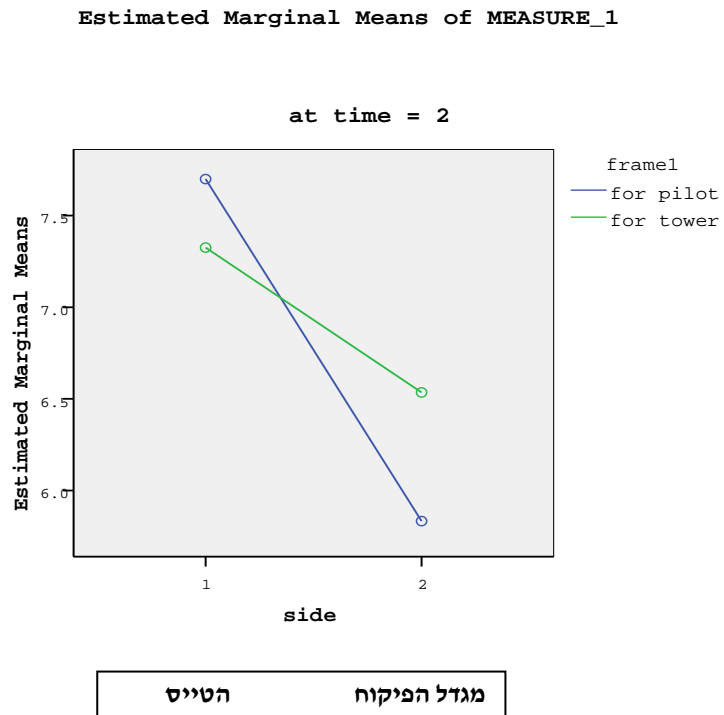
כאשר המסגור הראשון היה לטובת הטייס- מידת אשמתו של הטייס בפעם הראשונה הייתה בממוצע 6.4 ($M=6.4$) ואילו בפעם השנייה מידת אשמתו הייתה בממוצע 7.7 ($M=7.7$). מידת אשמתו הממוצעת של מגדל הפיקוח בפעם הראשונה הייתה 7.28 ($M=7.28$) ובפעם השנייה 5.82 ($M=5.82$).

אולם, כאשר המסגור הראשון הוא לטובת מגדל הפיקוח- מידת אשמתו של הטייס בפעם הראשונה הייתה בממוצע 7.4 ($M=7.4$) ואילו בפעם השנייה מידת אשמתו הגיעה בממוצע ל-7.3 ($M=7.3$). מידת אשמתו הממוצעת של מגדל הפיקוח נשארה כמעט זהה: 6.6 בפעם הראשונה ו-

גרף מס' 19: אינטראקציה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור הראשון בזמן 1.

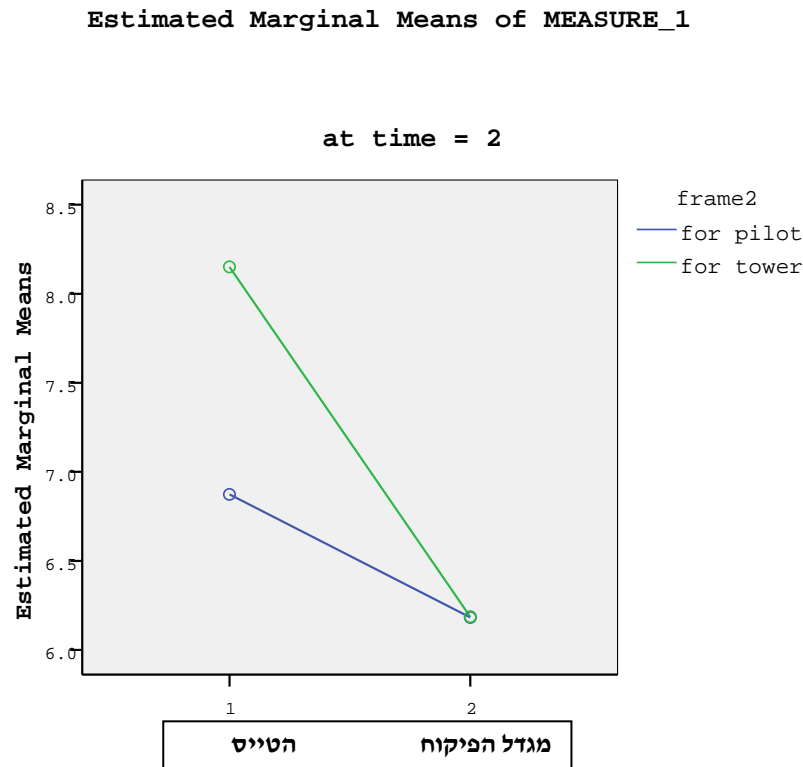

גרף מס' 20: אינטראקציה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור הראשון בזמן 2.

גרף מס' 21: אינטראקציה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור השני בזמן 2

3. כמו כן, נמצאה אינטראקציה מובהקת בין משתנה המידע המוקדם⁶², בין הזמן ובין אשמת הצדדים, כלומר קיים קשר בין ההבדל בשיפוט לבין משתנה יצירת הדעה המוקדמת אצל המשתתפים [f(1,163)=6.67 ; p<.011]. ההבדל בין הערכה הראשונה לבין השנייה היה **שונה**, כאשר היה מידע מוקדם, וכאשר לא היה מידע כזה.

כאשר לא היה מידע מוקדם, אשמת הטייס בפעם הראשונה דורגה בממוצע 6.42 (M=6.42) ובפעם השנייה 7.42 (M=7.42) ואילו אשמת מגדל הפיקוח דורגה בפעם הראשונה בממוצע 6.97 (M=6.97) ו- 5.81 (M=5.81).

כאשר היה מידע מוקדם בפעם הראשונה היה הטייס אשם 7.39 (M=7.39) ובפעם השנייה 7.6 (M=7.6) ואילו מגדל הפיקוח היה אשם בממוצע של 6.9 (M=6.9) בפעם הראשונה ו- 6.52 (M=6.52) בפעם השנייה. כלומר, מעבר לתנאי הניסוי האחרים, המידע המוקדם (שיצר דעה מוקדמת), השפיע על שיפוטי אשמת הטייס במובהק לאורך כל הניסוי.

⁶² כאמור, הוספת המידע המוקדם נועדה ליצור אצל חלק מהנבדקים דעה מוקדמת, כדי לדמות את ניסוי זה לניסויים בחלק הראשון.

לאור אינטראקציה זו, עולה, כי כאשר ניתן מידע מוקדם, לא חל שינוי משמעותי בפער בתפיסת אשמת הצדדים, לאורך זמן. ההשערה היא, כי הן הטייס והן מגדל הפיקוח נמצאו אשמים כמעט באותה מידה לאור המידע המוקדם. לעומת זאת, כאשר לא ניתן מידע מוקדם, אשמת הצדדים **השתנתה** לאורך זמן: אשמת הטייס עולה לאורך זמן ואילו אשמת מגדל הפיקוח יורדת לאורך זמן (ההשערה היא כי הגורם לשינוי זה, הוא המסגורים השונים). לפיכך, לאור אינטראקציה זו ולאור העובדה שנמצא אפקט עיקרי מובהק למשתנה המידע המוקדם (שהוצג קודם לכן), הניתוח המתבקש היה לחלק את הממצאים הבאים לפי שתי קבוצות: אלו שקיבלו מידע מוקדם ואלו שלא קיבלו מידע מוקדם לגבי אשמת הצדדים.

ב. בשלב השני, לאור ההשערה שמתעוררת מהממצא שהופיע בסעיף הקודם, קרי שהגורם לפער בתפיסת אשמת הצדדים כאשר לא היה מידע מוקדם, הוא המסגורים, בדקנו באיזו מידה השפיעה הופעת המידע המוקדם שניתן לנבדקים, על קביעת הדעה המוקדמת שלהם. באופן זה, שנבדקים אלו העריכו את אשמת הטייס במידה גבוהה יותר מאשר את אשמת מגדל הפיקוח. לשם כך, חילקנו את הממצאים לשתי קבוצות: קבוצה אחת, שלא ראתה את המידע המוקדם וקבוצה שנייה, שראתה את המידע המוקדם.

קבוצה 1: ללא מידע מוקדם

ניתוח ממצאי הקבוצה **שלא ראתה** את המידע המוקדם הראה שקיימת שתי אינטראקציות: האחת, מובהקת והשנייה קרובה למובהקות:

1. נמצאה אינטראקציה מובהקת בין משתנה הזמן ואשמת הצדדים $f(1,77)=18.22$; $p<.001$. כאשר לא היה מידע מוקדם, אשמת הטייס בפעם הראשונה דורגה בממוצע 6.42 ובפעם השנייה 7.42 ($M=7.42$) ואילו אשמת מגדל הפיקוח דורגה בפעם הראשונה בממוצע 6.97 ($M=6.97$) ו- 5.81 ($M=5.81$). כלומר, נמצא שבזמן הראשון הפער במידת אשמת הצדדים היה קטן ביותר, ובזמן השני פער זה גדל: אשמת הטייס עלתה ואילו אשמת מגדל הפיקוח ירדה.

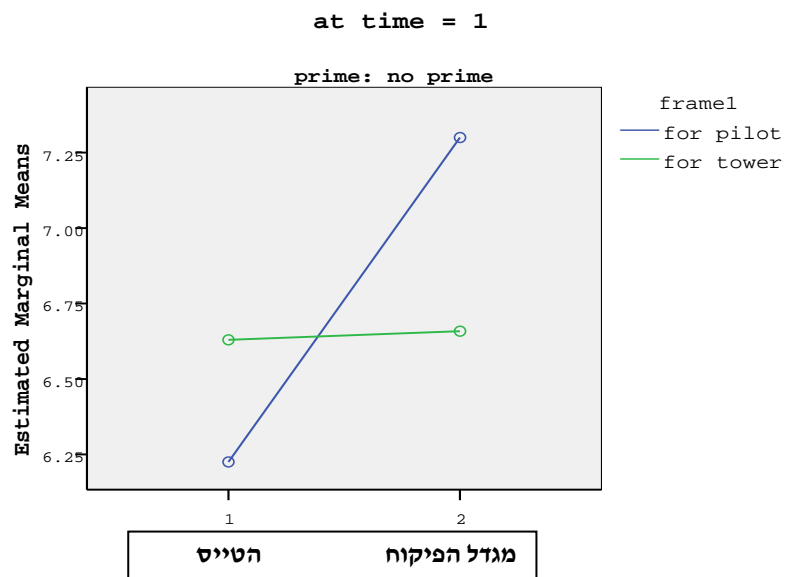
2. נמצאה אינטראקציה קרובה לרמת מובהקות בין הזמן, אשמת הצדדים והמסגור הראשון: $f(1,77)=3.42$; $p=.068$. כך, שכאשר המסגור הראשון היה לטובת הטייס הוא נתפס אשם

▪ באופן מפתיע, לא נמצאו אינטראקציות מובהקות נוספות.

גרף מס' 22: אינטראקציה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור הראשון בזמן 1

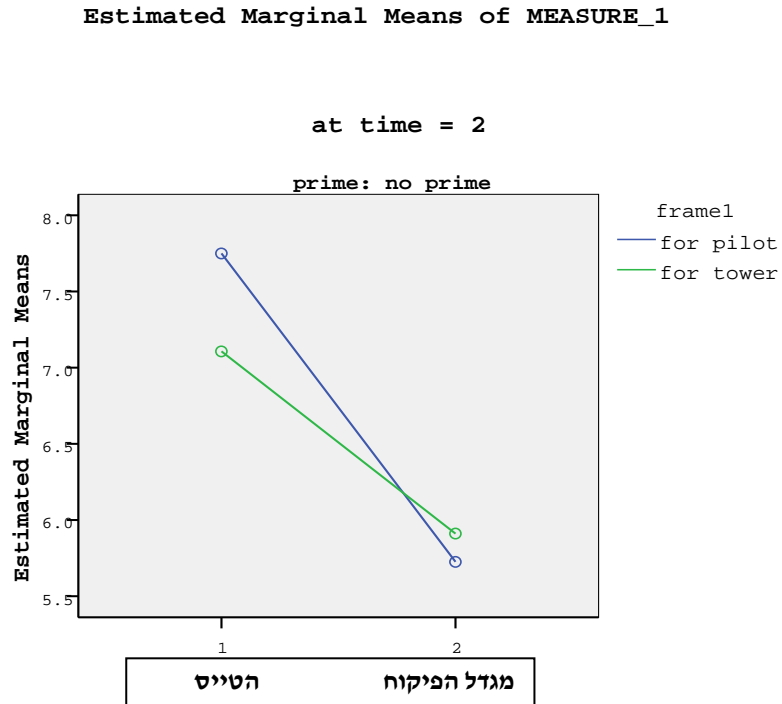
ללא מידע מוקדם

Estimated Marginal Means of MEASURE_1

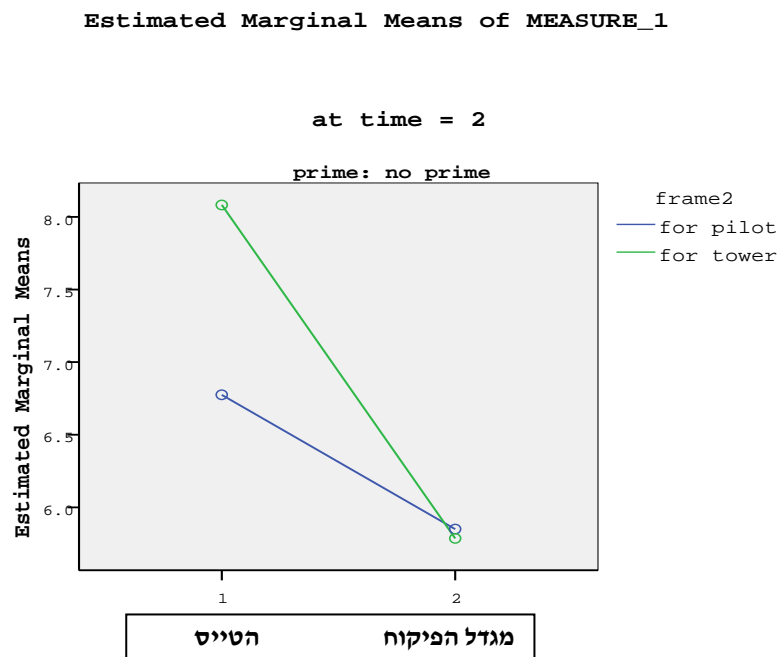
גרף מס' 23: אינטראקציה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור הראשון בזמן 2

ללא מידע מוקדם

גרף מס' 24: אינטראקציה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור השני בזמן 2

ללא מידע מוקדם

קבוצה 2: עם מידע מוקדם

ניתוח ממצאי הקבוצה שראתה את המידע המוקדם הראה שקיימות שתי אינטראקציות: האחת, מובהקת והשנייה קרובה למובהקות:

1. נמצאה אינטראקציה מובהקת בין משתנה הזמן, בין אשמת הצדדים ובין המסגור הראשון $f(1, 1) = 26.08$; $p < .001$. כאשר המסגור הראשון היה לטובת הטייס- הטייס נתפס אשם בממוצע של 6.57 בפעם הראשונה ($M=6.57$) ו- 7.65 בפעם השנייה ($M=7.65$), ואילו מגדל הפיקוח נתפס אשם בממוצע של 7.26 בפעם הראשונה ($M=7.26$) ו- 5.93 בפעם השנייה ($M=5.93$).

כאשר המסגור הראשון היה לטובת מגדל הפיקוח- הטייס נתפס אשם בממוצע של 8.2 בפעם הראשונה ($M=8.2$) ו- 7.52 בפעם השנייה ($M=7.52$), ואילו מגדל הפיקוח נתפס אשם בממוצע של 6.54 בפעם הראשונה ($M=6.54$) ו- 7.11 בפעם השנייה ($M=7.11$).

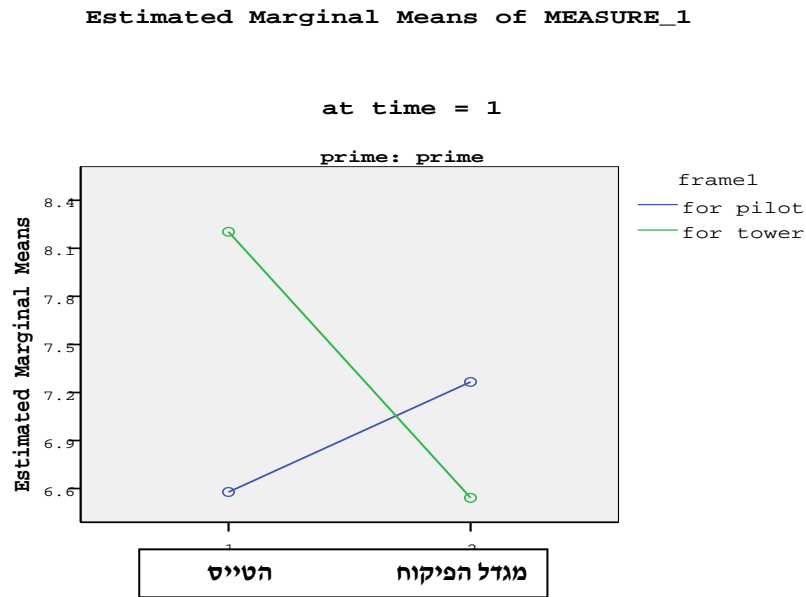
חקירת האינטראקציה:

על מנת לחקור את כיוון האינטראקציה ועל מנת להבין את משמעות הממצאים, נבדקה השפעתו של המסגור הראשון בכל אחד מן הזמנים בנפרד. **בזמן הראשון**, קרי מיד לאחר המסגור הראשון, השפעתו של המסגור הראשון נמצאת באינטראקציה מובהקת עם אשמת הצדדים $f(1, 1) = 11.95$; $p < .001$. כך, שכאשר המסגור הראשון היה לטובת הטייס, מידת אשמתו הממוצעת של הטייס הייתה נמוכה יותר מזו של מגדל הפיקוח והגיעה ל- 6.4 ($M=6.4$), ואילו מגדל הפיקוח נתפס כאשם בממוצע של 7.2 ($M=7.2$). לעומת זאת, כאשר המסגור הראשון היה לטובת המגדל, השיפוט מתהפך: הטייס נתפס כאשם יותר ($M=7.4$) בממוצע, מאשר מגדל הפיקוח ($M=6.59$). דהיינו, **השפעת המסגור הראשון ניכרת מיד לאחר הופעתו**, והיא יורדת לאורך זמן.

כעת על מנת לבדוק את השפעת המסגור הראשון לאורך זמן, בדקנו אותו **בזמן השני**. אף כעת נמצאה אינטראקציה מובהקת בין המסגור הראשון לבין משתנה אשמת הצדדים $f(1, 1) = 3.92$; $p < .049$. כך, שכאשר המסגור הראשון היה לטובת הטייס, מידת אשמתו הממוצעת של הטייס הגיעה ל- 7.7 ($M=7.7$), ואילו מגדל הפיקוח נתפס כאשם בממוצע של 5.82

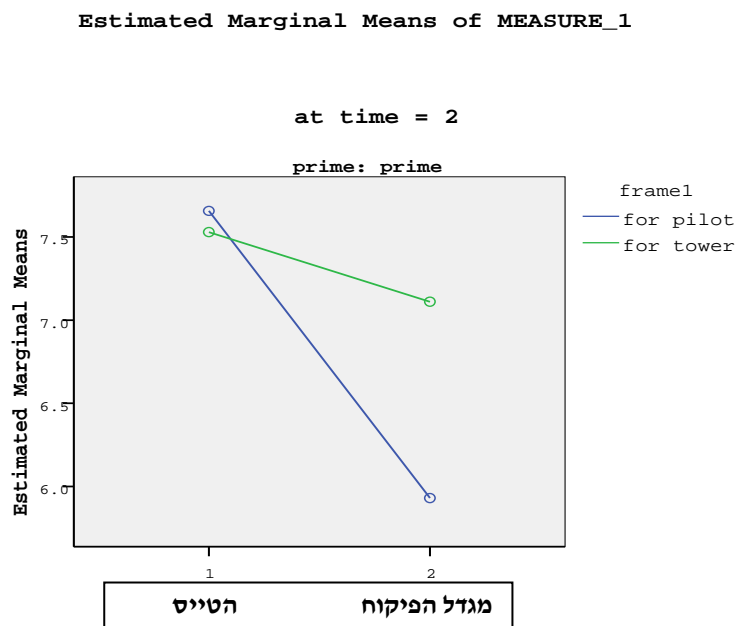
גרף מס' 25: אינטראקציה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור הראשון בזמן 1

עם מידע מוקדם

גרף מס' 26: אינטראקציה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור הראשון בזמן 2

עם מידע מוקדם

מחקירת אינטראקציה זו עולה ש :

- המסגור הראשון משפיע במיידית על הערכת אשמת שני הצדדים, לאור השיפוט שלאחר קבלת המידע.

- לאורך זמן, השפעת המסגור הראשון היא שונה בשני הזמנים ובשני הצדדים, כי בזמן 1 האינטראקציה בין אשמת הצדדים למסגור, מראה ששני המסגורים הן לטובת הטייס והן לטובת המגדל משפיעים על השיפוט של אשמת שני הצדדים כמצופה (כלומר בכיוון הצפוי- אם המסגור לטובת הטייס, הוא צריך להימצא אשם פחות מאשר מגדל הפיקוח ואם לטובת מגדל הפיקוח, אזי הוא צריך להימצא אשם פחות מאשר הטייס). לעומת זאת, כאשר בודקים את השפעת המסגור הראשון לאורך זמן, בשיפוט השני, אנו מגלים שכשהמסגור הראשון היה לטובת הטייס, הדבר לא השפיע על השיפוט, קרי הוא עדיין נתפס כאשם יותר מאשר מגדל הפיקוח. רק כאשר המסגור הראשון היה לטובת המגדל ישנה השפעה לאורך זמן, ורק אז, הטייס נתפס אשם יותר ממגדל הפיקוח, כמצופה לפי תנאי הניסוי.

לסיכום, מניתוח זה, עולה שלמסגור הראשון לא הייתה השפעה לאורך זמן (שיפוטים בזמן 2), כאשר המסגור הראשון היה לטובת הטייס, אך כן הייתה לו השפעה לאורך זמן כאשר המסגור הראשון היה לטובת מגדל הפיקוח.

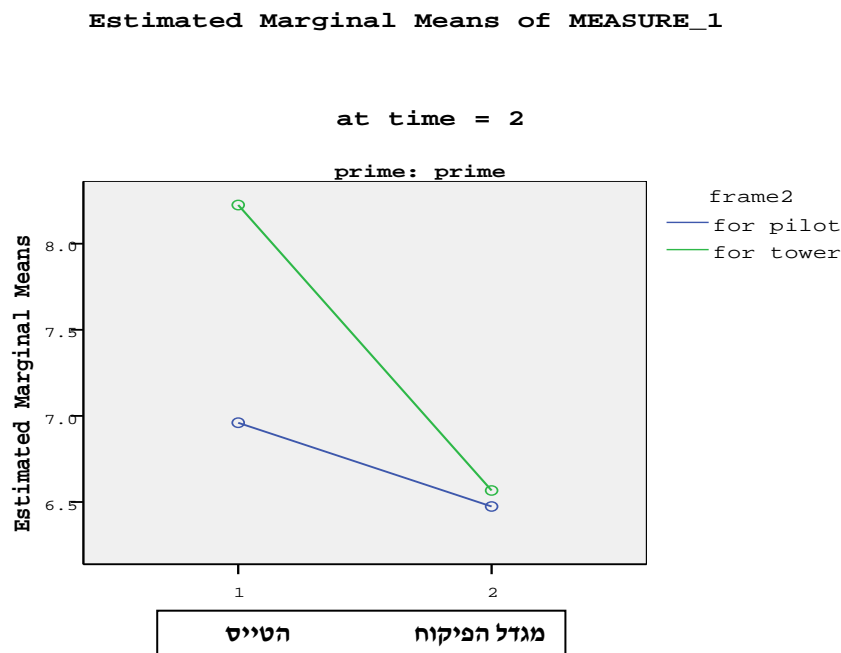
2. נמצאה אינטראקציה מובהקת בין המסגור השני (המאוחר), בין הזמן ובין אשמת הצדדים [f] $p < .049$; $(1,86)=3.98$]. כאשר המסגור השני הוא לטובת הטייס- דורגה אשמת הטייס בממוצע בפעם הראשונה 7.3 ($M=7.3$) ואילו בפעם השנייה דורגה מידת אשמתו הממוצעת 6.96 ($M=6.96$). אשמת מגדל הפיקוח הייתה בממוצע 6.7 בפעם הראשונה ($M=6.7$) ו- 6.4 בפעם השנייה ($M=6.4$). המסגור השני לא השפיע כאשר היה לטובת הטייס.

כאשר המסגור השני הוא לטובת מגדל הפיקוח- מידת אשמתו של הטייס דורגה בפעם הראשונה 7.46 ($M=7.46$) ואילו בפעם השנייה דורגה מידת אשמתו גבוה יותר, בממוצע 8.22 ($M=8.22$). מידת אשמת מגדל הפיקוח הממוצעת הייתה 7.1 בפעם הראשונה ($M=7.1$) ו- 6.56 בפעם השנייה ($M=6.56$). המסגור השני עובד רק כאשר הוא לטובת מגדל הפיקוח!

חקירת האינטראקציה:

אף כאן, כדי להבין את משמעות האינטראקציה שנתקבלה עם המסגור השני (המאוחר) ניתחנו כל אחד משני הזמנים בנפרד. אין טעם לבדוק את השפעת המסגור השני בזמן הראשון, היות והנבדקים טרם ראו את מסגור זה, כאשר נתנו שיפוטם בזמן הראשון. לכן, נבדקו השיפוטם בזמן 2 בלבד. כמו כן, ניתן להבין מדוע האינטראקציה המובהקת שנתקבלה היא משולשת ולא מרובעת. שכן, אין משמעות למסגור השני בזמן הראשון, ולכן אף כצפוי לא התקבלה אינטראקציה בתנאים אלו.

מניתוח המסגור בזמן 2 עולה, שקיימת אינטראקציה מובהקת בין אשמת הצדדים למסגור השני [f(1, 167)= 5.7 ; p<.018]. כך, שכאשר המסגור השני היה לטובת הטייס, מידת אשמתו הממוצעת של הטייס הגיעה ל- 6.8 (M=6.8), ואילו מגדל הפיקוח נתפס כאשם בממוצע של 6.16 (M=6.16). לעומת זאת, כאשר המסגור השני היה לטובת מגדל הפיקוח, אזי מידת אשמתו הממוצעת של הטייס עולה ל- 8.14 (M=8.14) ואילו מידתו של מגדל הפיקוח נשארת בדיוק כפי שהייתה עם המסגור לטובת הטייס (M=6.16).

גרף מס' 27: אינטראקציה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור השני בזמן 2עם מידע מוקדם

מחקירת אינטראקציה זו עולה, שכאשר המסגור השני היה לטובת הטייס, הוא נתפס כאשם פחות, מאשר כאשר המסגור היה לטובת מגדל הפיקוח. יחד עם זאת, המגדל היה אשם כמעט באותה מידה כאשר המסגור היה לטובת המגדל או הטייס. קרי, השפעת המסגור השני ניכרת רק על הערכת אשמת הטייס.

כעת, נבדקו **דעותיהם המוקדמות** של נבדקים **שקיבלו מידע מוקדם** ונשאלו מיד לאחר מכן לגבי אשמת הצדדים (לפני קבלת המסגורים השונים). הנבדקים חולקו לשתי קבוצות בהתאם לשיפוטיהם את אשמת הטייס. קבוצה ראשונה הכילה את הנבדקים, שדרגו את אשמת הטייס עד 6 (בסקאלה של 1-10), כלומר את אלו שדעתם לא הייתה נחרצת שהוא הצד האשם. נבדקים אלו מהווים 50% מכלל הנבדקים בתנאי יצירת הדעה המוקדמת. הקבוצה השנייה הכילה את הנבדקים, אשר דרגו את אשמת הטייס 7 ומעלה, כלומר לאור המידע המוקדם שקיבלו, הללו ראו אותו כאשם העיקרי. נבדקים אלו מהווים 50%.

מניתוח ממצאי הקבוצה הראשונה, כלומר נבדקים אשר **קיבלו מידע מוקדם ודעתם הייתה מאוזנת** (לא הייתה להם דעה מוקדמת נחרצת לגבי הצדדים), התקבלה אינטראקציה מובהקת אחת: בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור הראשון $[f(1, 41)=9.1 ; p<.004]$. כך שכאשר המסגור הראשון היה לטובת הטייס, מידת אשמתו הממוצעת של הטייס בזמן הראשון הייתה **5.25** ($M=5.25$) ו- **6.75** ($M=6.75$) בזמן השני ואילו מידת אשמתו הממוצעת של מגדל הפיקוח בזמן הראשון הייתה **7.45** ($M=7.45$) ו- **5.95** ($M=5.95$) בזמן השני.

כאשר המסגור הראשון היה לטובת מגדל הפיקוח, מידת אשמתו הממוצעת של הטייס בזמן הראשון הייתה **7.47** ($M=7.47$) ו- **7.05** ($M=7.05$) בזמן השני, ואילו מידת אשמתו של מגדל הפיקוח בממוצע הייתה **6.1** ($M=6.1$) בזמן הראשון ו- **6.3** ($M=6.3$) בזמן השני.

יש לציין, שהאינטראקציה בין המסגור השני לבין הזמן ואשמת הצדדים, איננה מובהקת אולם ניתן להבחין, היא מתנהגת בכיוון דומה $[f(1, 41)=2.04 ; p=.16]$. שכן, כאשר המסגור היה לטובת הטייס בזמן השני, מידת אשמתו הממוצעת הגיעה ל-**6.2** ($M=6.2$) ושל מגדל הפיקוח ל-**6.4** ($M=6.4$), ואילו כאשר המסגור השני היה לטובת מגדל הפיקוח ניתן להבחין בהשפעת המסגור השני על אשמת הצדדים: הטייס אשם יותר בממוצע ($M=7.6$) ממגדל הפיקוח (5.9).

מניתוח ממצאי הקבוצה השנייה, כלומר נבדקים אשר **קיבלו מידע מוקדם ודעתם הייתה נחרצת** לגבי אשמת הטייס, נמצאה אף כאן אינטראקציה כמעט מובהקת אחת ובין אותם משתנים, קרי בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור הראשון $[f(1,13)=4.31; p=.058]$. כך שכאשר המסגור הראשון היה לטובת הטייס, מידת אשמתו הממוצעת של הטייס בזמן הראשון הייתה 7.8 $(M=7.8)$ ו- 8.5 $(M=8.5)$ בזמן השני, ואילו מידת אשמתו הממוצעת של מגדל הפיקוח בזמן הראשון הייתה 6.5 $(M=6.5)$ ו- 5.95 $(M=5.95)$ בזמן השני. יחד עם זאת, כאשר המסגור הראשון היה לטובת מגדל הפיקוח, מידת אשמתו הממוצעת של הטייס בזמן הראשון הייתה 8.5 $(M=8.5)$ ו- 7.08 $(M=7.08)$ בזמן השני, ואילו מידת אשמתו של מגדל הפיקוח בממוצע הייתה 6.2 $(M=6.2)$ בזמן הראשון ו- 6.8 $(M=6.8)$ בזמן השני.

יש לציין גם כאן, שהאינטראקציה בין המסגור השני למשתנה הזמן ואשמת הצדדים שואפת למובהק $[f(1, 13)=3.48; p=.085]$, ונמצאת במגמה זהה, אולם היא ניכרת יותר, כאשר המסגור היה לטובת מגדל הפיקוח ולא כאשר המסגור היה לטובת הטייס.

מניתוח שתי קבוצות אלו, נראה, כי אצל נבדקים שבעקבות המידע המוקדם, גיבשו דעה נחרצת, האינטראקציה בין השינוי לאשמת הצדדים לאורך זמן קרובה למובהק, גם עם המסגור הראשון וגם עם המסגור השני. לעומת זאת, כאשר הדעה המוקדמת לא הייתה נחרצת רק האינטראקציה עם המסגור הראשון היא מובהקת ואילו האינטראקציה עם המסגור השני איננה מובהקת אך מתנהגת בכיוון דומה.

לסיכום, שלב זה של הניתוח, נראה שאף כאן, הדעה המוקדמת מפחיתה ביכולת המסגורים להשפיע. יחד עם זאת, היות והדעות אינן כאלה עמוקות שמתבססות בנושא עקרוני ולאורך זמן, במקרה זה כמו בניסוי הפוליטי, השפעת המסגור קיימת בצורה קרובה למובהק, גם כאשר הדעה הראשונית הייתה נחרצת יותר.

ג. השפעת הדעה המוקדמת של המשיבים

כדי להעריך מה מקומה של הדעה המוקדמת בממצאים שנתחו עד כה, נבדקה השפעתה הפעם, כאשר משתנה הדעה המוקדמת הוחזק כקבוע (Covariate) לגבי אשמת הטייס. זאת, כדי לבדוק האם למסגורים עדיין תהיה השפעה, גם כאשר ננטרל את משתנה הדעה המוקדמת. ניתוח זה הראה, כי קיימות שתי אינטראקציות מובהקות: האחת, בין משתני הזמן, אשמת הצדדים והמסגור הראשון, והשנייה, בין משתני הזמן, אשמת הצדדים והמסגור השני.

1. האינטראקציה שנמצאה בין משתני הזמן, אשמת הצדדים והמסגור הראשון היא מובהקת [f] $p < .001$; $F(1, 85) = 24.63$. כלומר, כאשר המסגור הראשון היה לטובת הטייס- הטייס נתפס אשם במוצע של 6.69 בפעם הראשונה ($M=6.69$) ו- 7.7 בפעם השנייה ($M=7.7$), ואילו מגדל הפיקוח נתפס אשם במוצע של 7.28 בפעם הראשונה ($M=7.28$) ו- 5.97 בפעם השנייה ($M=5.97$).

כאשר המסגור הראשון היה לטובת מגדל הפיקוח- הטייס נתפס אשם במוצע של 8.08 בפעם הראשונה ($M=8.08$) ו- 7.45 בפעם השנייה ($M=7.45$), ואילו מגדל הפיקוח נתפס אשם במוצע של 6.52 בפעם הראשונה ($M=6.52$) ו- 7.07 בפעם השנייה ($M=7.07$).

2. האינטראקציה שנמצאה בין משתני הזמן, אשמת הצדדים והמסגור המאוחר היא מובהקת [f] $p < .03$; $F(1, 85) = 4.66$. כלומר, כאשר המסגור השני הוא לטובת הטייס- דורגה אשמת הטייס במוצע 7.03 ($M=7.03$) ואילו אשמת מגדל הפיקוח הייתה במוצע 6.5 ($M=6.5$). כאשר המסגור השני הוא לטובת מגדל הפיקוח- מידת אשמתו של הטייס דורגה במוצע 8.14 ($M=8.14$) ואילו זו של מגדל הפיקוח הייתה 6.52 ($M=6.52$).

מניתוח זה ניתן להבחין, שכשמנטרלים את הדעה המוקדמת, השינוי בשיפוטי הנבדקים לאורך הניסוי נמצא באינטראקציה עם כל אחד משני המסגורים. קרי, הן המסגור הראשון והן המסגור השני, משפיעים על שיפוטם ביחס לאשמת הצדדים.

דיון ניסוי מס' 2

כעת, אדון בממצאי הניסוי השני שעסק במקרה ההיפותטי של תאונת הטייס, לאחר שנותחו ונחקרו. ראשית, אסכם בקצרה את הממצאים העיקריים שנמצאו בניסוי ואדון במסקנות העולות מניתוח זה. לבסוף, אציין את המגמה הכללית, שעלתה מהניסוי כדי להסיק מסקנות ולשלבן בדיון המסכם עם מסקנות הדיון שבוצע קודם לכן בניסוי מס' 1. מסקנות ממצאי ניסוי 2 עולה ש:

א. נמצאו שלושה אפקטים עיקריים:

האחד, מעבר לכל הניסוי, המסגור השני (המאוחר) נמצא מובהק. כלומר, ניתן לראות את השפעתו על שיפוט מידת אשמת הצדדים לכל אורך הניסוי, כך שלאור המסגור השני, מידת אשמתו הממוצעת של הטייס הייתה נמוכה יותר ממידת אשמתו של מגדל הפיקוח.

השני, המשתנה הבתוך נבדקי, אשמת הצדדים, הגיע לרמת מובהקות סטטיסטית: מכאן, שמעבר לכל הניסוי הטייס נמצא אשם יותר מאשר מגדל הפיקוח, כך שממוצע אשמתו הגיע ל- 7.21 ואילו זה של מגדל הפיקוח הגיע ל- 6.55.

השלישי, המידע המוקדם, שנלקח כמשתנה נפרד (Prime), נמצא מובהק סטטיסטית. המשמעות היא שעצם העובדה שניתן מידע מוקדם לגבי אשמת הצדדים, השפיעה באופן ברור על תוצאות הניסוי. הווה אומר, מעבר לכל הניסוי, כאשר לא היה מידע מוקדם, אשמת הטייס הייתה נמוכה מזו שהתקבלה בממוצע הניסוי והגיעה ל-6.66, ואילו כאשר ניתן המידע המוקדם לגבי אשמת הטייס, מידת אשמתו הממוצעת הגיעה ל- 7.10.

ב. נמצאו האינטראקציות המובהקות הבאות:

טבלה מס' 6

השפעת המסגור	מידת האשמה		משתנים	
	מגדל הפיקוח	הטייס	זמן 1	זמן 2
	6.94	6.9	זמן * אשמת הצדדים	
	6.1	7.5	זמן 2	
			זמן	מסגור 1
✓	7.28	6.4	זמן 1	לטובת P ⁶³
x	5.82	7.7	זמן 2	לטובת P
✓	6.6	7.4	זמן 1	לטובת T
✓	6.5	7.3	זמן 2	לטובת T
			זמן	מידע מוקדם
-	6.97	6.42	זמן 1	לא ניתן
-	5.81	7.42	זמן 2	לא ניתן
-	6.9	7.39	זמן 1	ניתן
-	6.52	7.59	זמן 2	ניתן

ג. השפעת המידע המוקדם על יצירת הדעה המוקדמת:

טבלה מס' 7

השפעת המסגור	מידת האשמה		משתנים	
	מגדל הפיקוח	הטייס	זמן	מסגור 1
			זמן	מסגור 1
✓	7.3	6.22	זמן 1	לטובת P
x	5.72	7.75	זמן 2	לטובת P
↔	6.65	6.63	זמן 1	לטובת T
✓	5.91	7.1	זמן 2	לטובת T

⁶³ P = הטייס ; T = מגדל הפיקוח.

		זמן	מסגור 1	<u>עם מידע מוקדם</u> צד* זמן* מסגור 1
✓	7.26	6.57	זמן 1 P לטובת	
x	5.93	7.65	זמן 2 P לטובת	
✓✓	5.82	7.7	זמן 1 T לטובת	
✓↓	6.5	7.3	זמן 2 T לטובת	
		זמן	מסגור 2	<u>עם מידע מוקדם</u> צד* זמן* מסגור 2
x	6.4	6.96	זמן 2 P לטובת	
✓	6.56	8.22	זמן 2 T לטובת	
		זמן	מסגור 1	<u>עם מידע מוקדם</u> בהינתן דעה מוקדמת מאוזנת צד* זמן* מסגור 1
✓✓	7.45	5.25	זמן 1 P לטובת	
x	5.95	6.75	זמן 2 P לטובת	
✓	6.1	7.47	זמן 1 T לטובת	
✓↑	6.03	7.05	זמן 2 T לטובת	
		זמן	מסגור 1	<u>עם מידע מוקדם</u> בהינתן דעה מוקדמת נחרצת ⁶⁴ צד* זמן* מסגור 1
x	6.5	7.8	זמן 1 P לטובת	
x	5.95	8.5	זמן 2 P לטובת	
✓	6.2	8.5	זמן 1 T לטובת	
x	6.8	7.08	זמן 2 T לטובת	

ד. השפעת הדעה המוקדמת על הממצאים:

טבלה מס' 8

<u>השפעת</u> <u>המסגור</u>	<u>מידת האשמה</u>		<u>המשתנים</u>		
	מגדל הפיקוח	הטייס	זמן	מסגור 1	
✓	7.28	6.69	זמן 1	P לטובת	דעה מוקדמת (Covariate) צד*זמן*מסגור 1
x	5.97	7.7	זמן 2	P לטובת	
✓	6.52	8.08	זמן 1	T לטובת	
x	7.07	7.45	זמן 2	T לטובת	
		זמן	מסגור 2		דעה מוקדמת (Covariate) צד*זמן*מסגור 2
x	6.5	7.03	זמן 2	P לטובת	
✓	6.52	8.14	זמן 2	T לטובת	

מניתוח אינטראקציות אלו ניתן להסיק מספק מסקנות:

- מהאינטראקציה המובהקת שנתקבלה בין משתנה אשמת הצדדים, למשתנה הזמן והמסגור הראשון, עולה שכשמסגור הראשון היה לטובת הטייס, הפער במידת אשמת הצדדים היה ברור, כלומר הטייס נתפס כאשם פחות, ואילו מגדל הפיקוח נתפס כאשם ברמה גבוהה ביותר. יחד עם זאת, השפעת המסגור הראשון מתפוגגת כבר בזמן השני.

⁶⁴ נחרצות הדעה הייתה לטובת מגדל הפיקוח, קרי דעה מוקדמת שהאשימה את הטייס.

כאשר המסגור הראשון היה לטובת מגדל הפיקוח, ניכרת השפעת מסגור זה לאורך זמן. כך, שהטייס נתפס בשתי נקודות זמן באופן עקבי כאשם יותר ממגדל הפיקוח, ובמקביל לזאת, מגדל הפיקוח נתפס כאשם פחות באותה מידה, לאורך זמן. מכאן, ניתן להסיק שהשפעת המסגור הראשוני ניכרת ביותר, **מייד** לאחר הופעתו ומתפוגגת לאורך זמן, כאשר המסגור היה לטובת הטייס, בעוד שהשפעת המסגור הראשון ניכרת ביותר **לאורך זמן**, כאשר המסגור היה לטובת מגדל הפיקוח.

← ממצא זה מאפשר את חיזוקה של ההשערה הראשונה.

2. מניתוח האינטראקציה בין הזמן, אשמת הצדדים והמידע המוקדם, אנו למדים, כי כאשר ניתן מידע מוקדם, לא חל שינוי משמעותי ב**פעור** בתפיסת אשמת הצדדים, לאורך זמן. שכן, שני הצדדים נתפסו במידה דומה הן בזמן הראשון והן בזמן השני- הטייס נתפס כאשם יותר מאשר מגדל הפיקוח. ממצא זה העלה את ההשערה, ששני הצדדים נמצאו אשמים כמעט באותה מידה, בגלל מתן המידע המוקדם. כלומר, ההשערה, היא שהמידע המוקדם יצר דעה מוקדמת לטובת מגדל הפיקוח, קרי האשים את הטייס יותר, ודעה זו גרמה לתפיסת שני הצדדים באופן עקבי לאורך זמן, ברמה זהה.

לעומת זאת, כאשר לא ניתן לנבדקים מידע מוקדם, אשמת הצדדים ה**שתנתה** לאורך זמן, כך שאשמת הטייס עלתה לאורך זמן ואילו אשמתו של מגדל הפיקוח יורדת לאורך זמן. ממצא זה העלה את ההשערה, שהגורם לשינוי בתפיסת אשמת הצדדים, הוא המסגורים השונים. בהמשך, כדי לבדוק את השפעת המידע המוקדם על התוצאות שהוצגו להלן, הנבדקים חולקו לשתי קבוצות: נבדקים ש**קיבלו מידע מוקדם** ונבדקים ש**לא קיבלו מידע מוקדם**.

3. מניתוח האינטראקציה בין הזמן, אשמת הצדדים וה**מסגור הראשון** אצל הקבוצה **שלא ראתה את המידע המוקדם**, נמצא שלמסגור הראשון קיימת השפעה **מיידית** בלבד, כאשר מסגור זה היה לטובת הטייס, ואילו כאשר המסגור הראשון היה לטובת מגדל הפיקוח, השפעתו ניכרת בבירור רק לאחר המסגור השני, בזמן 2 ולא באופן מידי לאחר הופעתו. חיזוקה של ההשערה הראשונה מתאפשר משני כיוונים. מצד אחד, השפעת המסגור הראשוני ניכרת מייד לאחר הופעתו, כאשר המסגור הראשוני היה לטובת הטייס, ומצד שני, השפעתו ניכרת לאורך זמן בצורה ברורה, כאשר המסגור היה לטובת מגדל הפיקוח.

← מכאן, שלאור ממצאים אלו, ההשערה הראשונה קיבלה חיזוק.

4. (א). מניתוח האינטראקציה בין **המסגור הראשון** לבין הזמן ואשמת הצדדים, אצל **הקבוצה שקיבלה מידע מוקדם**, ניכרת השפעתו הן באופן מיידי והן לאורך זמן, ובעיקר כאשר המסגור היה לטובת מגדל הפיקוח. כאשר המסגור היה לטובת הטייס, השפעת המסגור הראשוני קיימת, אולם היא איננה נשמרת לאורך זמן. כאשר המסגור הראשוני היה לטובת מגדל הפיקוח, הפער במידת אשמת הצדדים הוא גדול (כמעט הגדול ביותר שהתקבל בניסוי זה), כך שהטייס נמצא אשם בהרבה יותר (7.7) מאשר מגדל הפיקוח (5.8). יש לציין, שמגמה זו נשמרת גם בשיפוט השני, אולם במידה פחותה יותר.

← מכאן, ניתן להסיק שאף ממצאים אלו מאפשרים **לחזק את ההשערה הראשונה**.

(ב). מניתוח האינטראקציה בין **המסגור המאוחר**, הזמן ואשמת הצדדים אצל אותה הקבוצה **שראתה את המידע המוקדם**, ניתן להבחין בהשפעת מסגור זה, רק כאשר המסגור המאוחר היה לטובת מגדל הפיקוח. מכאן, ניתן לומר שממצא זה מוסיף במעט לאישוש ההשערה השנייה בדבר יכולתו של המסגור המאוחר להשפיע על שיפוט אחריות כלפי צדדים המעורבים באירוע המערב את אשמתו של אחד מהם.

(ג). כאשר נבדקה דעתם של הנבדקים **שקיבלו מידע מוקדם אך דעתם לא הייתה נחרצת**, התקבל ממצא חשוב ביותר: מידת אשמתו של הטייס **ירדה** לאור המסגור הראשוני לרמה הנמוכה ביותר שהתקבלה בכל הניסוי ל-5.25 ואילו מידת אשמתו של מגדל הפיקוח **עלתה** אף היא לרמה הגבוהה ביותר שהתקבלה אצל צד זה בניסוי כולו (7.45).

מכאן, **שהפער** בתפיסת אשמת הצדדים **גדל**, וממנו ניתן להסיק על השפעתו של המסגור הראשוני באופן ברור יותר. יחד עם זאת, השפעה זו התפוגגה בשיפוט השני, כך שהשפעתו של המסגור הראשוני לא החזיקה לאורך זמן, כאשר המסגור היה לטובת הטייס. אינטראקציה זו, מלמדת שכאשר הדעה המוקדמת איננה נחרצת, **השפעת המסגור הראשוני היא כה גדולה** עד כדי כך שהיא גורמת **להיפוך השיפוט כלפי אשמת הצדדים**: הצד שנתפס לרוב כ"אשם" יותר הופך להיתפס כ"לא אשם" וההיפך.

← ממצא זה חשוב ביותר, שכן הוא לא רק **מחזק את ההשערה הראשונה** בדבר השפעת המסגור הראשוני על שיפוטי הנבדקים, אלא אף כאן, בדומה לניסויים הקודמים, מפאת היותו קרוב כל כך למציאות, שבה לבני אדם אין דעות נחרצות לגבי אשמת צדדים מראש, אך **כן קיים מידע לגבי אשמת צד זה או אחר, עדיין ניתן להשפיע על שיפוטי אנשים** בנוגע לאחריות צדדים שונים ואף להביא לשינוי דעתם.

(ד). כצפוי, ניתוח האינטראקציה שבין אשמת הצדדים, הזמן והמסגור הראשון, כאשר הנבדקים קיבלו מידע מוקדם וגם דעתם הייתה נחרצת, עולה שאין כל השפעה למסגור הראשוני. כך, שחרף המסגור שהיטיב עם הטייס, עדיין מידת אשמתו הגיעה לרמה הגבוהה ביותר בניסוי ונשארה כזו לאורך זמן. ההשערה, היא שהמידע המוקדם יצר דעה מוקדמת נחרצת כל כך, עד כי אף לא מסגור המיטיב עם הטייס יסייע לשנות את תפיסתו כצד האשם יותר מול מגדל הפיקוח. במקרה זה, ניתן להניח, כי המסגור הראשון לאור המידע המוקדם ולאור הדעה המוקדמת, יצר תגובת נגד הפוכה בדומה לזו שהתרחשה בניסוי הראשון וגרמה למשיבים לחזק את עמדתם הראשונית, חרף המסגור.

יתרה מזאת, ניתן לומר ששני משתגי הניסוי, דעה מוקדמת שהתמקדה באשמת הטייס ומסגור ראשוני הפוך לו, מקביל למשתגי חלקה השני של ההשערה השלישית. כלומר, הדעה המוקדמת בתנאי ניסוי זה מקבילה למסגור הראשוני, והמסגור הראשוני בניסוי זה, מקביל למסגור המאוחר. ולכן, כשם שהשפעת המסגור המאוחר קטנה יותר, כאשר הוא הפוך למסגור הראשוני (או לחילופין, שהשפעת המסגור הראשוני גדולה מהמסגור השני), כך בניסוי זה, הדעה הקודמת (שחוזקה על ידי המידע המוקדם) הייתה חזקה יותר מהמסגור הראשוני. מכאן, ניתן להסיק שהשפעתו של המסגור המאוחר לא רק קטנה יותר מאשר המסגור הראשוני, היא אף עשויה ליצור תגובה הפוכה.

← אשר על כן, ניתן לאשש את ההשערה הראשונה ולחזק את ההשערה השלישית.

5. כאשר נוטרלה השפעתו של משתנה הדעה המוקדמת, אף כאן, ניתן היה לראות את השפעת המסגור הראשוני באופן המיידי על השיפוטים אך לא לאורך זמן, הן כאשר המסגור הראשוני היה לטובת הטייס והן כאשר הוא היה לטובת מגדל הפיקוח. כאמור, בשיפוט השני, השפעה זו התפוגגה, כאשר המסגור היה לטובת הטייס, ונחלשה כאשר המסגור היה לטובת מגדל הפיקוח. ראוי לציין, שבדומה לשאר הניסוי, השפעה זו של המסגור הראשוני בלטה יותר, כאשר המסגור היה לטובת מגדל הפיקוח, מאשר כאשר המסגור היה לטובת הטייס. בנוסף לזאת, ניתן להבחין בהשפעת המסגור המאוחר על שיפוטי הנבדקים כאשר המסגור המאוחר היה לטובת מגדל הפיקוח בלבד.

המגמה הכללית שעולה מתוך ממצאי הניסוי היא שמחד גיסא, נראה כי למסגור הראשון הייתה השפעה על שיפוטי הנבדקים ובצורה בולטת יותר, כאשר המסגור היה לטובת מגדל הפיקוח, בעוד שכאשר המסגור היה לטובת הטייס, מגמה זו קיימת אולם לא נשאר לאורך זמן.

עוד עולה מהממצאים שמשנתנה יצירת הדעה המוקדמת, קרי המידע המוקדם שניתן לנבדקים, השפיע בצורה ברורה על התוצאות, כך שלאורך הניסוי השפעת המסגור הראשון ניכרת בעיקר, כאשר מסגור זה היה לטובת מגדל הפיקוח, ואילו כאשר המסגור היה לטובת המגדל, היא ניכרת פחות. השפעה זו קיימת כאשר המסגור היה לטובת הטייס, אולם הממצא המעניין שחזר על עצמו בעקביות לאורך הניסוי, הוא שלא רק שהמסגור לא השפיע לאורך זמן כאשר המסגור היה לטובת הטייס, מסגור זה יצר היפוך מגמה (או חזרה לדעה המוקדמת שהאשימה בצורה נחרצת את הטייס).

לכן, מתעוררת השאלה מה גרם לכך שהמשיבים קיבעו את תפיסת האשמה של הטייס, באופן זה שלאורך זמן, הם שבו לעמדה ראשונית זו. התשובה לכך, נעוצה במידע המוקדם שסיפקנו להם. כאמור, המידע ניתן כדי לבדוק האם בעקבות מידע זה, המציג סבירות גבוהה יותר לאשמת הטייס, המסגורים עדיין ישפיעו על תפיסת אשמת הצדדים. הממצאים מראים, שקיימת השפעה למסגור הראשוני, **למרות** המידע המוקדם, אולם השפעה זו לא נשאר לאורך זמן, משום שהמשיבים חזרו לדעתם המוקדמת שהאשימה יותר את הטייס. לעתים, אף קרה שדעתם הוקצנה. הקצנת דעתם, למרות המסגור שהיטיב עם הטייס, עשויה למצוא מענה בהשוואה לממצאי הניסוי הקודם, שגם בהם, דעת המשיבים הוקצנה למרות מסגור המיטיב עם הצד הפלסטינאי. כך, שכשם שהמסגור הראשון שהיטיב עם הצד הפלסטינאי יצר היפוך מגמה, לכאורה לא ברורה, לגבי תפיסת אשמתו, כך המסגור הראשוני יצר את אותו היפוך מגמה בניסוי זה ואף באופן נחרץ יותר. חזרתו של ממצא זה גם בניסוי זה ואף באופן בולט יותר ניתנת להסברה בעקבות המידע המוקדם שקיבע את דעת המשיבים באופן נחרץ.

למרות זאת, ממצא אחר, חזר והמחיש את השפעת המסגור הראשון על תפיסת אשמת הצדדים, משום שכאשר דעת המשיבים הייתה **מאוזנת**, למרות המידע המוקדם, נוצר **פער ברור** בתפיסת אשמת הצדדים. כלומר, אשמת הטייס **ירדה** לרמה הנמוכה ביותר שהתקבלה בניסוי, ואילו אשמת מגדל הפיקוח **עלתה** אף היא. מכאן, ניתן לומר שחזרתו של ממצא זה בנסיבות אלו, ממחישה את יכולתו של המסגור להשפיע, למרות המידע המוקדם. שכן, למרבית מהאנשים שלא

מגמה נוספת שמתעוררת מניסוי זה, ביחס למסגור השני, מראה כי השפעתו קיימת אולם היא חלשה יותר ומוגבלת בעיקר למצבים, בהם המסגור היה לטובת מגדל הפיקוח. לפיכך, התוצאות בניסוי זה מאפשרות לחזק את ההשערה השנייה במידה מועטה.

דיון מסכם

עד כה, תואר, נותח ונדון כל ניסוי בנפרד. על מנת לבדוק את הקווים המשותפים העולים מכל הניסויים יחדיו, תבוצע השוואה ביניהם, אשר תסכם את המגמות הכלליות שעלו מן הניסויים שבוצעו במחקר זה. לאחר ביצוע השוואה זו, בפרק הסיכום, אבדוק האם ובאיזה אופן השערות המחקר אוששו ואדון בשאלת המחקר ומטרתו והאם הללו הושגו. לבסוף, אסכם את מסקנות המחקר, תוך ציון התובנות המוסיפות מעבר לספרות הקיימת בתחום בו עסקה העבודה, ולאור זאת, אציע הצעות למחקר עתידי.

מהשוואת שני חלקיו של הניסוי הראשון, ניתן להבחין בהתרחשותן של מגמות זהות. המגמה הכללית בשני חלקי הניסוי היא, **שלשני המסגורים השפעה על שיפוטי הנבדקים, כך שבשניהם, הצד הישראלי הופך לאשם יותר בעקבות המסגורים שהיו לטובת הצד הפלסטינאי** (ובחלק השני מגמה זו בולטת ביותר עד כדי היפוך המגמה), ואילו כאשר **המסגורים היו לטובת הצד הישראלי הצד הפלסטינאי נתפס באופן עקבי כאשם יותר** מהצד הישראלי.

מגמה דומה נמצאה אף בניסוי השני, של תאונת הטיס, אולם בניסוי זה השפעה זו קיימת רק לגבי **המסגור הראשוני** ורק כאשר המסגור היה לטובת מגדל הפיקוח. כפי שמתברר בהמשך, הסיבה לכך נעוצה בעובדה, שמשנתנה המידע המוקדם נמצא מובהק. באופן מפתיע, כאשר נחקר משנתנה המידע המוקדם לעומק, התקבל הממצא, שאכן נוכחותו השפיעה על שיפוטי הנבדקים, אולם במידה נמוכה. זאת, משום, שדווקא כאשר **לא היה מידע מוקדם**, נמצאה אינטראקציה מובהקת אחת, שהראתה שהמסגור הראשוני השפיע לאורך זמן, כאשר המסגור היה לטובת מגדל הפיקוח, ורק באופן המידי, כאשר המסגור היה לטובת הטייס. כלומר, רק אז, הטייס נתפס כאשם פחות ממגדל הפיקוח.

בהקשר זה, יש לציין שכאשר הנבדקים **קיבלו מידע מוקדם**, נמצא שהן **למסגור הראשון והן למסגור השני** הייתה **השפעה** על שיפוט האשמה. השפעה זו ניכרת באופן מיידי בלבד, כאשר המסגור הראשוני היה לטובת הטייס, ולאורך זמן, אם כי במידה פוחתת, כאשר המסגור הראשוני היה לטובת מגדל הפיקוח. הסבר אפשרי לתופעה זו עשוי להיות נעוץ במידע המוקדם, שיצר דעה נחרצת בנוגע לאשמתו של הטייס, אשר עימה המסגורים, ובעיקר השני, התקשו להתמודד. מעבר להסבר זה, סיבה נוספת לתופעה, עשויה להיות בתפיסת הטייס עצמו. ייתכן שהטייס עצמו, בגלל היותו האדם ש"אוחז בהגה", נתפס כאשם יותר מאשר מגדל הפיקוח, משום שגם אם לא הייתה זו אשמתו לגרימת התאונה, הרי שהוא זה שהתנגש בפועל במטוס השני. תופעה זו נחקרה בספרות ומצאה, שהסבירות לתפיסתו של אדם **שמבצע בפועל** את האקט שבגיניו מתרחש אירוע כלשהו, היא גבוהה יותר מאשר אדם שגרם לאירוע מלכתחילה. בהתאם לזאת, הטייס הוא זה שנמצא כאשם יותר מבחינה פסיכולוגית. לפי הסברים אלו אם כן, ייתכן שהמסגורים הועילו רק באופן מיידי, כאשר המסגור היה לטובת הטייס ולאורך זמן כאשר מסגור זה היה לטובת מגדל הפיקוח.

מגמה שנייה שבלטה מהשוואת שני הניסויים, היא **שגם כאשר** קיימת דעה מוקדמת, **עדיין** ניתן לראות את **השפעת המסגורים** על שיפוט הנבדקים. בכל שלושת הניסויים, כאשר נוטרלה הדעה המוקדמת והוחזקה כמשתנה קבוע, כדי לבדוק את מקומם של המסגורים השונים בשינוי שיפוט האשמה, נמצא שהן **המסגור הראשון** היה באינטראקציה עם הזמן ואשמת הצדדים **והן המסגור השני** עם אותם משתנים. עובדה זו שחוזרת באופן דומה בשלושת הניסויים, מראה, **כי לשני המסגורים יש השפעה מעבר לדעה המוקדמת.**

בניסוי הראשון על שני חלקיו, השפעה המסגור הראשון ניכרת בעיקר ביחס לאשמת הצד הישראלי, כך שהוא נתפס כאשם פחות מאשר הצד הפלסטינאי, במידה ניכרת באופן מיידי ובמידה פוחתת לאורך זמן. לעומת זאת, אשמתו של הצד הפלסטינאי נותרה גבוהה יותר מאשר הצד הישראלי, אולם מידת אשמתו ירדה באופן מיידי והתקרבה לזו של הצד הישראלי, אך השפעה זו לא נמשכת לאורך זמן. אף השפעת המסגור השני ניכרת בשני הניסויים, כך שכשהמסגור היה לטובת ישראל הפער במידת אשמת הצדדים היה ברור, אך כאשר המסגור השני היה לטובת הצד הפלסטינאי, הוא עדיין נתפס כאשם יותר אבל מידת אשמתו ירדה ואילו זו של הישראלי עלתה.

בחלקו השני של הניסוי הראשון, התרחשה, כאמור מגמה דומה, אך בניסוי זה השפעת המסגור הראשוני ניכרת ביחס למידת האשמה של שני הצדדים: כאשר המסגור היה לטובת

מגמה שלישית שעלתה מהשוואת שני הניסויים, קשורה אף היא לדעה המוקדמת. בשני הניסויים, חולקו הנבדקים לשתי קבוצות, האחת בעלת דעה נחרצת לגבי אחד הצדדים והשנייה, נטולת דעה כזו (דעה מאוזנת), כדי לבדוק, האם גם כאן תימצא השפעה למסגורים על שיפוטי הנבדקים. בשני חלקי הניסוי הראשון, נמצא שהן **המסגור הראשוני והן המסגור המאוחר השפיעו** על שיפוטי הנבדקים, כאשר **הדעה המוקדמת הייתה מאוזנת**. השפעה דומה נמצאה בניסוי השני, דהיינו כאשר הייתה דעה מוקדמת מאוזנת, אולם רק למסגור הראשוני.

בחלק א' של הניסוי הראשון, **השפעת המסגור הראשוני הייתה נחרצת יותר**, כאשר המסגור היה לטובת הצד הפלסטינאי דווקא, משום שהיא גרמה לכך **שהצד הישראלי ייתפס לאשם יותר מאשר הצד הפלסטינאי ויצר פער ברור**, אולם השפעה זו פחתה לאורך זמן. באופן מפתיע, כאשר המסגור היה לטובת ישראל, ישראל אכן נתפסה כפחות אשמה מהצד הפלסטינאי, אולם פער זה היה קטן ביותר ורק באופן מיידי. להבדל זה לא נמצאה סיבה ברורה. כאמור, לא רק למסגור הראשון הייתה השפעה, אלא אף **למסגור השני**, כך שכאשר המסגור היה לטובת ישראל נוצר **פער ברור** וישראל נתפסה כפחות אשמה מהצד הפלסטינאי, וכאשר המסגור היה לטובת הצד הפלסטינאי, אף כאן נוצר פער ברור, אם כי קטן יותר, והצד הפלסטינאי נתפס כאשם פחות מהצד הישראלי.

בחלק ב' של הניסוי הראשון חזר על עצמו **דפוס זהה**, אך אפילו במידה ברורה יותר מבחלקו הראשון. שכן, כאשר המסגור היה לטובת הצד הפלסטינאי, **לא רק שהמסגור הביא לכך שהצד הישראלי ייתפס כאשם יותר מהצד הפלסטינאי, הוא עשה זאת במידה הנחרצת ביותר** (פער של כשתי יחידות). מעבר לכך, **השפעת המסגור במקרה זה נותרה בעינה גם לאורך זמן**. אף בחלק זה, באופן מפתיע המסגור לטובת הצד הישראלי אכן הצליח להביא לכך שהצד הישראלי ייתפס כאשם פחות מהצד הפלסטינאי, אולם במידה מועטה. לאורך זמן, הפער הקטן ששרר לאור המסגור הראשוני, הצטמצם אף יותר. אף בחלק ב', בדומה לחלק א', ניכרת **השפעת המסגור השני**, אולם בניסוי זה, השפעתו ניכרת יותר כאשר המסגור היה לטובת הצד הפלסטינאי. כלומר,

בדומה לניסוי הראשון, אף בניסוי השני כאשר הייתה **דעה מוקדמת מאוזנת** הייתה **השפעה למסגור הראשון**. כאשר המסגור היה לטובת הטייס, נוצר פער ברור ביותר באשמת הצדדים, כך שהטייס נתפס כאשם פחות במידה ניכרת אל מול אשמת מגדל הפיקוח. ברם, השפעה זו נמוגה לאורך זמן. גם כאשר המסגור היה לטובת מגדל הפיקוח, ניכרת השפעת המסגור, אולם כאן היא נותרת לאורך זמן.

כעת, נשאלת השאלה, האם שלוש המגמות הבולטות והמשותפות לשני הניסויים שנערכו במסגרת מחקר זה ותוארו להלן, מאששות את השערות המחקר ומספקות לשאלת המחקר מענה הולם. התשובה לכך, טומנת בחובה, ראשית, את בדיקתן של ארבע השערות המחקר ובחינתן לאור הממצאים והמסקנות.

H1: אישוש השערה הראשונה

המגמה **הבולטת** ביותר שנמצאה בשני הניסויים וחזרה על עצמה לכל אורכם, הייתה **השפעת המסגור הראשוני** על שיפוטי הנבדקים ביחס לאשמת הצדדים. לרוב, הן בניסוי הראשון על שני חלקיו: המקרה ההיפותטי והמקרה האמיתי, והן בניסוי עם תאונת הטייס, אשמת הצדדים הושפעה באופן ברור ומובהק מהמסגור הראשוני. השפעת המסגור הראשוני בלטה לא רק בניתוח הבסיסי של ממצאי הניסויים, כי אם גם כאשר נוטרלה הדעה המוקדמת, וגם כאשר הייתה דעה מוקדמת מאוזנת.

בחלק א' של הניסוי הראשון היו מספר ממצאים שאיששו השערה זו. ראשית, הייתה זו המגמה הכללית בניסוי, שבה המסגור הראשוני השפיע במובהק על אשמת הצדדים, כך שכשהיה מסגור לטובת הצד הפלסטינאי מידת אשמתו ירדה ואילו זו של הישראלי עלתה. כך גם היה כשהמסגור היה הפוך. ממצא שני, שאשש השערה זו, היה כאשר המסגורים היו שונים והראשון היה זה שקיבע את עמדת הנבדקים, ומכאן נגזרה השפעתו הגדולה של המסגור הראשוני. ממצא שלישי היה בהינתן הדעה המוקדמת המאוזנת, אשר הראה, שלמסגור הייתה השפעה רק באופן מיידי עם אחד מהמסגורים, אך השפעה זו גדלה פי כמה עם המסגור לטובת הצד הפלסטינאי, שכן

בחלק ב' של הניסוי הראשון, אף כאן המגמה הכללית בניסוי הייתה שהמסגור הראשוני השפיע במובהק על אשמת הצדדים, כך שכשהיה מסגור לטובת הצד הפלסטינאי מידת אשמתו ירדה ואילו זו של הישראלי עלתה. מגמה זו נראתה בבירור רב יותר בחלק זה, מאשר מבחלק הקודם. בדומה לחלק הראשון, אף כאן ניתן לראות שכאשר היו שני מסגורים שונים, המסגור הראשוני קיבע את עמדת המשיבים ומכאן נגזרה השפעתו הגדולה על שיפוטם. ממצא נוסף שממחיש את אישוש ההשערה, היה כאשר המסגור היה לטובת הצד הפלסטינאי, שאומנם נתפס אשם יותר, אולם מידתו כמעט השתוותה לזו של הצד הישראלי, שהגיע לרמה גבוהה ביותר. השפעת המסגור הראשון מתבררת, גם כאשר לא הייתה דעה מוקדמת, שכן גם כאן הפער במידת אשמת הצדדים הצטמצם. השפעה זו ניכרת יותר בהינתן הדעה המוקדמת, אצל נבדקים שדעתם זו הייתה מאוזנת: אז, לא רק שניתן לראות בבירור, שהמסגור השפיע לצמצום הפער בתפיסת אשמת הצדדים, אלא אף גרם לאפקט המיוחל להשפיע באופן מיידי ולאורך זמן, קרי דעת המשיבים השתנתה כך שהצד הישראלי נתפס אשם יותר מהפלסטינאי.

בניסוי השני, הממצאים שאששו את השערה זו היו בעלי השפעה רק באופן המיידי כאשר המסגור היה לטובת הטייס, שנתפס לרוב כאשם, ואילו כאשר המסגור היה לטובת מגדל הפיקוח השפעת המסגור ניכרת לאורך זמן. לכל אורך הניסוי, המסגור הראשוני השפיע על שיפוטי הנבדקים, והמעניין הוא שגם לאחר שהתברר שהמידע המוקדם, שניתן למשיבים השפיע על שיפוטיהם, עדיין יש השפעה למסגור הראשוני, אם כי לא לאורך זמן. השפעה זו מתחזקת לאור העובדה, שדווקא הצד שנתפס לאורך הניסוי, כאשם יותר הצליח להיתפס כאשם פחות, לאור מסגור זה.

✓ **מסגור בתגובה הראשונית המתמקד בחלקו ובאחריותו של הצד האחר מגביר את אחריותו של צד זה ומותיר רושם חזק בקרב דעת הקהל עד כדי קיבוע דעתו כעוגן לשינויים.**

H2: אישוש ההשערה השנייה

המסגור המאוחר, לכשעצמו, נמצא כבעל השפעה על שיפוטי הנבדקים באינטראקציות בודדות. בחלק א' של הניסוי הראשון, השפעתו בלטה כאשר הייתה לנבדקים דעה מוקדמת לא נחרצת לגבי אשמת אחד הצדדים. השפעה זו פעלה בשני המסגורים. הן כאשר המסגור המאוחר

בחלק ב' של הניסוי הראשון, השפעתו ניכרה בעיקר, כאשר המסגור היה לטובת ישראל ופחות כאשר המסגור היה לטובת הצד הפלסטינאי, משום שכאשר המסגור היה לטובת ישראל, צד זה אכן נתפס כאשם פחות, ואילו כאשר המסגור היה לטובת הצד הפלסטינאי, צד זה עדיין נתפס אשם יותר. אולם, ממבט כוללני יותר, נראה שאשמת ישראל עלתה במידה ניכרת וזו של הצד הפלסטינאי ירדה מנגד. כך שבסך הכל, השפעת המסגור אכן קיימת. עוד השפיע המסגור המאוחר, כאשר הדעה המוקדמת הוחזקה כקבוע, וגם אז השפעתו ניכרה יותר, כאשר המסגור היה לטובת הצד הישראלי, יותר מאשר המסגור ההפוך: אף כאן, צומצם הפער במידת אשמת הצדדים. עוד ניכרת השפעתו כאשר לא הייתה דעה מוקדמת, שכן גם במקרה זה, הוא עדיין נתפס אשם יותר, אולם בעקבות מסגור זה הצד הישראלי נתפס אשם פי כמה, משהיה לאחר המסגור הראשון. ההשפעה הברורה ביותר של המסגור המאוחר, התרחשה כאשר הייתה לנבדקים דעה מוקדמת מאוזנת, שכן רק אז **הצד הפלסטינאי נתפס אשם פחות מאשר הצד הישראלי**.

בניסוי השני, נמצאה השפעה למסגור המאוחר באופן ברור, רק כאשר המסגור היה לטובת מגדל הפיקוח. באופן דומה, המסגור המאוחר השפיע על תפיסת אשמת הצדדים, כאשר הדעה המוקדמת נוטרלה. יחד עם זאת, גם כאן, מסגור זה משפיע רק כאשר המסגור היה לטובת מגדל הפיקוח.

✓ **למסגור המתמקד בחלקו ובאחריותו של הצד האחר, המופיע בתגובה מאוחרת, השפעה ניכרת בקביעת עמדות בקרב דעת הקהל.**

H3: אישוש השערה השלישית

השערה זו על חלקיה, קיבלה ביסוס משני חלקי הניסוי הראשון בלבד. בחלק הראשון, כאשר שני המסגורים היו זהים, נראה שאכן המסגור השני חיזק את הרושם הראשוני שהתקבל לאחר המסגור הראשון. כך, למעשה, השפעת השילוב של שני המסגורים זהים, הייתה גדולה יותר ובעיקר, כאשר הם היו לטובת הצד הפלסטינאי. בחלק השני, מגמה זו חוזרת על עצמה, אולם הפעם בבירור רב יותר, עד כדי כך שכאשר שני המסגורים היו לטובת הצד הפלסטינאי, מידת אשמתו הנתפסת הייתה נמוכה מזו של הצד הישראלי.

✓ **I. המסגור השני מחזק את המסגור הראשוני, כאשר שני המסגורים זהים.**

בחלק הראשון, נמצא שכאשר המסגור המאוחר היה הפוך למסגור הראשוני, השפעתו הגדולה יותר של המסגור הראשוני, גרמה לכך ששיפוטי הנבדקים לא רק יהיו תואמים לו, אלא אף קיצוניים יותר בכיוון הנגדי. בחלק השני, נמצאה מגמה דומה, כאשר היא בולטת יותר, כאשר המסגור הראשון היה לטובת הצד הפלסטינאי והשני היה לטובת ישראל. מכאן, ניתן לומר שחלקה השני של ההשערה אושש.

✓ **II.** *למסגור המאוחר השפעה קטנה יותר, כאשר הוא הפוך למסגור הראשוני.*

H4: אישוש ההשערה הרביעית

השערה זו לא ניתנת לאישוש מלא, משום שנמצאו תוצאות מובהקות בניסוי הראשון בלבד, שמראות, שבהינתן דעה מוקדמת, הייתה השפעה של המסגורים. מחלק א' של הניסוי הראשון עלה, שכאשר שני המסגורים היו לטובת הצד ה"מועדף", הדעה המוקדמת שהייתה לטובת הצד הישראלי התחזקה, בהתאם להשערה. כאשר שני המסגורים היו לטובת הצד הפלסטינאי, ניתן לראות שהדעה המוקדמת דווקא נחלשה, קרי הצד הישראלי נתפס כאשם יותר בסך הכל.

מהחלק השני של הניסוי הראשון עלה, שכאשר שני המסגורים היו לטובת ישראל, בהתאם לדעה המוקדמת שנטתה לטובת צד זה, דעת המשיבים נחרצה, כך שנוצר פער ברור באשמת שני הצדדים. כאשר שני המסגורים היו זהים, אך שונים מהדעה המוקדמת, קרי לטובת הצד הפלסטינאי, דעתם עדיין נטתה לכיוון הצד הישראלי אם כי באופן בולט בהרבה פחות.

✦ **I.** *מסגור ראשון זהה למסגור המאוחר, תתחזק או תחלש הדעה המוקדמת בהתאם למיקוד האחריות.*

מחלק א' של הניסוי הראשון עלה, שכאשר המסגור השני היה שונה מהמסגור הראשון, השפעת המסגור הראשון הייתה גדולה יותר מאשר המסגור המאוחר. זאת, בהתאם להנחה הבסיסית שהדעה המוקדמת של הנבדקים תיטה יותר לטובת הצד הישראלי, ולפיכך המסגור הראשון תאם את הדעה המוקדמת. אכן, מכיוון שהמסגור המאוחר התקשה לסייע בשינוי תפיסת אשמת הצדדים ואף יצר תגובה הפוכה, ניתן לחזק את החלק השני של ההשערה, אך לא לאששו.

✦ **II.** *מסגור ראשון תואם לדעה המוקדמת, המסגור השני יתקשה לשנות את הדעה שהתקבעה.*

מחלק א' של הניסוי הראשון, ניתן לראות שכאשר המסגור הראשון היה לטובת הצד הפלסטינאי והשני היה לטובת ישראל, נראה שדעת המשיבים תאמה למסגור המאוחר דווקא, ולא לראשון. ממצא זה מחזק את ההנחה, שהדעה המוקדמת של המשיבים נטתה להיות לטובת הצד הישראלי, ועל כן כאשר המסגור המאוחר תאם את הדעה המוקדמת, השפעתו ניכרת.

III + מסגור מאוחר תואם את הדעה המוקדמת, למסגור השני תהיה השפעה גדולה יותר.

סיכום

לאור אישושן של השערות המחקר, פרט לאישוש חלקי של ההשערה השלישית והרביעית, עולה השאלה, האם מטרת המחקר הושגה, והאם השערות המחקר קיבלה מענה הולם. ראשית, יש לזכור שהכוח המניע לכתיבת זו, הייתה להבין, האם יש חשיבות לאופן ההצגה של מסר לעיתויו בכלל, ובהסברה בפרט, והאם יש לכך השפעה על קביעת עמדות בקרב דעת קהל ובקרב מקבלי החלטות בעולם. כלומר, המטרה הייתה לבדוק האם המסגור והעיתויו, שבו מערכת ההסברה תפרסמו, יוכל לסייע למערך ההסברה, כדי להשיג את אשר ישראל חפצה: לשנות את התדמית השלילית המצטיירת בעולם לגבי ישראל. מכאן נגזרה שאלת המחקר, והיא כיצד מסגור ועיתויו משפיעים על עמדות כלפי מדיניות ישראל, במקרים של פגיעה באזרחים בזמן עימות צבאי?

כעת, רק לאחר שהשערות המחקר קיבלו אישוש מחקרי ליכולת השפעת המסגור על שינוי עמדות במצבים שונים, ניתן לומר שהמגמה הכללית שהצטיירה ממחקר זה תואמת את מטרת המחקר, וששאלת המחקר קיבלה מענה באמצעות המקרה ההיפותטי, שדימה מצב בו ההסברה "מסבירה" אירוע מסוים ובאמצעות המקרה, שתאר מצב אמיתי, שנסיבותיו דומות למקרה ההיפותטי. נערך ניסוי נוסף המדמה אירוע (תאונת טיס), בו היו מעורבים שני צדדים, על מנת לבדוק, האם תתקבל אותה מגמה שהתקבלה בשלב הראשון, ועל מנת לוודא שתוצאות הניסוי הראשון, לא תהיינה מושפעות יתר על המידה מדעות מוקדמות בנושא האירוע.

ממצאי המחקר מראים, כי אכן יש חשיבות לעיתויו המסגור, כאשר בני אדם באים לתת דעתם בכלל, ובנושא הסברה בפרט. ליתר דיוק, המגמה הבולטת, שעלתה מן הניסוי פעם אחר פעם במצבים שונים, שלמסגור הראשוני יש השפעה חשובה לעין ערוך. במצבים רבים, עלה שלא רק שהוא משפיע מייד לאחר הופעתו, הוא אף גרם לחיזוק הדעה המוקדמת, שהייתה לנבדקים

ממצא נוסף שלחזרתו בשני הניסויים הראשונים יש קשר למטרת המחקר, היה **שכאשר שני המסגורים היו לטובת צד מסוים**, שנתפס לאורך הניסוי כאשם יותר מאשר הצד השני, **דעת המשיבים השתנתה לגמרי**: הצד הפך לאשם פחות מאשר הצד השני באופן ברור. מכאן, נגזרה המסקנה שיש **חשיבות רבה** לא רק למסגור הראשוני אלא אף **לעקביות** במסגור הבא אחריו, כדי ליצור השפעה מקסימלית על דעת הקהל.

עוד מסקנה שעלתה ממחקר זה, היא **שגם כאשר** קיימת דעה מוקדמת, עדיין ניתן לראות את השפעת עיתוי המסגורים על שיפוטי הנבדקים. כך, שהן המסגור הראשון והן המסגור המאוחר השפיעו על שיפוטי הנבדקים, גם כאשר הייתה להם מבעוד מועד דעה מוקדמת. בהקשר זה יש לציין, שכאשר ניתן לנבדקים מידע מוקדם, כדי ליצור מניפולציה של דעה מוקדמת בניסוי השני, גם כאן הייתה השפעה הן למסגור הראשון והן למסגור השני, ואף כלפי הצד שנתפס בדרך כלל כאשם יותר. ברם, השפעה זו לא ניכרה לאורך זמן. לאור הממצאים מסתבר, שלא רק שהמידע המוקדם השפיע על יצירת דעה מוקדמת, הוא קיבע אותה. ההשערה, היא שהצד שלגביו ניתן מידע מוקדם, מלכתחילה עשוי להיתפס כאשם יותר, מפאת המקום בו הוא מצוי (טיס=אוחז בהגה). לכן, המסגור הראשוני אכן פעל, אולם לא החזיק לאורך זמן, בגלל דעה מוקדמת זו שקובעה על ידי המידע המוקדם.

המגמה הבולטת האחרונה, בה אדון, אשר לה חשיבות מרכזית למטרת המחקר, היא שבמקרים בהם לנבדקים הייתה דעה מוקדמת, אך היא לא הייתה נחרצת לכיוון צד מסוים ("מאוזנת"), הייתה השפעה הן למסגור הראשוני והן למסגור המאוחר. בשני חלקי הניסוי הראשון, לא רק שהמסגור הראשוני, **הצליח להפוך את המגמה הכללית, היפוך מגמה זו הצליח להשתמר לאורך זמן**. אף המסגור השני השפיע וגרם להיפוך המגמה, כך שנוצר פער באשמת הצדדים, אם כי במידה פחותה יותר מאשר השפעת המסגור הראשוני. מכאן, **שכאשר המשיבים אינם נוטים בדעתם לכיוון מסוים, השפעת המסגורים, הן הראשון והן השני, ניכרת ביותר על אשמת הצדדים**. הקשר של ממצא זה למטרת המחקר נעוץ בהנחה, שלמרבית מהאנשים אין דעות מוקדמות נחרצות בנושא מסוים, קרי דעתם מאוזנת ולא נחרצת, ולכן האופן בו יוצג המסר, קרי המסגורים בהם נבחר להשתמש, עשויים להוות כלי יעיל בהשפעה על שיפוטיהם.

לסיכום אם כן, ראינו, שאופן הצגת המסר ובעיקר עיתויו, אכן גרם לשינויים בעמדות המשיבים. לפיכך, שימוש בממצאים אלו עשוי להיות יעיל ביותר למערכת ההסברה, שכן הוא יוכל לסייע להשפיע על שינוי דעת הקהל ביחס לישראל: בהנחה, שלמרבית מהאנשים בקהל היעד, יש דעה מוקדמת לגבי ישראל והיא איננה נחרצת, אזי יש לצפות, שבהתאם לממצאי המחקר, המסגורים יסייעו לשנות את דעתם; בהנחה שלקהל היעד, אין דעה מוקדמת לגבי ישראל, אזי יש לצפות שהמסגורים יסייעו אף יותר ביצירת דעת קהל חיובית כלפי ישראל. יחד עם זאת, כאשר לקהל היעד יש דעה נחרצת, עולה, כי הסיכוי להשפיע עליו בכלל ובאמצעות מסגורים בפרט, הוא נמוך. לפיכך, המסקנה המתבקשת בנוגע להסברה, היא ששימוש במסגור המסר ושימת דגש לעיתויו ואף לעקביותו, קרי התמקדות בצד האחר ולא בצד "המסביר", עשויה להיות כלי יעיל ביותר.

מעבר לפן היישומי, שמחקר זה טומן בחובו ושצוין להלן, המטרה המרכזית של עבודה זו היא בפן מחקר-תיאורטי. לכן, נשאלת השאלה כיצד מחקר זה השפיע על המחקר בתחומי ההסברה ובקבלת החלטות והאם יש בו מן החידוש. ראשית, יש לציין ששילוב אפקט המסגור ועיתויו, טרם נחקר בספרות העוסקת בהסברה או הדיפלומטיה הציבורית. לפיכך, הממצאים שעלו ממחקר זה, מוסיפים נדבך נוסף לספרות הקיימת ומעשירים אותה, כך שהם מסייעים להבין טוב יותר את הקשר בין מדיניות הסברה לבין דעת קהל. כלומר, המחקר מסייע להבין את האופן בו ניתן להשפיע על דעת קהל באמצעות כלים בהם מדיניות ההסברה יכולה להשתמש.

שנית, מעבר לתוספת זו, ממצאי המחקר הם בבחינת חיזוק למחקרים בספרות הקיימת בנושא קבלת החלטות. בראש ובראשונה, מסגור המסר ועיתויו הופעתו, קרי השילוב בין המסגור לבין אפקט המוקדמות בהקשר להסברה, טרם נחקר בספרות של קבלת החלטות. על כן ממצאי המחקר הם בבחינת חידוש מחקרי. מעבר לכך, ממצאי המחקר מראים, שלמסגור המסר ועיתויו הופעתו, יש השפעה ניכרת על שיפוטם של בני אדם. הרי, יש לזכור שהמסגורים בשני הניסויים שתוארו, נעשו באמצעות שימוש במניפולציה עדינה בלבד. מניפולציה זו, לא סיפקה אינפורמציה שונה לטובת צד זה או אחר, אלא רק התמקדה בחלקו של אחד הצדדים (חלק שמשקלו קטן או גדול). כלומר, למרות התצוגה השונה של האירוע, משקל האחריות של כל אחד מן הצדדים נותר זהה. כך, שכל ההבדלים שתוארו לנבדקים נבעו אך ורק כהשפעה ממניפולציה עדינה זו.

לפיכך, השפעת המסגור הראשוני והמאוחר, החוזרת בשני ניסויי המחקר, מקבלת תוקף חזק אף יותר. בהתאם לזאת, הטענות הקיימות בספרות בדבר יכולת המסגור להשפיע בשינוי עמדה ובקבלת החלטות, מתחזקות אף יותר.

למרות תרומתו של המחקר בפן היישומי ובפן המחקרי, יש לציין, שאומנם ממצאי המחקר איששו את השערות המחקר וחיזקו אותן, אולם עדיין יש לזכור, שישנם מקרים בהם המסגורים לא משפיעים. כלומר, מחקר זה לא מתיימר להציע מזור מלא ולשנות את האופן בו תופסת דעת קהל צד זה או אחר, באירוע מסוים או בכלל. שכן, המחקר הראה שקיימים מצבים בהם המסגור הראשוני, המסגור המאוחר ולעתים גם שניהם ביחד, בסדר זה או אחר, אינם משפיעים באופן נחרץ על דעת המשיבים. ראינו, שכאשר היה מידע מוקדם ולאחריו מסגור ראשוני דומה, דעת המשיבים נתקבעה וקשה היה לשנותה. עוד ראינו, שכאשר היתה דעה מוקדמת נחרצת, המסגורים לא השפיעו על תפיסת אשמת הצדדים.

למרות האמור לעיל, לאורך כל הניסוי היה ברור, שלמסגור הראשוני יש השפעה ברוב המקרים ולאורך זמן, ובמקרים מסוימים באופן המיידני בלבד. במהלך המחקר הועלו השערות שונות ביחס לסיבה, מדוע במקרים מסוימים המסגור משפיע ובמקרים אחריו לאו, אולם לא כולן אוששו, כך שיהיה ניתן להבין הבדל זה לעומק. אי לכך, מחקר עתידי בנקודה זו בפרט, עשוי לתרום להבנת הסיבות להבדל זה טוב יותר.

לסיום, לעתים קשה להאמין, שהאופן בו מוצג מידע לאנשים ועיתויו, משפיע עליהם כל כך שהוא מביאם לשנות את דעתם ביחס לנושא או צד מסוים, גם כאשר משמעות הדבר שנמסר אותו מסר. לכאורה, נראה זה לא סביר, שאדם יחליט באופן מסוים, כאשר מידע מוצג לו בדרך אחת ובזמן מסוים, ויחליט אחרת לגבי אותו נושא, כאשר המידע מוצג לו בדרך שונה ובזמן אחר. יחד עם זאת, מחקר זה מראה שגם אם הדבר איננו רציונאלי, התנהגותם של בני אדם היא כזו. על כן, עד היום חוקרים רבים עדיין תוהים ומנסים להבין את פשר התנהגותם של בני אדם.

רשימת מקורות

- אקצין, ב., יסודות המדינאות הבינלאומית, אקדמון ירושלים 1984.
- בר הלל, מ., "התובנות הפסיכולוגיות שזכו בפרס נובל בכלכלה", מתוך:
<http://www.ratio.huji.ac.il/dp/Maya334.doc>
- סופר, ש., דיפלומטיה ביחסים הבינלאומיים, האוניברסיטה הפתוחה, תל אביב, 1996.
- Anderson N. H. & Barrios, A.A., "Primacy Effects in Personality Impression Formation" *Journal of Abnormal and Social Psychology*, Vol. 63, 1961, pp. 346-350.
- Asch, S., E., "Forming Impressions of Personality", *Journal of Abnormal and Social Psychology*, Vol. 41, 1946, pp. 1230-1240.
- Baron, J. Thinking and deciding, Cambridge University Press, 1988.
- Birnbaum, M. H., "The Nonadditivity of Personality Impressions", *Journal of Experimental Psychology*, Vol. 102, 1974, pp. 543-561.
- Brewer, P. R., Graf, J. and Willnat, L., "Priming or Framing: Media Influence on Attitudes toward Foreign Countries", *Gazette*, London, Thousand Oaks and New-Delhi, Vol. 65, No. 6, pp. 493-508.
- Dearing, J. W., & Rogers, E. M., Agenda-setting, Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1996.
- Fisher, G. H., Public Diplomacy and the Behavioral Sciences, Indiana University Press, 1972.
- Furnam, A., "The robustness of the recency effect: Studies using legal evidence", *The Journal of General Psychology*, Vol.113, 1986, pp. 351-357.
- Gilboa, E., "Mass Communication and Diplomacy: A Theoretical Framework", *Communication Theory*, Vol. 10, 2000, pp. 275-309.

- Gilboa, E., "The CNN effect: The search for a communication theory of international relations", *Political Communication*, Vol. 22, No. 1, 2005, pp. 27-44.
- Gilboa, E., "Public Diplomacy: The Missing Component in Israel's Foreign Policy", *Israel Affairs*, Vol. 12, No. 4, October 2006, pp. 715-747.
- Haugtvedt, C. P. and Wegener, D. T., "Message Order Effects in Persuasion: An Attitude Strength Perspective", *The Journal of Consumer Research*, Vol. 21, No. 1., Jun. 1994, pp. 205-218.
- Hodges, B.H., "Effect of valence on Relative Weighting in Impression Formation", *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 30, 1974, pp. 378-381.
- Ito, T.A., Larsen, J.T., Smith, N. K. and Cacioppo, J.T., " Negative Information Weighs More Heavily on the Brain: The Negativity Bias in Evaluative Categorizations", *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 75, No. 4, 1998, pp. 887-900.
- Iyengar, S., "Television News and Citizens' Explanations of National Affairs", *The American Political Science Review*, Vol. 81, No. 3, Sep. 1987, pp. 815-832.
- Jones, E.E., & Goethals, G.R., "Order effects in impression formation: Attribution context and the nature of the entity", In E.E. Jones, D.E. Kanouse, H.H. Kelley, R.E., Nisbett, S. Valins, & B. Weiner (Eds.), Attribution: Perceiving the causes of behavior, Morristown, NJ: General Learning Press 1972, pp. 27-46.
- Lee, Y., K., "Primacy Effects on Impression Formation" California State University, Fullerton. From : <http://psych.fullerton.edu/mbirnbaum/psych466/ykl/report.htm>.
- Livingston, S., "Beyond the `CNN Effect`: The Media-Foreign Policy Dynamic" in P. Norris (Ed.) Politics and the Press: The News Media and Their Influence, London: Lynne Rienner, 1997, pp. 291-318.

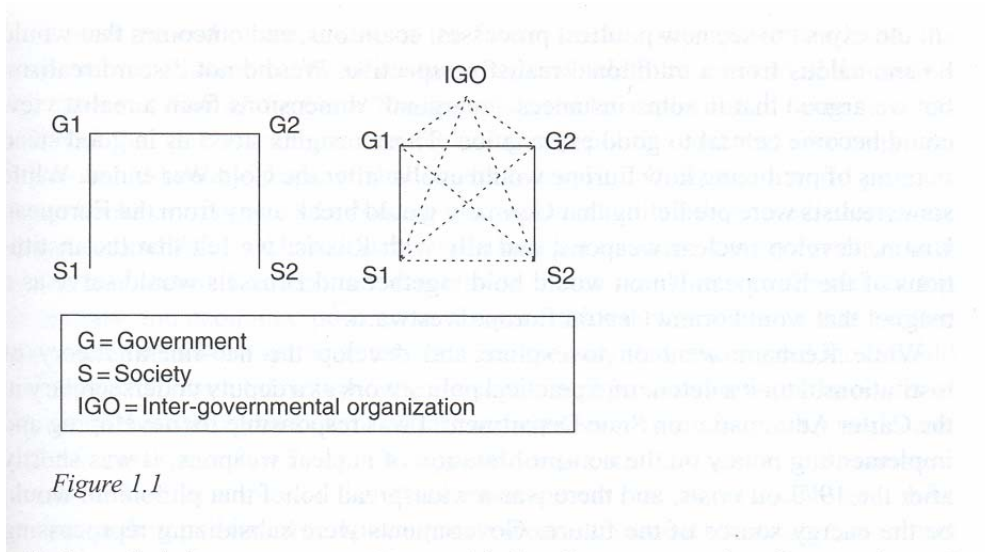
- Manheim, J. B., Strategic public diplomacy & American foreign policy: The evolution of influence, New York: Oxford University Press, 1994.
- McCombs, M. E., & Shaw, D. R., "The Agenda Setting Function of the Mass Media", *Public Opinion Quarterly*, Vol. 36, 1974, pp. 176-187.
- Mor, D. B., " Strategic Self- Presentation in Public Diplomacy: The Israeli-Palestinian Case", Presented at the Annual Conference of the Midwest Political Science Association, Chicago, April 3-6, 2003.
- Mor, D. B., "Public Diplomacy in Grand Strategy", *Foreign Policy Analysis*, Vol. 2, 2006, pp. 157-176.
- Naveh, C., "The Role of the Media in Foreign Policy Decision Making: A Theoretical Framwork", *Conflict & Communication*, Vol. 1, No. 2, 2002, pp. 1-14.
- Nye, J., Soft Power: The Means to Success in World Politics, NY: Public Affairs, 2004.
- Robinson, P., "Theorizing the Influence of the Media in World Politics: Models of Media Influence on Foreign Policy", *European Journal of Communication*, Vol. 16, No. 4, 523-544, 2001.
- Sheaffer, T., & Weimann, G., "Agenda-building, agenda-setting, priming, individual voting intentions and the aggregate results: An analysis of four Israeli elections", *Journal of Communication*, Vol. 55, No. 2, 2005, pp. 347-365.
- Soroka, S., N., "Media, Public Opinion and Foreign Policy", *Press Politics*, Vol. 8, No. 1, pp. 27-48.

- Stewart, R. H., "Effect of Continuous Responding on the Order Effect in Personality Impression Formation", *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 1, 1965, pp. 161-165.
- Tversky, A & Gilovich, T., "The cold facts about the 'Bhand hot' in basketball", *Chance: New Directions for Statistics and Computing*, Vol. 2, 1989, pp. 16-21.
- Tversky, A. & Kahneman, D., "The framing of decision and the psychology of choice", *Science*, Vol. 211, 1981, pp. 453-458
- Tversky, A. & Kahneman, D, "Choices, Values and Frames", *American Psychologist*, Vol. 39, 1984, pp. 341-350.
- Tversky, A. & Kahneman, D, "Rational choice and the framing of decisions. *Journal of Business*, Vol. 59, 1986, pp. 251-279.
- Wanta, W., Golan, G., & Lee, C., "Agenda Setting and International News: Media Influence on Public Perceptions of Foreign Nations", *Journalism & Mass Communication Quarterly*, Vol. 81, No. 2, 2004, pp. 364-377.

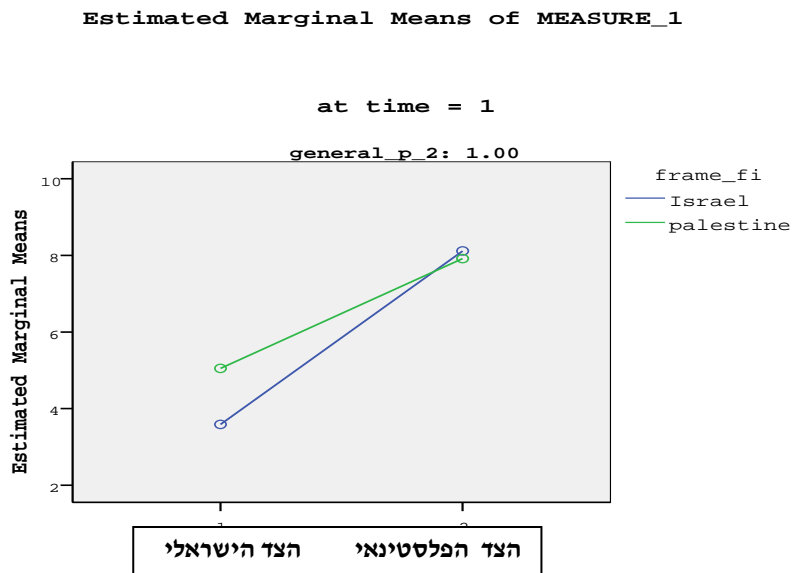
נספחים

נספח מס' 1: האינטראקציה בפוליטיקה העולמית

גרף מס' 7: אינטראקציה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור הראשון בזמן 1,

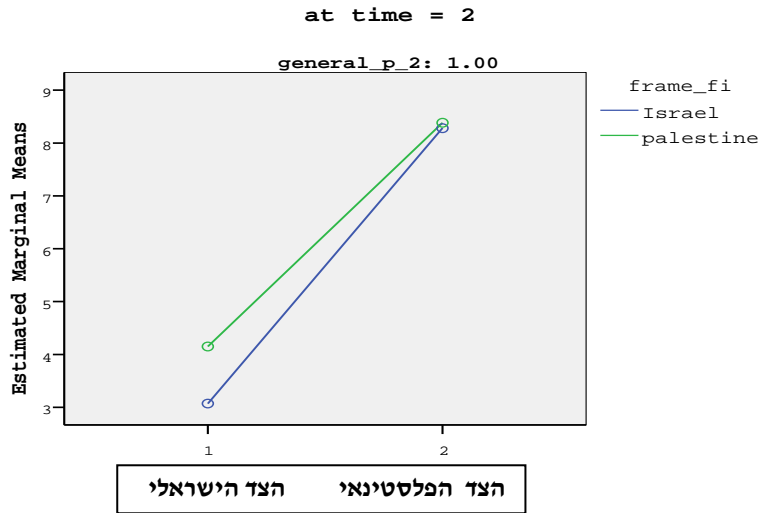
בהינתן דעה מוקדמת נחרצת

גרף מס' 8: אינטראקציה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור הראשון בזמן 2,

בהינתן דעה מוקדמת נחרצת

Estimated Marginal Means of MEASURE_1

גרף מס' 9: אינטראקציה בין משתנה הזמן, אשמת הצדדים והמסגור השני בזמן 2,

בהינתן דעה מוקדמת נחרצת

Estimated Marginal Means of MEASURE_1

